

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume VIII / 2015

Supplement 1

*The Economic and Social Development of
South-Eastern Europe and the Black Sea Area
(from the Antiquity to the Present Day)*

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume VIII / 2015

Supplement 1

***The Economic and Social Development of
South-Eastern Europe and the Black Sea Area
(from the Antiquity to the Present Day)***

**"The Lower Danube" University of Galați, Romania
Faculty of History, Philosophy and Theology
Department of History, Philosophy and Sociology**

**Address: Romania, Galați, Str. Domnească nr. 111,
code 800.201, room AS 007
e-mail: studium.ugal@gmail.com
website: www.studium.ugal.ro**

EDITORIAL BOARD:

Editor in Chief:

Cristian CONSTANTIN

("The Lower Danube" University of Galați)

Scientific secretary:

Corina BUȚEA

("The Lower Danube" University of Galați)

Editors:

Cristina-Georgiana IVAN

(The "Ion I.C. Brătianu" Institute of Political Sciences
and International Relations, Romanian Academy)

Bogdan RUSU

("The Lower Danube" University of Galați)

Mihai CHIRIAC

("The Lower Danube" University of Galați)

SCIENTIFIC COMMITTEE:

Șerban PAPACOSTEA

Edmund CANNON

Liam BRUNT

Plamen MITEV

Ivan PARVEV

Ion ȘIȘCANU

Virgil Ionel CIOCÎLTAN

Cristian Nicolae APETREI

Constantin ARDELEANU

Ovidiu COTOI

George ENACHE

Mihaela Denisia LIUȘNEA

Cristian LUCA

Silviu LUPAȘCU

Decebal NEDU

Constantin I. STAN

Arthur TULUȘ

**STUDIUM journal is indexed
in international databases
such as Central and Eastern
European Online Library
[CEEOL]; EBSCO; Index
Copernicus and Directory of
Open Access Journals**

ISSN 2248 – 2164

ISSN – L 2248 – 2164

CUPRINS

CONTENTS

Articole / Articles

Konstantin KOLEV

The Danube as a cultural and mystical cross-border

Dunărea o frontieră trans culturală și mistică..... 5

Constantin ZAMFIR

Peire Cardenal, poet și patriot occitan

Peire Cardenal, occitan poet and patriot..... 23

Ștefan STAREȚU

Ortodoxia și dinastia sfântă în Balcani în secolele XIV-XV

Orthodoxy and the holy dynasty in the Balkans

(14th – 15th centuries)..... 33

Cristian CONSTANTIN

Danubian grain and the european deposit ports.

Quantitative aspects (1829–1853)

Cerealele dunărene și porturile depozit europene.

Aspecte cantitative (1829-1853)..... 49

Cristian-Tudor ȘERBAN

Contribuții la rolul economiei din România la eforturile militare ale

Germaniei în timpul celor două războaie mondiale

Contributions regarding the role of Romania's economy for

Germany's military efforts during the two world wars..... 59

Radu CUPCEA

Educația în România - între accelerarea creșterii economice și

adâncirea decalajului față de occident

Education in Romania – Between accelerating economic growth

and increasing gaps with the West..... 75

Roxana MIRON

Manipulare electorală prin campanii negative în România
postcomunistă

Electoral manipulation through negative campaigns in

postcommunist Romania..... 87

Zoltán EPERJESI

Geostrategic shifts in the Eastern Mediterranean and certain echoes of the cold war in the Black Sea area

Schimbările geostrategice în estul Mediteranei și anumite ecouri ale Războiului Rece în zona Mării Negre..... **93**

Lucian DUMITRESCU

Dezvoltarea economică din România ca membră a Uniunii Europene. Ce este Uniunea Europeană?

Romania's Economic Development as an EU Member. What is the European Union? **123**

Cristina-Georgiana IVAN

Posibilități de dezvoltare a cooperării în Zona Extinsă a Mării Negre. Perspective demografice

Possibilities for the development of cooperation in the Black Sea Area. Demographic prospects..... **137**

Konstantin KOLEV*

**THE DANUBE AS A CULTURAL AND
MYSTICAL CROSS-BORDER**

Dunărea o frontieră trans culturală și mistică

Abstract: *The Danube river can be perceived as a cultural and mythical cross-border in ancient and medieval Balkan history. It has served as a contact point between diverse cultures particularly in the early Middle Ages (IX-XII centuries). The large river splitting the civilized Christian imperial Byzantine world from the “barbarian” and pagan northern cultural area (Scandinavians, Pechenegs, Scythians) is a component of the “water labyrinth” mythologem. The Danube is a mystical space which the real historical hero had to cross in order to achieve his goal. For instance, the Bulgars led by khan Asparuh had to cross it in order to create the state of the Bulgars. In that sense, the Danube river has been considered a border zone between the known space (North for Scandinavians) and the unknown foreign space (the mystical but attractive Byzantine South). This river, the same as the Dnepr for Scandinavians, can be considered a place of trial which the crossing historical hero (Viking chieftain) should overcome to establish in the attractive South (the Byzantine Empire). Hence, this river is a dividing line between the elements of ours and theirs, between us and them. The regions northwards of the Danube were populated by Germanic tribes (and Dacians), whereas the South represented the unknown but the cultural area desired by the Scandinavians who intended to establish in the warmer and richer Byzantine lands. Therefore, the Danube has been deemed by medieval Byzantine chroniclers and modern Bulgarian scholars as a divisive rather than a uniting point. It is simply a border; it does not connect, it divides. So, from a real historical viewpoint the Danube has been considered a dangerous place staying on the path of the migration throughout the axis North-South particularly in the period between IX and XII centuries. And the lower Danube is precisely the part of the river where the abovementioned features most accurately apply.*

Keywords: *Danube River, cultural mythical, Border.*

---

* Ph.D. Candidate, “New Bulgarian” University, Sofia; konstantin_kolev@abv.bg.

Date submitted: 21 August 2015

Revised version submitted: 23 September 2015

Accepted: 29 October 2015

* * *

INTRODUCTION, ON GENERAL SYMBOLISM OF WATER AREA

Water areas, rivers, seas, lakes have often been perceived as secret spaces of mythological and mystical value in ancient and medieval thought. Water space is one of the fundamental motifs of each mythology, it is complex and polysemantic. Water area is infinite, unlimited. It has got no form; it is unshaped; its elements can penetrate everywhere; water can go to all directions. Water symbolizes fullness, the full set of all potential possibilities of nature¹. Water constitutes *efons et origo*, the source and the beginning of everything². Water is the paramount base for every existence; it is the bosom of each possible state of being. It is also the necessary condition for each growing, development. Water guarantees length of life, it is the creator of power, it is the elixir of immortality. It is the fundament of every cosmic manifestation; Water stands for the real and eternal substance and the sacramental from which all forms of life come up and flourish. It carries out the same function in cosmogony, myth, ritual, iconography and the common structure of all cultural complexes: it precedes every form and lays the foundations of each creation by sustaining it. Water area has played a major role in the ancient Indo-European mythological thought. To point out one example, the Iranians considered the mythical lake Vorukasha a holy water place where the holy three legged and single-horned donkey dwells³. In non-Indo-European mythological beliefs can also be traced the water symbolism as a holy place: for example, the Finns believed that the goddess Ilmatar (Air's Daughter; *ilma=air* in Finnish) walked through the primeval sea where she encountered the primeval duck and created the world.

However, despite this common feature related to all cultures, water zone can divide as well. In ancient and medieval people's mythical and ritual imaginations, water area serves as a border. Crossing that boundary signifies passing into the other (foreign) and even hostile social-cultural area. In that sense, many scholars have interpreted this transition from the own to the strange cultural sphere through the water area as a passage of the hero during the way of his initiation⁴. Water area is a tangled and intricate maze full of dangers that one has to pass to obtain a valuable object (apples of immortality, a source of wisdom, a holy object) from the different world, or the other world. That makes possible the association of water area with the otherworld (the underworld) in different mythological representations. Its significance as a set of secret and complex places

---

¹ Eliade 2012: 209.

² Eliade 2012: 209-210.

³ Puhvel 1987: 278.

⁴ Campbell 2008: 154.

dividing cultural communities can be perceived as a part of the sophisticated *labyrinth* mythologem⁵. In other words, water area is a part of a challenging road full of dangerous episodes and obstacles the walking hero needs to overcome to achieve his purpose, the common good for his own community and cultural space.

ABOUT THE SYMBOLISM OF DANUBE

1. Danube as a dividing line

In that global sense, the Danube river as every other water pool as well has been from a mythological perspective and semantically deemed as a dangerous and complex zone dividing cultures. It has been reached and crossed by a great number of heroes throughout history. Danube is also a part of the cultural labyrinth where diverse communities clash; some of them collapse, other survive. It has always played a considerable role in people's social, mythical and cultural perceptions about the relationship between the geographical and cultural areas of *periphery* and *imperial (civilized) center*. For southern peoples (Greeks, Romans), Danube is the line splitting into the following cultural areas: "Own and foreign"; "imperial and non-imperial", "center and periphery", "civilized and Barbarian", and finally "South and North". All peripheral zones around the Roman Empire's territory are considered hostile, evil, *barbarian* (**FIG. 2**). Everything beyond that cross border has been considered different, foreign, dark, hostile in Middle Ages, the same as the Rhine river dividing the Roman imperial world from the Germanic tribes, which populated lands eastwards of it, for instance.

Especially during the period between the VIII and XII centuries, Danube used to play the role of a line splitting the hostile "Barbarian" North (Rus, Vikings, Pechenegs, Scythians) from the "civilized" imperial South (Byzantium). For instance, the lower mouth of Danube is the border crossed by the Rus and Varangian people coming from the northern lands of European Russia and the Kievan Rus state and reaching the Black Sea region and hence the Greek. The Scandinavians passing by Danube used to encounter themselves in a strange land possessed by the inhabitants of other cultures (Bulgars, Byzantines). The Byzantine chronicler and emperor Constantine Porphyrogenitus (913 - 959) makes mention of Danube (the same as Dnepr) as a splitting zone where the Varangians find themselves in constant danger (by the attacking Pechenegs for instance) until they do reach the island of Berezan⁶. In order to make peace with the river's divine spirit, the Varangians used to sacrifice animals. This was a necessary ritual in order to successfully cross the Danube river's border. Something more, according to the Romanian archaeologist Stephan Barnia several Viking objects, such as a strap, have been found in the ancient Danube settlement

---

⁵ Marazov 2010: 14

⁶ Moravcsik 1967, Chapter 9: 57.

of Dinogetia⁷. This shows that before crossing Danube and reaching the Balkans, the Vikings had to pass by the eastern Romanian regions. The whole preparation to cross Danube and enter the Balkans (the Greek lands) was perceived as a long-lasting complex ceremony especially in the Early Middle Ages (**Fig. 5**). This ritual may be estimated as a psychological preparation for the northern warriors to take over the splitting line leading to the more attractive South of Byzantium, “where a brave warrior always acquired honor and riches”⁸.

Danube River is an ethno-cultural dividing line not only for the old Scandinavians but for other peoples centuries before. This river is considered from a mythological and folklore point of view a real barrier for other Germanic tribes as well before the coming of the Vikings⁹. There are both historical and literary evidence that Germanic tribes crossed Danube and traveled to the Balkans. For instance, the Ostro-Gothian historian Jordanes writes in his *Getica. De origine actibusque Getarum ("The Origin and Deeds of the Getae/Goths")* that Goths parting from the mythical island of Scandza used to cross the river Danube and arrive at the Balkans and the Black Sea region even in the period II – III century¹⁰. The Herules (heruli) is another East-Germanic that visited the Balkans and passed by Danube for example. The today's Western Bulgarian village of Erul might remind of this.

In ancient times before Christ, Danube also used to stay on the path of every migration, the axis *north-south*.¹¹ At the end of VI century before Christ the Achaemenid king Darius I experienced problems when building a bridge over Danube in the course of his campaign against the Scythians as Herodot attests in book 9 of his *History*¹². The same ancient historian affirms that the dividing line of Danube was the place where the Scythian king Octamasad and the Odrysian ruler Sitalkes met¹³. Serving as an intercultural cross-border the river Danube was considered a dangerous place full of challenges for the historical hero.

2. Danube as a dangerous labyrinth

Danube has been perceived as an *inhospitable edge* somewhere in the unexplored North (**FIG. 1**) leading to a space full of peril and certain death, often in the mouth of a fish¹⁴. The fact that the river is a hazardous place of cultural confrontations is attested in the historical and archaeological evidence of the great number of fortresses and protected

---

⁷ Barnia 1967: 115.

⁸ Melnikova 2015: 69.

⁹ Ганина 2005: 212-226.

¹⁰ Jordanes & Mierow 1908: 178.

¹¹ Маразов 2010: 5.

¹² Богданов 2010: 227.

¹³ Богданов 2010: 228-229.

¹⁴ Маразов 2010: 5.

outfits built at its shores. Bulgarian historians mention many fortresses built and used in this area by the Bulgars even since the beginning of the VIII century¹⁵, despite the fact that fortresses along the river exist in *limes danubiano* even since the Late Antiquity¹⁶. For instance, the following Bulgarian strategic fortresses located along Danube were used for protection by Romans as well: Durostorum (city of Drastar, today's Silistra); Banonia (city of Vidin); Sexaginta Prista (city of Ruse); Ulpia Escus (close to the village of Gigen), and Almus (close to the city of Lom), among others. A lot of non-Bulgarian Danube castles and fortresses were attested as well: Tricornum (Belgrade, Serbia); Viminacium (close to the city of Pozharevaz, Serbia); Singidunum (Belgrade, Serbia), and Noviodunum (close to the city of Isaccea, Romania), and Axiopolis (city of Cernavoda, Romania) among others (**FIG. 4**).

The above outlined fortresses and fortified structures indicate that the river Danube was really a dangerous place and culturally splitting line. Those who dwelled next to the river needed protection. To cross this place, meant literally provoking intercultural conflict, penetrating the space of the other. In other words, the presence of so many fortifications on *limes danubiano* since the Late Antiquity signifies the tendency to fear each other's penetration into the own social-cultural area. The fortifications consolidate the divisive nature of Danube as a dark place where one can constantly be assaulted from different places. Due to this dark and hazardous nature, the river has been given numerous epithets such as *an enemy, a murderer, immersing and throwing down with the head*¹⁷ as the Greek poet Hesiod writes in his poem *Megala Erga* (Great Works)¹⁸. That poetic reference also confirms that Danube is a dangerous place that overturns the normal state of things, which provokes chaos.

The dangerous nature of the river has been confirmed by ancient geographers such as Claudius Ptolomaeus¹⁹. In his *Geography*, he points out that the hydronymy of Danube delta is full of dangerous places²⁰. The evidence for this are its branches (mouths) (*stoma*). For instance, Danube's first branch is called *Narakon stoma* in the epic poem *Argonautica* about Jason and the Argonauts in quest for the Golden Fleece written by the ancient Greek (III century) poet Apollonius of Rhodes²¹. The denomination *Narakon stoma* means *a narrow place* and is associated with the presence of a dangerous lower place, a hole, where all kinds of risky situations can await the wandering hero.

---

¹⁵ Tapkova-Zaimova & Vasilka 2004: 226-232.

¹⁶ Werner 2002: 165-171.

¹⁷ Mapa3OB 2010: 5.

¹⁸ Evelyn-White 1936: 57-59.

¹⁹ Mapa3OB 2010: 5.

²⁰ Berggren 2001: 69-70.

²¹ Hunter 1993: 356.

The second branch of Danube river also suggests danger. Its denomination *Pseudo stoma* (*deceitful mouth*) corresponds to a typical feature of a hazardous place; its delusive nature as the ancient Greek historian Pliny the Elder suggests in his *Historia Naturalis*, book IV²². So, Danube is also a fraudulent place, which brings the river close to the global mythological symbolism of water labyrinth with its delusive effects. In that sense, the Greek word *pseudēs* reveals the idea of *fraudulent reality*, composed of *eidola* (*deceiving images*)²³. In that sense, the water labyrinth of Danube can be related to the main type of obstacles on the mythological path, the tangled branches where it is very easy to get lost and never return²⁴. To fall in the river's fraudulent stream with numerous twists and curves is dangerous.

The third and the fourth mouth are the only exceptions of something positive in the Danube's toponymy. They are denominated *Kalon stoma* (*beautiful mouth*) and *Hieron stoma* (*holy mouth*), also called Peuka by the Greek geographers Claudius Ptolemaeus in his *Tetrabiblos* (Four books), book 3, chapter 10 and Strabo in his *Geography*, book VII, chapter 3, respectively²⁵.

The other remaining mouths still contain a negative connotation in their toponymy. Another chronicler who gives us a detailed geographical information on the Danube's mouths is the Roman soldier and historian Ammianus Marcellinus in his *Rerum gestarum* (*Achievements*)²⁶. He mentions three smaller lateral ramifications of the river (Am Marc. 22.8.46-47)²⁷. These are called *Borion stoma* (*Northern mouth*), the etymology probably derives from the northern cold wind Boreas. Here we also encounter an allusion about Danube as a dangerous dividing place, creating the intercultural conflict on the axis North/South²⁸.

The sixth mouth is called *Stenostoma* or *narrow mouth* and the significance of this denomination is similar to one of the first mouth (*Narakon stoma*), which was considered here. It also has a mythological dimension as a narrow dangerous place²⁹. Narrow paths usually lead to dark areas full of risks.

The seventh mouth's name alludes to another feature of a dangerous mystical place, its dark and desert nature. According to Ptolemaeus it is

²² Rackham & Eichholtz, 1954 (book IV). (also available online - http://www.masseiana.org/pliny.htm#BOOK_IV)

²³ Маразов 2010: 6.

²⁴ Detienne 2005: 179-180.

²⁵ The materials of ancient Greek and Roman authors are available both in English and Greek or Latin in this good online source:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0239%3Abook%3D7%3Achapter%3D3%3Asection%3D15>.

²⁶ Ibid.

²⁷ Маразов 2010: 6-7.

²⁸ Маразов 2010: 6-7.

²⁹ Маразов 2010: 7.

called *Tiagola* and an alternative denomination is *Psilon* as in Book 3, chapter 10 in his work *Tetrabiblos*³⁰. As a matter of fact, the seventh mouth is dark as a marsh, and it is a vast dark, uninhabited place, nineteen miles long according to the Roman historian and soldier Ammianus Marcellinus in his *Rerum gestarum (Achievements)*. In that sense, the mouth can be associated with epithets such as *dark, obscure, night, black, misty, stagnant, marsh*, which are typical for characterizing the primal chaos, hell and the death itself³¹. All these terms can be associated to the categories of *isolated/deserted*, and *unknown*, which express the menacing nature of the other place as a space connected to evil. Analogically, the sea in which Danube pours into exactly in this final very dark mouth, is called *Black (Axeinos in Greek)*³². It is very probable that the description about the seventh Danube mouth given by Ammianus Marcellinus as a place where a great variety of rivers flow (let us, for instance, remember Selinas and Dnepr where the Varangians pass by to get into Danube) and some foggy environment can be felt and there are abundant mud-banks mixed with sweet water³³.

Therefore, the river Danube reveals the unclearness “the morphological and semantic features” of the global mythologem of the labyrinth³⁴. This complex architectural and mythical artificial structure is compound of narrow and interweaving deceiving moves, from which only one leads out³⁵. That is why, it is not strange to perceive the mythical ethnically dividing border (*limes danubius*) Danube as a type of labyrinth³⁶. So abundantly marked with historical and cultural signs, Danube delta turns in a cultural and mythological code: a sort of water maze where the entrance to the river and the exit to the sea are difficult to find. Besides, one of its places, the Iron Gate (the largest European river gorge) makes Danube as dangerous place as Dniepr due to its ledges and underwater rocks.

3. Danube as an entrance to the Underworld

However, Danube is not only a splitting maze. The misty and dark picture of Danube given by the ancient geographers sheds light on an additional element of the river's semantics. Besides coinciding exactly with the geographical and atmospheric data about the place around the river, this dark geographical description also contains a specific mythological assessment. It brings forth the *mistiness, roughness, mixed-ness*, which are all negative features related to the idea of hell. In comparative mythology,

³⁰ <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2007.01.0082>.

³¹ Топорова 2005: 148-170.

³² Маразов 2010: 6-7.

³³ <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2007.01.0082>.

³⁴ Маразов 2010: 7.

³⁵ Dumezil 1985: 51.

³⁶ Mesnil & Popova 1997: 61-85.

hell is a dark place full of dangerous things, it is not only a dark labyrinth, it is also a mass tomb.

The same as in the case of Black sea, Danube is hospitable *euxeinos* to the death, it welcomes the souls of the perished³⁷. So, both water areas can be perceived as kingdoms of the death. Analogically, in many European cultures the sea goddess is seen as the personification is this *hospitality*, taking the death. We have already mentioned about the Scandinavian goddess Ran who captures her victims (drown sailors) in her net and takes them down to her palace underwater. Besides, we have already become aware that at least two of the Danube mouths are denominated with the Greek words for *narrow* (*narakon* and *stenos*) according to the ancient Greco-Roman geographical and historical (Ptolomaeus, Strabo, Plinius and Ammianus Marcellinus) we reference to. These two terms allude to the narrow nature of the river, which is typically associated with holes and dark and curved roads leading to the underworld. Analogies in the representations of the curved and dark paths bringing to the world of the death can be found in many mythologies, not only in the classical European, but in non-Indo-European as well. For instance, the Maya folk Kitché believed that the entrance to their underworld Xibalba is reachable solely through narrow, dark, hidden, inaccessible and twisted roads³⁸.

These roads lead the hero to death. Yet, they are not the only hazard awaiting him. If one dies in the belly of fish (or whichever sea monster), it means unworthy and even torturing death; this is the opposite of the honorable warrior's death in battle. The death man killed by a fish goes deeper and deeper, down to the womb of the river (or the sea) forgotten by everything and everybody. The same occurs with those whose death bodies are carried to the underworld in many Indo-European mythological beliefs (see the contrast between the non-heroic death of sailors captured in the sea goddess Ran's net or *going down* and the heroic death of warriors *going up* in Scandinavian mythology). Nothing is remembered about this man.

Therefore, based on the dangers caused by the dark depths and the sea monsters or fish, passing Danube as well as every water area is a risky adventure. The dangerous nature of the river is confirmed with the following suggestion, which was already made: among the seven (including the two smaller) mouths of Danube only two can be associated with positive features (*hieron stoma* and *Kalon stoma*)³⁹. The first word means *holy*, whereas the second *beautiful*. That means that throughout history the reputation of the place was not good in most of the cases⁴⁰. It used to

---

³⁷ Топоров 1995: 575-622.

³⁸ More about the symbolism of *the twisted and the curved* can be read in prof. Ivan Marazov's and Borgeaud's research on the labyrinth in medieval ancient culture outlined in the Literature section.

³⁹ Маразов 2010: 6-7.

⁴⁰ Маразов 2010: 7.

provoke difficulties and set traps for sailors. That is why, it can be considered a *topos* related to the transition to the world beyond. Furthermore, other geographical and historical features supplement the picture of the area around the lower part of Danube as a map to the underworld. For instance, beyond the delta of Danube are located the Getic steps, which indicates the features of wilderness: plain, dry, waterless as Strabo writes in his *Geography* (book VII, chapter 3): *Between [the Getæ and] the Black Sea, from the Danube to the Dniester, lies the desert of the Getæ. It is entirely a plain and destitute of water*⁴¹. According to Strabo, in the Danube delta the island of Peuke is located. This island probably coincides with the mythical isle of the blessed⁴². Furthermore, Leuka (the White Island) is situated versus Peuke. Leuke (**FIG. 3**) is the island of Achilles Pontarches, one of the emblematic places beyond of the eternal dwelling of the chosen heroes⁴³. *Leuke* means *the White Island*. The colour code *white* is semantically associated with death according to Bulgarian researchers⁴⁴. That also confirms Danube as an entrance to the Underworld in ancient cultures. We could support that allusion with a vision from an old Romanian folk song: a white monastery on a white island with nine⁴⁵ priests⁴⁶: *prehistoric temple called "The great church with 9 altars" or "The holy White (alba) Monastery"*⁴⁷. So, the inclusion of the colour *white*, giving the denomination *Silent, white Danube*, as the river is called in Bulgarian folklore as well, attests the nature of Danube as a transitional point to the Underworld.

CONCLUSION

Therefore, the symbolism of Danube can be summarized in three dimensions: an ethno-cultural splitting line, a dangerous labyrinth, and an entrance to the Underworld. It should be pointed out that in mythopoetic thought these three are not just related to each other; they are mutually interweaving. The fact that a dividing line exists does not exclude the labyrinth, and viceversa. In a mythical labyrinth, there is usually a particular place (*locus*) leading to the underworld (such as in Mediterranean mytho-cultural tradition). At the same time, a labyrinth divides cultures; it is accepted to be situated between the known (the own

⁴¹ <http://perseus.uchicago.edu/perseus/cgi/citequery3.pl?dbname=GreekFeb2011&query=Str.%207.3.14&getid=1>

⁴² Маразов 2010: 7.

⁴³ Толстой 1966: 19-23; Маразов 2010: 7.

⁴⁴ Маразов 2010: 7.

⁴⁵ As it has been suggested, the number nine has the mythological meaning of something fatal, turbulent, and hazardous. For instance, in Scandinavian mythology the sea god Aegir and the mentioned goddess Ran has nine daughters. This number symbolizes fatality, darkness, given that the nine daughters personify the mighty dark waves drowning a lot of sailors.

⁴⁶ Densusianu & Furdui 1913 (2005), VI: 63.

⁴⁷ Densusianu & Furdui 1913 (2005), VI: 64.

cultural area) and the unknown (the foreign hostile and other ethnical community) world. Hence, the three dimensions are mutually inclusive. A labyrinth can be a dividing line and an entrance *far beyond*, a dividing line can entail the features of the other two locations, etc. Each one of the three comprises the mythical and functional characteristics of the remaining two.

Such is the case of Danube in mythical thought. In Antiquity and Middle Ages, Danube (particularly its lower part) played a triple social-cultural and myth-functional role: it was considered a splitting line, a dangerous labyrinth and an entrance to the Underworld at the same time. An analytical overview from a mytho-poetic perspective on this complex mythological concept reflected on the lower delta of Danube might shed more light in the cultural-historical research in this area.

Even today, Danube is a cultural border. It does not divide today, but it goes on serving as a cultural border within the complex geographical phenomenon of *the Danube Road*, which is a waterway cultural corridor splitting the different European cultural regions of Bulgaria, Serbia, Romania, Hungary, Slovakia, Austria, and Germany (namely 3 at least partially Slavic; 2 Germanic, 1 Romance and 1 Finno-Ugric⁴⁸ linguistic-cultural areas). To clarify, the dividing role of today's Danube should not be perceived in the same way as in Antiquity and Middle Ages, since it does not create hostility but only cultural diversity. Despite the current EU-unification tendencies, Danube is still a crossborder of cultures, which can be deemed in the light of today EU's mixture of cultures.

---

⁴⁸ Uralic language family without counting in the Samoyedic languages.

REFERENCES

- Barnea (1967), St. *Dinogetia*, Bucuresti.
- Berggren, J. L. (2001). (trans.) *Ptolomey's Geography*, Toronto.
- Campbell, J. (2008). *The Hero with a Thousand Faces*, California, 1949.
- Cultural Interactions with Byzantium and Eastern Europe in the First Millennium AD*, Cambridge, 2015. 67-72.
- Densuanu & Furdui (trans.) "The White (Alba) Monastery with Nine Altars. The Romanian Traition about
- Detienne, M. (2005). *Les maitres de Verite dans la Grece ancienne* Paris.
- Dumezil, G. L. (1985). *L'oublie de l'homme et l'honneur des deieux*, Paris.
- Eliade, M. & Stamboliev, O. (2012). (trans. to Bulgarian), *Treatise of History of Religions*, Sofia.
- Hunter, R. L. (1993). (trans.) *The Argonautica of Apollonius*, Cambridge.
- Melnikova, E, "The Penetration of Eastern Christianity into Scandinavia.
- Mesnil, M & Popova. (1997). A "Les eaux-dela du Danube" – En *Ethnologia Balkanica*. 1; 1, 61-85.
- Mierow, C. C. (1908) (trans.) *Jordanes. The Origin and Deeds of the Goths*, Princeton,.
- Moravcsik R. J. H. (1967). (trans.) *Constantine Porphyrogenitus. De Administrando Imperio*, Washington.
- Puhvel, J. (1957). "The Sea in Hittite Texts", - In: J. Whatmough's *Studies*, S'Gravenhage, , 225-237.
- Rackham, H. & Eichholz, D. E (1954). (trans) *Pliny's Natural History* (Book IV), London.
- Reflected in Sagas" – In: Oksana Minaeva's and Lena Holmquist's *Scandinavia and the Balkans*.
- Roma sul Danubio* (2002), 165-171.
- the Primitive Temple of Apollo from Leuce (Alba) Island", - In Nicolae Densuasianu's *Prehistoric Dacia*, 1913, 2005, 65.
- Werner, Jobst, "La Porta dei Pagani di Carnuntum e il limes danubiano pannonic nel IVsecolo d. C."
- White. Ev. (trans.) *The Homeric Hymns and Homerica*, Loeb, 1936.
- Богданов, Б. (прев.) „Херодот. История.“, София, 2010.
- Ганина, Н. А. „Норны: к генезису и ареальным параллелям образа“ – В: Т. Михайлова *Мифологема Женщины-судьбы у древних кельтов и германцев*, Москва, 2005, 212–226.

или врата. *Черноморски брегове и безбрежия.*, Бургас, 2010, 5-8.

Маразов, И. „Делтата на Дунав в сакралната география на древна Тракия. - В: *Морето: граница*

Мифологема Женицини-съдъби ъ древних кельтов и германцев, Москва, 2005, 148-170.

редакцията на проф. Георги Бакалов. София, 2003. 590 с." Исторически преглед 3-4, 2004, 226-232.

Толстой, И. И. „Чудо у жертвеника Ахилла на Белом острове“ – В: И. И. Толстой *Статъи о*

Топоров, В. Н. „О поэтическом комплексе моря и его психофизиологических основах. – В:

Топоров, В. Н. *Миф, ритуал, символ, образ. Исследования в области мифопоэтического*. Москва, 1995, 575-622.

Топорова, Т. В. „Об образе женщины вод в германской мифологии“ – В: Т. Михайлова

Тъпкова-Займова, Василка. "История на българите. X 1. От древността до края на XVI век. Под

фолклоре. Москва-Ленинград, 1966, 19-23.

Online sources

Hamilton, H.C; Falconer W. & (Trans.) *Strabo. Geography*;

[http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0239%3Abook%3](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0239%3Abook%3D7%3Achapter%3D3%3Asection%3D15)

[D7%3Achapter%3D3%3Asection%3D15](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0239%3Abook%3D7%3Achapter%3D3%3Asection%3D15)

&

[http://perseus.uchicago.edu/perseus-](http://perseus.uchicago.edu/perseus-cgi/citequery3.pl?dbname=GreekFeb2011&query=Str.%207.3.14&getid=1)
[cgi/citequery3.pl?dbname=GreekFeb2011&query=Str.%207.3.14&getid=1](http://perseus.uchicago.edu/perseus-cgi/citequery3.pl?dbname=GreekFeb2011&query=Str.%207.3.14&getid=1)

Rolfe, J. C. (Trans.) *Ammianus Marcellinus. Rerum Gestarum*,

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2007.01.0082>

Културни коридори на Югоизточна Европа. Дунавски път

http://seecorridors.eu/?w_p=23&w_l=1&w_c=5

APPENDIX

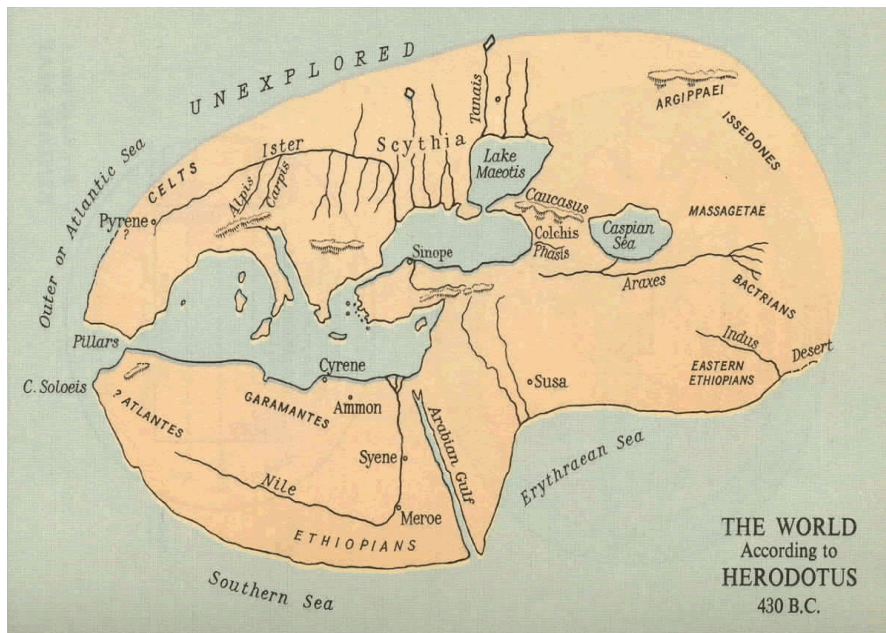

Fig. 1 The world according to Herodotus *Historia*, book II. Ister (Danube) is in the upper left corner. It is very close to the unexplored gray area of the Unknown in the Northern periphery, hence as a boundary between the known *civilized* world and the unknown *barbarian* world. In <http://www.age-of-the-sage.org/history/historian/herodotus.html>

Fig. 2 Eastern Roman provinces, on the Danube. Eastern from Rome Barbarian tribes are mentioned.

In <http://www.athenapub.com/abcbarbi.htm> (Athena Review Vol.2, no.3: Romans on the Danube). The webpage is based on a great deal of ancient history sources: Pliny the Elder, Natural History (AD 77); Tacitus, Germania (AD 98) and Annals (AD 115); Claudius Ptolemaeus, Geographical Outline (2c AD); Sextus Aurelius Victor, Epitome de Caesaribus (AD 360); Ammianus Marcellinus, Rerum gestarum libri (AD 390); Claudius Claudianus, Carmina (AD 404); Eusebius Hieronimus, Epistolae (AD 410); Priscus, History (AD 474); Procopius, History (AD 542); Cassiodorus, Getica (AD 560); Gregory of Tours, History of the Franks (AD 575); Jordanes Getica and Romana (AD 580).; RGA: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde (1973). Most of these are referenced in the current text. In fact, the map shows that the Danube and the regions around it constitute a vast intercultural and interethnic cultural crossborder area since Roman period.

FIG. 3. The White Island (in old-Greek *Leucos*; in Latin *Alba*) is the mystical island where the Achilles' tomb is probably located. Nowadays, however it is called *Snake island* (in Ukrainian *Ostriv Zmiinyi*; in Romanian *Insula Serpilor*). The island is located in the Black sea but very near to the Danube Delta. A picture by the Italian painter Carlo Bossoli, 1896.

FIG. 4 Some ancient fortification systems along lower Danube nowadays, from left to the right:

Upper line: Durostorum (Silistra) and Babonia (Vidin) - Bulgaria

Central line: Viminacium (Pozharevaz) and Singidunum (Belgrade) – Serbia

Lower line: Noviodonum (Isaccea) and Axiopolis (Cernavoda) – Romania

From http://seecorridors.eu/?w_p=23&w_l=1&w_c=5

FIG. 5. Bulgaria and Danube during Early Middle Ages and Tsar Simeon I rule (893-927).

The presence of many fortified Bulgarian and Serbian cities indicate that it was difficult to penetrate the lands south of Danube in the early Middle Ages as well.

From: http://archive.worldhistoria.com/historical-maps-of-bulgaria_topic6615_page2.html

Constantin ZAMFIR*

PEIRE CARDENAL, POET ȘI PATRIOT OCCITAN

Peire Cardenal, occitan poet and patriot

Abstract: *The 12th century represented a true Renaissance for the Western European culture. Poetry is one of the arts which has known a strong affirmation since the first half of the previous century. It all started with Guillaume (1071-1126), the seventh earl of Poitiers and the ninth duke of Aquitaine. This is when the troubadours make their appearance in the cultural history of the Occident, a special phenomenon that profoundly marked European lyrics. The poetry of the troubadours were a true "explosion" of artistic creation. Following this poetic effervescence, many written works by poets more or less talented followed.*

Among all these poets, Peire Cardenal is distinguished due to his life and creations. He saw daylight at Puy en Velay in the province of Auvergne, (at 500 km south of Paris), most likely in the year 1180 (some sources give his birth year as 1176). He had a very long life and died sometime in 1278. His latest writings are dated 1271. The poet was from a noble family, which directed him towards an ecclesiastical career. After entering the suggested career, Peire quickly abandoned it, preferring to become a troubadour. Parts of his extensive work survived to this day. These include 12 love songs and over 80 by sirventes (poems with satirical content, moral or political, which mocked the clergy). Peire Cardenal is an incontestable master of this latter kind of poetry. In total, from his creations we have 96 poems. The poet was between 1204-1208 the secretary of the Count Raymond VI of Toulouse. More of his poems are full of anticlerical feelings, which were shared by many people in the South of France. It is these poems that we analyse in our brief essay.

Keywords: *Peire Cardenal, Raymond VI, Toulouse, Cathars, troubadour.*

---

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest; constantin.zamfir2009@gmail.com.

Date submitted: 12 August 2015

Revised version submitted: 11 October 2015

Accepted: 02 November 2015

* * *

Secolul al XII-lea a reprezentat o adevărată Renaștere pentru cultura din Europa Occidentală. Poezia este una dintre artele care au cunoscut o puternică afirmare încă din prima jumătate a secolului precedent, când, o dată cu Guillaume (1071-1126) al VII-lea Conte de Poitiers și al IX-lea Duce de Aquitanie își fac apariția în istoria culturală a Occidentului, trubadurii. Fenomen aparține ce a marcat profund lirica europeană, poezia trubadurilor a însemnat o adevărată „explozie” a creației artistice. Trubadurii au apărut în regiunea din Franța aflată la sud de fluviul Loire. Ei nu și-au făcut apariția în mod întâmplător aici. Acest ținut întins din sudul Franței cunoaște începând din secolul XI un mare avânt, atât în viața materială cât și în cea culturală, elan determinat de influența convergentă a mai multor factori de ordin economic, politic și cultural. Suferind influența mai multor culturi și religii (catolică, dar și musulmană, venind atât dinspre Spania vecină cât și de pe urma cruciaților întorși din Orient), având o solidă moștenire romano-latină, beneficiind de o clasă politică tolerantă și cultivată, ce a permis existența unei numeroase și prospere comunități iudaice (ce și-a adus aportul ei la dezvoltarea regiunii) și chiar implantarea ereziei cathare, acest ținut a fost un teren ideal pentru revigorarea poeziei. În urma acestei efervescente poetice au rămas foarte multe opere scrise de poeți mai mult sau mai puțin talentați. Dacă în privința originii acestei poezii, cercetătorii încă nu s-au pus de acord între ei, în ceea ce privește influența acestei lirici, toți sunt de părere că trubadurii sunt predecesorii poezilor europeni moderni, că trubadurii au reinventat practic poezia occidentală după hiatusul produs la dispariția Imperiului Roman de Apus. Această poezie s-a răspândit din sudul Franței în toate direcțiile. Ea ajuns în Italia, în Germania, în Spania și Portugalia.

În nordul Franței, cei care au poezii s-au numit *truveri* și au scris în limba *d'oil* vorbită în partea septentrională a vechii Galii. În sudul Franței de azi, trubadurii scriau în dialectele limbii *d'oc*, limba occitană. În Germania, ei au căpătat numele de *minnesangeri* (*cântăreți ai iubirii*). Trebuie să spunem că lirica trubadurilor a reprezentat o remarcabilă noutate în lumea romanică din secolele XII-XIII. Printre aceste elemente de noutate se numără faptul că această poezie era scrisă într-o limbă „vulgară”, înțeleasă de toată lumea (nu în limba latină care în acele timpuri devenise apanajul exclusiv al clericilor și cărturarilor), iar autorii versurilor au o identitate cunoscută.

Aparent un apanaj al nobililor, (pe lângă Guillaume, deja amintit, alți trubaduri ca Jaufré Rudel¹ și Raimbaut d'Orange² au fost prinți iar unii

¹ Jaufré Rudel (1113-1170) prinț de Blay și senior de *Pons* și *Bergerac*, a fost un trubadur provensal, participant la cruciada a II-a.

² Raimbaut of Orange (c.1147-1173) senior de *Orange* și *Aumelas*, trubadur celebru și el.

ca Bertran de Born³ ori Guy d'Ussel⁴ erau castelani bogați), creația poetică era, de fapt, accesibilă tuturor. Printre trubaduri găsim bărbați, dar și femei (au supraviețuit până la noi scrierile a șaptesprezece *trobaritzes*, cea mai faimoasă dintre ele fiind *Contesa de Die*), bogați și săraci. Practic, aproape toate stările sociale au contribuit la fenomenul trubaduresc: cavaleri scăpătați, burghezi, negustori, chiar și clerici. Bernard de Ventadour (1125-1200), considerat de mulți cel mai bun trubadur, a fost fiul unor umili servitori de la curtea contelui de Ventadour.

Între toți acești poeți, Peire Cardenal se distinge prin viața și creația sa. A văzut lumina zilei la *Puy en Velay*, în provincia *Auvergne* (cam la 500 de kilometri sud de Paris) cel mai probabil în anul 1180 (unele surse dau 1176 drept anul nașterii sale) și a avut o viață foarte lungă, moartea sa înregistrându-se undeva prin 1278. (Ultimele sale scrieri care au ajuns până la noi datează din anul 1271). Poetul provenea dintr-o familie de nobili, care l-a îndreptat spre o carieră ecleziastică, pe care însă Peire a abandonat-o repede preferând să devină trubadur. Din, probabil, vasta sa operă, au supraviețuit până la noi douăsprezece cântece de dragoste și peste optzeci de *sirventes* (poezii cu conținut satiric, moral sau politic, ce ironizau moravurile clerului sau ale laicilor), Peire Cardenal fiind un maestru incontestabil al acestui din urmă gen. În total, din creația sa, avem 96 de poezii.

Poetul a fost între 1204-1208 secretarul contelui Raymond al VI-lea de Toulouse (1156-1222). Acesta a fost excomunicat pentru erezie de mai multe ori, fiind învinuit de catharism. Adepții acestei învățături eretice respingeau cultul sfinților și al icoanelor, botezul copiilor, euharistia, nu recunoșteau Crucea drept simbol creștin, credeau în transmigrația sufletului și în reîncarnare, condamnau căsătoria și interziceau procrearea, acestea fiind câteva dintre punctele importante ale dogmaticii lor, una gnostică, cu influențe bogomile și, probabil maniheiste.⁵ Erezia s-a raspândit dinspre estul continentului, din Bizanț și Balcani, spre Occident, cuprinzând nordul Italiei, sudul Franței și chiar nord-estul Spaniei, fiind un pericol major pentru Biserica Romano-Catolică în a doua jumătate a secolului XII și în prima jumătate a veacului al XIII-lea. Pentru a stârpi erezia, papalitatea, prin vocea lui Inocențiu al III-lea (1198-1216) declanșează o adevărată cruciadă, în 1208, ce avea să devasteze sudul Franței. Ecurile acestei acțiuni care a ruinat nobilimea occitană, a pârjolit

---

³ Bertran de Born (1140–1215) baron din regiunea Limousin, s-a remarcat prin poeziile sale în care glorifica lupta și războiul și prin implicarea în intrigile politice ale vremii, intervenind în cadrul conflictelor interne din familia regală Plantagenet.

⁴ Guy' Ussel (m. 1224) trubadur din regiunea Corrèze, făcea parte dintr-o familie în care se mai ocupau cu poezia alți doi frați ai săi Ebles și Pèire și un văr, Elias. Renunță să mai scrie versuri prin 1209 la cererea legatului papal al lui Inocențiu al III-lea din timpul cruciadei albigenze, Pierre de Castelnau.

⁵ Eliade & Culianu 1993: 141-142.

pământurile și a trimis la rug sau în închisoare numeroși locuitori ai sudului, se vor regăsi și în lirica poetului auvergnat.

După ce Biserica a încheiat această acțiune distructivă, stindardul luptei a fost preluat de monarhia franceză, care sub pretextul stârpirii ultimelor rămășițe ale ereziei, urmărea de fapt anexarea acestor bogate teritorii din sud. Printre cei care și-au apărat pământurile de agresiunea papală și apoi cea franceză s-au numărat Conții de Toulouse care dețineau controlul asupra Languedoc-ului, Conții de Foix care își aveau domeniul în Gascogne, Viconții de Trencavel ce stăpâneau orașul Carcassonne și regiunea înconjurătoare din acest important punct strategic din sud și Conții de Comminges ce controlau văile din sud-vest, de la poalele Munților Pirinei. Este de reținut faptul că aceste teritorii nu făceau parte din Regatul Franței. Seniorii de aici erau, în mod formal, vasali ai regelui Franței sau al celui al Aragonului, dar în realitate dispuneau de o marjă de acțiune foarte mare, fiind practic independenți. Această situație a dorit și a reușit până la urmă să o curme monarhia franceză. După două decenii de lupte înverșunate, 1229 se va semna Tratatul de la Meaux (o localitate în apropiere de Paris) prin care Languedoc-ul este cedat regilor Franței. Acest lucru va avea loc efectiv în 1270.

Peire Cardenal s-a aflat în serviciul Conților de Toulouse o mare parte a vieții sale, așa cum am mai spus. Poetul l-a lăudat în repetate rânduri pe contele Raymond al VI-lea de Toulouse în versurile sale. Dar asta nu înseamnă că îi și împărtășea convingerile eretice, dealtfel niciodată afirmate în mod deschis de către contele. Ditirambele violente și repetate ale poetului împotriva clericilor în mai multe poezii ale sale, sunt mai degrabă expresia unui atașament față de pământul natal, o exprimare a naționalismului occitan plin de ostilitate față de preoții catolici care au adus cu ei umbra Inchiziției ce va pustii în următoarele decenii Occitania⁶. Aceste sentimente anticlericale erau împărtășite de multe lume în zona de sud a Franței. De exemplu, poezia lui Cardenal *Clergue si fan pastor* („Spun preoții că sunt păstori”), mai era recitată de țărani din Languedoc chiar în corul bisericii din Pamiers (oraș de reședință al episcopului catolic și al Inchiziției!) și în 1330, la mai bine de jumătate de secol de la dispariția poetului și la peste un secol de la declanșarea prigoanei anticathare ce a distrus și civilizația occitană⁷. Aceasta nu a fost singura poezie în care Peire Cardenal și-a manifestat ostilitatea față de invadatori. În poezia *Atressi com per fargar* (scrisă după 1212-1213) el îl atacă (numindu-l „hoț” și „trădător”) pe episcopul de Puy, un anume Bertrand de Chalencon, care a condus un detașament de cruciați în regiunile Puy și Béziers. Unii cercetători consideră că cel vizat este de fapt Arnauld Amalric, abate de

⁶ *Occitania* este denumirea generală a regiunilor din Franța aflate la sud de fluviul Loire, regiuni în care se vorbește unul dintre dialectele limbii *d'oc*, limba occitană. Ea mai înglobează mici teritorii din Spania, Italia și statul Monaco.

⁷ Le Roy Ladurie 1992, vol. 2: 51.

Cîteaux și legat papal, căruia i se atribuie faimoasa frază rostită în timpul masacrului de la Béziers: „Ucideți-i pe toți, Dumnezeu îi va recunoaște în Ceruri pe ai săi”. Clericii constituie de altfel, principala țintă a lui Peire Cardenal. Papa Inocențiu al III-lea (1160-1216) inițiator al „cruciadei împotriva albigenzilor” care a dus la anihilarea politică și culturală a Occitaniei, este tratat cu evidentă ostilitate de poet. Un tratament foarte dur îi este aplicat și lui Esteve de Beaumont, canonic la catedrala din Puy en Velay, pe care Cardenal îl prezintă drept hoț, trădător și asasin, în trei *sirventes*. Se pare că el și-a asasinat propria familie (ce era probabil eretică) și a încurajat venirea cruciaților în Languedoc. În ciuda strădaniilor cercetătorilor, acest malefic personaj nu a putut fi identificat cu precizie.

Prea multe lucruri nu se cunosc nici despre Arnaud Amalric, numit arhiepiscop de Narbonne în 1212, satirizat feroce în *sirventes*-ul cu numărul 19, intitulat chiar *Arhiepiscopul de Narbonne*. Peire Cardenal îl numește „hoț, lacom, trădător și otrăvitor”. În poezia *Falsedatz e desmezura* („Falsitate și lipsă de măsură”) poetul vorbește despre lupta dintre „francezii bețivi” și toulousanii „drepti și adevărați”, o luptă, mai spune el, între zgârcenie și generozitate, între trădare și iubire, între păcat și sfințenie. Într-un alt *sirventes* vorbește despre situația complicată în care se regăsea patria sa, atrăgând atenția că Simon de Montfort, conducătorul militar al cruciadei împotriva albigenzilor, vrea să supună lumea și să o prade (*sirventes*-ul cu nr. 20 *Per fols tenc Polhens e Lombartz*). Necruțător e dovedește a fi trubadurul și cu călugării dominicani, (participanți și ei zeloși la cruciadă) în poezia *Ab votz d'angel* („Cu voce de înger”), acești călugări care „cu voci de îngeri, pronunție perfectă, și cuvinte subtile ca o pânză englezească⁸, ne spun cum îl vom putea vedea pe Dumnezeu”. Într-un alt *sirventes*, *Aquesta gens, con son en lur gaieza*, el își exprimă deziluzia occitanilor față de inactivitatea regelui englez Ioan Fără Țară (1166-1216) în timpul conflictului acestora cu regele francez Phillippe II August (1165-1223). Deși erau aliați, Ioan nu s-a prea omorât cu firea ca să îi ajute pe seniorii occitani. Tot în această poezie, compară curtea rafinată a lui Raymond al VI-lea, conte de Toulouse, cu cea grosolană a lui Ioan.

Peire Cardenal și-a început cariera poetică la curtea din Toulouse unde a fost secretar al contelui între 1204-1208. În semn de recunoștință față de primul protector al său, poetul vorbește foarte frumos despre el, numindu-l „demn”, „cinstit”, „curajos”, laudând atmosfera rafinată, plină de oameni eleganți și generoși de la curtea sa. După moartea contelui, survenită în 1222, trubadurul intră în serviciul fiului acestuia, Raymond al VII-lea (1197-1249). Acesta a avut o viață și mai turbulentă decât cea a tatălui său, apărându-și teritoriile cu arma în mână împotriva invadatorilor din Nord. În ciuda eforturilor sale militare și diplomatice, Languedoc-ul (și odată cu el proprietățile conților de Toulouse) va fi anexat în 1271 la

⁸ Ironie amară a poetului, „pânza englezească” era cunoscută în acele vremuri pentru asprimea, grosolană ei, nicidecum pentru moliciune, subtilitate.

domeniile coroanei franceze. Cardenal, în *sirventes*-ul cu numărul 15 (*Ben volgra, si Deus o volgues*) îi face un portret măgulitor, ultimele trei strofe fiind considerate drept o descriere a unui prinț ideal. Deasemenea, poetul își laudă patria unde limba este grațioasă, iar oamenii au o conduită frumoasă, fără teamă și prefăcătorie, în *sirventes*-ul cu numărul 57 *Lo jorn qu eu fui natz* („Ziua în care m-am născut”). Această viziune despre occitani este însă una idealizată, departe de ceea ce se întâmpla în realitate. Chiar casa de Toulouse a avut membri care au trecut de partea francezilor. Baudoin de Toulouse (după 1165-1214) era fiul mezin al lui Raymond al V-lea de Toulouse, provenit în urma căsătoriei sale cu Constance de France (Contele Raymond al V-lea de Toulouse a fost căsătorit de trei ori). Fratele vitreg al lui Raymond al VI-lea de Toulouse, după o ceartă violentă cu acesta, trece de partea lui Simon al IV-lea de Montfort (1160-1218) conducătorul armatelor cruciate care luptau împotriva seniorilor occitani. Participă la campania împotriva lui Raymond și la bătălia de la Muret (12 septembrie 1213)⁹ în care va avea un rol decisiv în înfrângerea coaliției aragonezo-occitane. Câteva luni mai târziu însă, este capturat de oamenii lui Raymond și trimis acestuia la Montauban. Aici, Baudoin este condamnat ca trădător și spânzurat la 17 februarie 1214. Să notăm că Guillaume de Tudele, autorul primei părți din *Chanson de la croisade albigeoise*¹⁰ a fost în serviciul său. Trubadurul Peire Cardenal îl critică foarte dur pe Baudoin de Toulouse, într-un *sirventes* rămas celebru.¹¹

După moartea lui Raymond al VII-lea de Toulouse, care a fost un protector viteaz și generos, pentru poet începe o perioadă grea. Este nevoit să rățăcească prin toată Occitania, fugind de Inchiziție și de francezi, care nu îi iertau poziția sa intransigentă din timpul cruciadei albigenze. Ajunge la curtea lui Uc, conte de Rodez (1227-1274), protector și al altor trubaduri (Guiraut Riquier, Folquet de Lunel), trece pe la curțile lui Guiraut de Armagnac, Gaston al VII-lea de Bearn, Roger Bernart al III-lea de Foix. Este foarte probabil să fi ajuns și la curtea lui Alfonso al X-lea al Castiliei (1252-1284), rege cult, rafinat, supranumit „cel Înțelept”. În cele din urmă, poetul se stabilește la Montpellier (prin 1270) la curtea lui Jaime I de Aragon (1213-1276) care menținea o curte frumoasă cu trubaduri și jongleri, fiind prezenți aici poeți celebri precum Guillem Montanhagol,¹² Bernart Sicart de

⁹ La 12 septembrie 1213 armata cruciată condusă de Simon IV de Montfort a înfrânt la Muret, în apropiere de Toulouse, forțele occitano-aragoneze conduse de regele Aragonului Pedro al II-lea (1196-1213), care venise în ajutorul vasalilor săi occitani și de Contele Raymond VI de Toulouse.

¹⁰ *Chanson de la croisade albigeoise* este un lung poem epic care descrie luptele dintre cruciați și occitani. Poemul are două părți. Prima parte este scrisă de către Guillaume de Tudele și are o atitudine *pro cruciați*. Partea a doua aparține unui autor anonim ale cărui simpatii se îndreaptă în mod vădit spre occitani.

¹¹ În poezia *J'ai toutes les raisons de me rejouir (Am toate motivele să mă bucur)*, scrisă prin 1214.

¹² Guillem Montanhagol (1233-1268) trubadur din Provence celebru pentru poeziile sale de iubire.

Maruejols¹³, Cerveri de Gerona ¹⁴ ș.a. Aici își petrece ultimii ani din viață acest trubadur occitan, rebel, curajos și patriot.

BIBLIOGRAFIE

- Eliade, Mircea & Culianu, Ioan Petru (1993). *Dicționar al religiilor.*, București: Editura Humanitas.
- La chanson de la croisade albigeoise* (1989) édition Livre de poche, Paris, préfacé par Georges Duby, adaptation de Henri Gougaud.
- Ladurie Le Roy, Emmanuel (1992). *Montaillou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, 2 vol. București: Editura Meridiane.
- Marrou, Henri I. (1983). *Trubadurii*. București: Editura Univers.
- Payen, Jean Charles (1997). *Histoire de la littérature française. Le moyen âge*, nouvelle édition révisée. Paris: Flammarion.
- Poesies completes du troubadour Peire Cardenal (1180-1278)* (1957) ed. Rene Lavaud. Toulouse: Edition Privat.
- Poezia trubadurilor* (1979), traducere de Sorina și Victor Bercescu, cuvânt înainte, biografii și note de Sorina Bercescu. București: Editura Albatros.
- Poezia trubadurilor provensali, italieni, portughezi, a truverilor și a minnesängerilor* (1980), în versiunea originală și în traducerea lui Teodor Boșca, Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Stoyanov, Yuri (1999). *Tradiția ascunsă a Europei. Istoria secretă a ereziei creștine în Evul Mediu*. Iași: Polirom.

¹³ Bernart Sicart de Maruejols (după 1230-?) Trubadur din Languedoc, faimos pentru poeziile sale cu tematică politică în care a criticat cruciada albigenă.

¹⁴ Cerveri de Girona (1259–1285) trubadur catalan, unul dintre cei mai prolifici poeți ai epocii, de la el rămânând peste 100 de poezii.

Anexe

Fig 1 - Orașe din Occitania în care au fost prezenți trubadurii.

Sursa: <http://thierrycros.net/?tag/Pr%C3%A9sentation>
(accesat la 27.05.2015).

Fig. 2 - Harta care prezintă peregrinările lui Peire Cardenal în timpul vieții sale în sudul Franței.
Sursa: www.cardenal.org (accesat la 27.05.2015.)

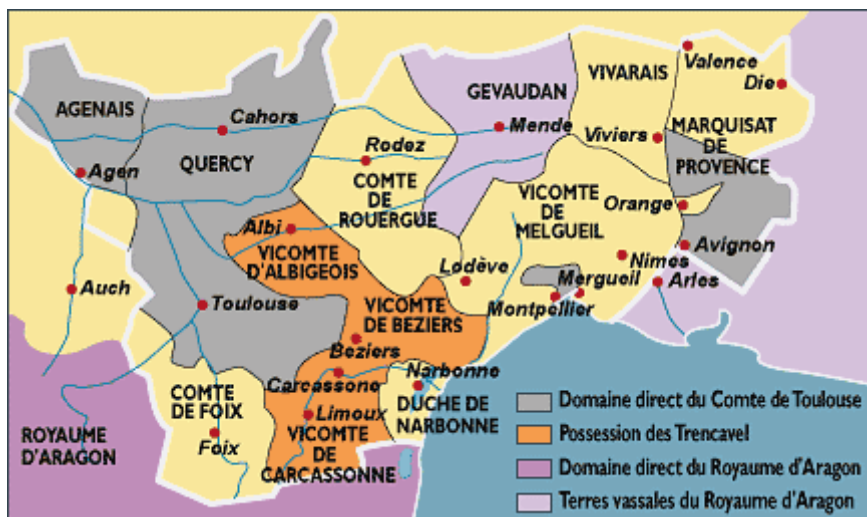

Fig. 3- Harta Occitaniei la începutul secolului XIII, înainte de declanșării cruciadei împotriva catharilor. Este demn de remarcat fărâmițarea politică a regiunii.

Sursa: www.cardenal.org (accesat la 16.05.2015)

Ștefan STAREȚU*

**ORTODOXIA ȘI DINASTIA SFÂNTĂ
ÎN BALCANI ÎN SECOLELE XIV-XV**

***Orthodoxy and the holy dynasty in the Balkans
(14th – 15th centuries)***

Abstract: *Orthodoxy as a political community, has always sought to implement a social order based on its principles. The Christian idea of restoring the monarchy as it is theorized here appears for the first time when Constantine the Great became a Christian. He renounced state sacrifices and adopted not a Gnostic form, but a nicenian form as the religion of the imperial family. The phenomena was continued by Theodosius the Great who really turned the Roman Empire into a Christian empire. However, the republican character of the Roman Empire, later the Byzantine Empire, would not disappear. The Senate is reduced in importance, and even the republican institutions and the title of imperator romanorum remains. And so a conflict between the idea of a Christian state and the realities of the Roman Empire breaks out. The adoption of the sacral anointing will not resolve this conflict. There are various eulogies and comparisons with David hagiographers, including Eusebius, but a definition of the state through this approach has not been done.*

While in the Talmudic Judaism the Messianic idea disappears, the search for the Davidic succession giving rise to the Kabbalistic intellectual experience, in the area of Orthodox Serbia the concept of the sacred monarchy will be reconstructed. So Judaism no longer identifies with the temple, but with cabalistic Gnostic ideas. Judaism will not pray for the Messiah of the lineage of David until after the 16th century. Jewish prayer books have no previous mention of Solomon's temple or sacrifices (korbanot) or the messiah. Meanwhile, Serbian documents given through donation to the different monasteries will make reference to donations that David and Solomon made to the temple. As an archetype for the donations they will paint the churches with David and Solomon as ancestors.

These realities are coupled with the idea of a holy dynasty. The idea of a holy dynasty took full composition in iconography by overlapping the

---

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest; istaretu@yahoo.com.

Date submitted: 22 September 2015

Revised version submitted: 12 October 2015

Accepted: 08 November 2015

Jesse tree to the tree of Decani with the sacred dynasty nemanide, time maximum manifestation in history of fulfillment of the promise of restoring the text of the Ascension of the Kingdom of Israel, which will culminate with the Kossovopolije Vidovdan ideology, choice of heavenly kingdom. The paper aims to highlight the role of the Serbian dynasty in the Balkans, including influences in the Romanian space.

Keywords: *orthodoxy, Roman Empire, monarchy, Orthodox Serbia, Holy Dynasty, Kossovopolije.*

* * *

Introducere

Ortodoxia fiind comunitate politică a căutat întotdeauna să implementeze o ordine socială bazată pe principiile sale. Relevant în acest sens este următorul citat din Biblie:

Iar ei, adunându-se, Îl întrebau, zicând: Doamne, oare, în acest timp vei așeza Tu, la loc, împărăția lui Israel?

El a zis către ei: Nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpânirea Sa,

Ci veți lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, și Îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului.

Și acestea zicând, pe când ei priveau, S-a înălțat și un nor L-a luat de la ochii lor¹.

Ideea refacerii monarhiei creștine așa cum apare teoretizată aici e pentru prima dată pusă în momentul în care Constantin cel Mare se creștinează profund, renunțând la sacrificii de stat și adoptând nu o formă gnostică, ci o formă niceniană ca religie a familiei imperiale, fenomen continuat de Teodosie cel Mare care cu adevărat va face din Imperiul Roman, imperiu creștin. Cu toate acestea, caracterul republican al Imperiului Bizantin de acum nu va dispărea. Senatul este redus în importanță² iar instituțiile republicane și chiar intitulăția, de *imperator romanorum*, în sensul de popor roman (de aceea e la plural), rămâne. Și astfel apare un conflict între ideea de stat creștin și realitățile imperiale romane. Adoptarea onctiunii nu va rezolva acest conflict³. Există comparații în diferite panegirice și hagiografii cu David, inclusiv la Eusebiu, dar definirea statului prin această abordare nu se făcuse. În timp ce în iudaismul talmudic ideea mesianică dispărea, căutarea succesiunii davidice dând loc

¹ Biblia 1968: 1227.

² Runciman 2012: 43.

³ Runciman 2012: 45.

experienței intelectuale cabalistice, în spațiul ortodox Serbia va reconstitui conceptul de monarhie sfântă. Acest text, referitor la sacrificiile din templu, și care provine din tratatul Talmudic Zevachym, ce este prezent în cărțile de rugăciuni iudaice din sec. XVI, și constituie apogeul constituirii ideologiei actuale a iudaismului, si anume לְמִוּעַד בְּאֵהָל מִשְׁמֵחַ לְךָ אֲרֵי־עַד אֲשֶׁר, מוּעַד בְּאֵהָל⁴ nu se găsește în textele Cărților de rugăciune evreiești mai vechi de secolul al XVI-lea, cum nu se găsesc în citatele din Numeri și Deuteronom privitoare tot la sacrificii, de pildă acesta: מִשְׁמֵחַ לְךָ אֲרֵי־עַד⁵ care e luat din Numeri 6. Deci iudaismul nu se mai identitifica cu templul, ci cu idei gnostice cabalistice⁶. Iudaismul nu va avea rugăciuni pentru venirea lui Mesia din neamul lui David decât începând din secolul al XVI-lea, cărțile de rugăciune iudaice anterioare neavând nici o mențiune referitoare la templul lui Solomon sau la sacrificii (korbanot) ori la Mesia. În acest timp, documentele sârbești de danie către diferite mănăstiri vor face referire la daniile pe care David și Solomon le făceau templului, ca arhetip pentru daniile pe care le fac ei bisericilor și vor picta pe David și Solomon ca antecesori.

1. Ideea dinastiei sfinte

Aceste realități, prezentate mai sus, sunt dublate de ideea dinastiei sfinte. Ideea dinastiei sfinte a luat maxima alcătuire iconografică prin suprapunerea arborelui lui Iesei la Decani cu arborele dinastiei sfinte nemanide, moment de maximă revelare în istorie a împlinirii făgăduinței din textul de la Înălțare cu refacerea Împărăției lui Israel și care va culmina cu ideologia *Vidovdanului* de la Kossovopolije, a alegerii Împărăției Cerești⁷. În Arborele lui Iesei, Hristos apare ca rege, culminația regatului israelit, prin ridicarea sa la nivel de împărăție cerească, Nou Ierusalim, Sion, Împărăție Cerească, concepte reafirmate de Vidovdan după cum vom vedea. Din primul capitol al Faptelor Apostolilor, se vede că culminația efortului de mântuire mesianic al Logosului Întrupat, Hristos, este Regatul Sfânt, Împărăția lui Israel, căci această scenă se găsește chiar în apogeul misiunii evanghelice, la Înălțare.

Deci au adunat și au umplut douăsprezece coșuri de fărâmituri,

3. *care au rămas de la cei ce au mâncat din cele cinci pâini de orz.*

Iar oamenii văzând minunea pe care a făcut-o, ziceau: Acesta

4. *este într-adevăr Proorocul, Care va să vină în lume.*

Cunoscând deci Iisus că au să vină și să-L ia cu sila, ca să-L

5. *facă rege, S-a dus iarăși în munte, El singur⁸.*

⁴ Zevachim 2015.

⁵ Zalman 1803.

⁶ Varady 2010.

⁷ Velimirovici 1989: 73.

⁸ Biblia 1968: 1227.

De asemenea, se poate observa în textura evanghelică monarhia criptică. Căci ce altceva cuprinde versetul anterior decât proclamarea lui Hristos ca împărat de o elita politică, și refuzul ceremoniei.

Și au trimis la El pe ucenicii lor, împreună cu irodianii, zicând:
 . Învățătorule, știm că ești omul adevărului și întru adevăr înveți calea lui Dumnezeu și nu-Ți pasă de nimeni, pentru că nu cauți la fața oamenilor.

Spune-ne deci nouă: Ce Ți se pare? Se cuvine să dăm dajdie
 7. Cezarului sau nu?

Iar Iisus, cunoscând viclenia lor, le-a răspuns: Ce Mă ispitiți,
 8. fățarnicilor?

Arătați-Mi banul de dajdie. Iar ei I-au adus un dinar.
 9.

Iisus le-a zis: Al cui e chipul acesta și inscripția de pe el?
 0.

Răspuns-au ei: Ale Cezarului. Atunci a zis lor: Dați deci
 1. Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu.

Auzind aceasta, s-au minunat și, lăsându-L, s-au dus.
 2.

În ziua aceea, s-au apropiat de El saducheii, cei ce zic că nu este
 3. înviere, și L-au întrebat,

Zicând: Învățătorule, Moise a zis: Dacă cineva moare neavând
 4. copii, fratele lui să ia de soție pe cea văduvă și să ridice urmași fratelui său⁹

Aici Hristos are prerogativele regale. El judecă, în templu, în chestiuni de stat, având ca sfat pe tetrahii părților din jurul Ierusalimului și elita politică. Hristos vorbea în vistieria templului, loc rezervat regilor. Aceasta se poate susține cu citatul de mai jos:

Cap. 8

2. Iar dimineața iarăși a venit în **templu**, și tot poporul venea la El; și El, șezând, îi învăța.

20. Cuvintele acestea le-a grăit Iisus în vistierie, pe când învăța în **templu**; și nimeni nu L-a prins, că încă nu venise ceasul Lui¹⁰.

Toate aceste elemente vor face parte din ideologia monarhilor medievali sârbi. Iconografic, Serbia va introduce scena cortului mărturiei, reprezentare prophetic-istorică a monarhiei hristice și a împlinirii

⁹ Biblia 1968: 1123-1124.

¹⁰ Biblia 1968: 1208.

făgăduinței sale. Scena există și în România, la Curtea de Arges, Tismana, Sucevița, etc.

Fig. 1
Cortul Mărturiei, frescă în biserica Sf. Nicolae
de la Curtea de Argeș

Sursa: Manastir Visoki Decani 2011: 31.

Cele de mai sus se susțin și prin citatele de mai jos din Evanghelia după Marcu:

Marcu 11, 7-16

Și au adus mânzul la Iisus și și-au pus hainele pe el și Iisus a șezut pe el.

Și mulți își așterneau hainele pe cale, iar alții așterneau ramuri, pe care le tăiau de prin grădini.

Iar cei ce mergeau înainte și cei ce veneau pe urmă strigau, zicând: Osana! Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului!

Binecuvântată este împărăția ce vine a părintelui nostru David!
0. Osana întru cei de sus!

Și a intrat Iisus în Ierusalim și în templu și, privind toate în jur și vremea fiind spre seară, a ieșit spre Betania cu cei doisprezece.

2. Și a doua zi, ieșind ei din Betania, El a flămânzit.

Și văzând de departe un smochin care avea frunze, a mers acolo, doar va găsi ceva în el; și, ajungând la smochin, n-a găsit nimic decât frunze. Căci nu era timpul smochinelor.

Și, vorbind, i-a zis: De acum înainte, rod din tine nimeni în veac să nu mănânce. Și ucenicii Lui ascultau.

- Și au venit în Ierusalim. Și, intrând în templu, a început să dea*
5. *afară pe cei ce vindeau și pe cei ce cumpărau în templu, iar mesele schimbătorilor de bani și scaunele vânzătorilor de porumbei le-a răsturnat.*
  6. *Și nu îngăduia să mai treacă nimeni cu vreun vas prin templu.*
  7. *Și-i învăța și le spunea: Nu este, oare, scris: "Casa Mea casă de rugăciune se va chema, pentru toate neamurile"? Voi însă ați făcut din ea peșteră de tâlhari.*

Cortul Mărturiei este suprapus în iconografia noastră cu împărtășania, cu scena Liturghiei Cerești, și este prezent în altar. Este o echivalare totală a bisericii cu templul lui Solomon și a Korbanotului, sacrificiului de la Templu, cu sfânta liturghie, fapt prezent în teologia ortodoxă încă de la nașterea bisericii și justificat prin faptul că câțiva apostoli au fost mari preoți la Templu conform lui Ieronim și Epifanie de Salamina sau Eusebiu, însă absent din iconografie.

Iată dovezile extrase din Faptele Apostolilor:

Cap. 6

7. *Și cuvântul lui Dumnezeu creștea, și se înmulțea foarte numărul ucenicilor în Ierusalim, încă și mulțime de **preoți** se supuneau credinței¹¹.*

Cap. 15

2. *Și făcându-se pentru ei împotrivire și discuție nu puțină cu Pavel și Barnaba, au rânduit ca Pavel și Barnaba și alți câțiva dintre ei să se suie la apostolii și la **preoții** din Ierusalim pentru această întrebare.*

4. *Și sosind ei la Ierusalim, au fost primiți de Biserică(temple) și de apostoli și de **preoți** și au vestit câte a făcut Dumnezeu cu ei¹².*

Acestea concordă cu ceea ce se povestește în Evanghelia după Nicodim, datată în secolele I-II, considerată acum apocrifă, în care Ana, Caiafa și elita de la templu s-a căit de trădarea lui Hristos și a devenit creștină. Epifanie de Salamina este pictat la Decani, ca una din cele mai mari icoane de sfânt, ceea ce arată că ideologia sa referitoare la continuitatea perfectă dintre templul evreu și biserica ortodoxă era cunoscută.

¹¹ Biblia 1968: 1232.

¹² Biblia 1968: 1245.

Fig. 2

Epifanie de Salamina la Decani

Sursa: Manastir Visoki Decani 2011: 37.

Tot la Decani e pictată suprapunerea celor doi arbori. Astfel, Serbia ortodoxă a scos la iveală elemente latente din teologia statului creștin orthodox, elemente ce vin din evanghelie și din cel mai vechi stat orthodox, datorită unor elite care au fost atrase de elementele de împlinire mesianică și continuitate iudaică din creștinism și le-au afirmat și mărturisit ca ideologie de stat ortodoxă. Elemente de continuitate dintre creștinism și iudaismul regal se văd și în operele marilor autori din secolele I-II: Ignatie al Antiohiei¹³, Clement Romanul¹⁴, Ipolit¹⁵, Ilarion de Poytiers¹⁶. Identitatea creștină a Serbiei a fost contrapusă rădăcinilor cvasignostice ale iudaismului actual, datorate dezamăgirii unor grupuri de evrei deja semicreștinați referitoare la evoluția politică a creștinismului în vremea persecuțiilor. Ideile lor se văd în Serbia matură medievală, fiind preluate cum vom vedea și în Țările Române sub influența Brankovicilor. Ideea dinastiei sfinte a luat mare amploare în Serbia medievală. Este clar că ei înțelegeau prin dinastia sfântă dinastia lui David care va aduce făgăduința lăsată de Hristos la înălțare. Teologic acest lucru este orthodox. Confrunțați cu *Vidovdanul*, ei vor accentua această interpretare, vorbind de sacrificiul care va aduce definitiv împărăția cerească, printr-o paralelă simbolică a

---

¹³ Ignatie al Antiohiei 2015.

¹⁴ Clement Romanul 2015.

¹⁵ Ipolit Romanul 2015.

¹⁶ Ilarie de Poitiers 2015.

morții martirice cu înălțarea lui Hristos capabilă de a aduce efectiv noua Împărăție ca jertfă. Aceasta este ideologia din care Ștefan Lazarevici, Nicodim de la Tismana și Sigismund creează o mișcare politică prin Ordinul Dragonului de apropiere a ereticilor occidentali de creștinismul orthodox și reintegrarea lor în comunitatea creștină. Este o ideologie puternică, de fundament scripturistic. Iesei din arborele lui Iesei, de la Decani, având prophetic pe Hristos întrupat, Logosul Dumnezeu în mână, semn că el este mesia Davidic. Samuel profetește alegerea lui David pentru ca să se nască din acesta Mesia, Logosul întrupat Hristos, și Moise profetește nașterea sa din Fecioară ca Rug Aprins. Aceasta este ideologia care va naște pictura exterioară din Moldova, așa cum voi ilustra mai departe. Prestigiul Serbiei și importanța continuării acestei tradiții regale era mai importantă decât prioritatea succesiunii regale autohtone muntene, căci miza continentală a dinastiei sârbe ca dinastie sfântă panortodoxă legată de testamentul de la Vidovdan al alegerii împărăției cerești era imens, ceea ce se va vedea în modul și împrejurările în care ajunge domn Neagoe Basarab, sprijinit de Maxim Brancovic.

Fig. 3
Arborele Nemanid, Decani
Sursa: Manastir Visoki Decani 2011: 27.

Fig. 4

Arborele lui Iesei la Decani

Sursa: Manastir Visoki Decani 2011: 39.

După căderea Ungariei, o eventuală căsătorie în Ungaria nu mai putea fi gândită, deși limba diplomatică a Transilvaniei lui Ivan Zapolya, mult extinsă cu zone din nord-estul Ungariei ca Ung, Bereg, Ugocsa și Maramureșul care din motive religioase au respins alianța cu Austro-Ungaria catolică, astfel că Maxim a gândit căsătoria nepoatei sale, Milița Brancovic, cu Neogoe Basarab cu scopul de a îl pune pe acesta domn, ceea ce s-a și întâmplat, și ceea ce ar fi dus la nașterea de moștenitori cu drept asupra tronului Serbiei fapt ce se vede din numele Ioan al unui fiu. Într-adevăr, acum se conservau în Muntenia drepturi regale la nivel bizantin, iar Teodosie sau Ioan la nume înseamna aceasta. Elena, sora Miliței, mai târziu soția lui Petru Rareș, a fost căsătorită cu un frate al lui Staico din Bucov¹⁷, ce era la rândul ei căsătorită cu Caplea Basarab, fosta soție a pretendentului mușatin Bogdan din Popești¹⁸. Atmosfera de la curtea domnească a lui Neogoe era dată de încercarea de revigorare a testamentului medieval al sfintei dinastii sârbe, pictura, arhitectura, hagiografia, venerarea sfinților Brankovici și daniile în Serbia sau Srem sau la Hilandar întărind cele spuse mai sus. Prezența în varianta slavonă a Învățăturilor lui Neogoe a cuvântului *Vidovdan*¹⁹, integrare totală a moștenitorilor munteni ai Miliței în mistica regală sârbească discutată mai sus a sfintei dinastii martirice alegătoare a Împărăției cerești așa cum se vede și din pisania de la Curtea

¹⁷ Sturdza 2011: 512.

¹⁸ Sturdza 2011: 512.

¹⁹ Zamfirescu 2009: 67.

de Argeș, ne arată importanța și speranțele acestor mari conducători în recuperarea vreodata a testamentului medieval sârb.

2. Aspecte în realitatea Țărilor Române

Icoana Sfinților Simion și Sava prezentați ca strămoși ai Miliței care e pictată la poalele lor alături de cele două fete Stana și Ruxandra, după moartea lui Neagoe, ca și icoana pieta în care Milița își ține băiatul mort Teodosie în paralel cu Fecioara Maria care îl ține pe Hristos în brațe ne arată strălucirea ideii succesiunii din dinastia sfântă Hristificată prin sacrificiul de la Kossopolije cu valoare de crucificare. Căsătoria sub regenta Miliței în Muntenia sub voievodul cruciat Radu de la Afumați reprezentat pe piatra sa de mormânt sub crucea constantiniană de la Pons Milvius, imagine de restaurare bizantină imperială urmată de pomelnicul unor bătălii purtate sub semnul crucii și mantia ortodoxiei și asimilate toate cu biruința lui Constantin, a Elenei Brankovic în Moldova a fost esențială în a transfera drepturile regale sârbe direct asupra lui Petru Rareș, voievod cu pretenții imperiale (țar în pisania de la Probota²⁰), într-o Moldovă în care se păstrau odoare din imperiul medieval sârbesc, ca anthemisul lui Ugliesă de la Putna²¹, relicvă de transmisie totală imperială integrabilă în ceea ce bine s-a numit succesiunea sârbă. Elena Brankovic a reușit să ctitorească numeroase biserici în care în pisanie se trece mai întâi ea, și apoi tatăl său, fiica despotului și apoi Petru Rareș, subliniind subordonarea întregului edificiu statal moldovean ideii recuperării și recuceririi Serbiei, chiar pe piatra sa de mormânt și pe tabloul votiv de la Probota aparându-i această titulatură de fiica despotului, în context clar ideologic, și nu genealogic, arătând faptul ca această intitulare de fiica despotului avea valoare monarhică și însemna regina titulară a Serbiei îndemnând la transformarea acestui titlu în realitate, ceea ce sacramental era. Aceste biserici sunt cele de la Botoșani²². Ea în aceste pisani este fiica Despotului, și acest titlu arătat în documente de stat în care apare imediat lângă titlul efectiv al lui Petru Rareș de domn moldovean și țar sau împărat (sârb poate?) se aseamănă cu menționarea în toate pisaniile a lui Ștefan cel Mare și a Mariei Voichița, a calității sale de fiică a lui Radu Voievod, ceea ce ne arată pretențiile lui Ștefan asupra Munteniei, confirmate de această dată de numele de Bogdan și Vlad date băiatului lor, Bogdan al III-lea. Aici prin mama Mariei Voichița erau și legături sârbe, care poate au avut un rol și în aducerea picturii exterioare de genul celei de la Moraca în Moldova²³, mai întâi la Putna și apoi în altă parte. Arborele lui Iesei în acest context în bisericile lui Rareș și ale Elenei ne arată afirmarea la nivel universal al acestor pretenții, întărite și de fresca salvării Constantinopolului de asediu,

²⁰ Dina 2009: 4.

²¹ Sfânta Mănăstire Putna 2010: 269.

²² Gorovei 1926: 32-34.

²³ Starețu 2011: 12.

frescă în care putem vedea salvarea Serbiei prin căderea întregului sultanat prin intercesiunea Mariei, protectoare cum se știe și a Valahiei dar și imagine a legitimității totale și îndumnezeite a monarhiei davidice sacralizate prin alegerea în răstiginirea învierii și apocalipsul celei de a doua veniri a lui Hristos, arhetipul alegerii de tip eshatologic de la *Vidovdan*. Tot acest ansamblu în context liturgic. Această succesiune e preluată de fiicele Miliței și ale Elenei, cele doua Ruxandre, care ies din umbra mamelor lor, și care prin cei doi soți ai lor, Radu de la Afumați și Alexandru Lăpușeanu, care iau domniile în anii 1525 (a patra oară) și 1552²⁴ și care își ridică soții lor, la rangul de domnitori moștenitori ai gloriei monarhiei sârbești. Doamna Chiajna, fiica lui Petru Rareș din prima lui căsătorie, soția drăculescului Mircea Ciobanu este de asemenea o persoană importantă, o fiica a ei fiind căsătorită cu un logofăt de Pitești, care are urmași în nobilimea ungară în familiile Kendeffy, Kun de Ojdula și care își are sângele până în casa regală britanică de azi. Vorbim de transmiterea pe linie feminină a liniei regale sârbe, care a ajuns până la pretențiile lui Despot Vodă, care se numea Despot, și la numirea în surse externe a Domnilor Moldoveni ca Despoți²⁵. Toate acestea sunt elemente ale succesiunii drepturilor Regatului Sârb în Muntenia dar și în Moldova, ce vor avea consecințe și în secolele următoare, iar aceasta s-a făcut prin Despotatul Sârb de Srem.

Fig. 5
Arborele lui Iesei la Moldovița
Sursa: Manastir Visoki Decani 2011: 54.

²⁴ Rezachevici 2001: 615.

²⁵ Gorovei 2013: 273-302.

3. *Dinastia sfântă în frescă*

Conștientizarea dimensiunii euharistice a dinastiei este vizibilă inclusiv în fresca cu Ștefan Decanski de la Ieud din Maramureș, în care Ștefan Decanski apare lângă Hristos reprezentat ca trup Euharistic pe masa altarului. O forma a acestei înțelegeri o putem găsi și la Arbure, în care lângă arborele lui Iesei, apare tot la altar reprezentarea simbolică a mesei altarului și a aceluiași Hristos în forma unui sfânt cunoscut prezent pe absida de est a altarului. Aici trebuie precizat că deși pictorii păstrau înțelesul ortodox al frescei, originea modelului este influențată de credințe gnostice temperate ce își au originea în interpretări profund eretice ale misterului sacramental euharistic influențat la gnostici și bogumili și manihești, de misterele păgâne ale zeului Set, identificat cu fiul lui Adam din Biblie, fapt relevat de prezența în alte părți ale aceluiași sfânt însă cu cap reprezentând așa-numitul animal al lui Set, canin-demonic-a se vedea cazurile din Oltenia din secolului al XVIII-lea (umanitatea lui Set e afirmată de prezența sa în liste de faraoni alături de alți așa-ziși zei egipteni). Fresce similare se găsesc la Strei, într-un mediu legat de familia lui Iancu de Hunedoara și de familia nobiliară Zeyk²⁶, și la Dârlos, probabil pictate aici în vremea când domeniul a fost sub autoritatea Moldovei, poate chiar prin prezența unor meșteri de la Arbure, legați de familia lui Luca Arbure (elemente gnostice ce se trag din cultul lui Set și al șarpelui influențate de erezia gnostică apar și în reprezentările cultului Sf. Gheorghe și al banchetului asociat, dar afirmând acestea avem convingerea că Luca Arbure știa sursele eretice ale acestor reprezentări și le acceptă ca ortodoxe pure). În orice caz, ideea sanctificării dinastiei legată de Euharistie apare și în Serbia, unde frescele cu arborele lui Iesei și arborele dinastiei nemanide sunt reprezentate în pronaos, în încăperea unde se face slujba Litiei, care este o slujbă de simbolism Euharistic, derivate din interdicția oficerii Euharistiei de doua ori pe zi pe baza unicității actului creator în cele șapte zile ale Genezei care preînchipuie Euharistia, în Geneză, conform recomandărilor marelui apărător al ortodoxiei, Sfântul Ignatie al Antiohiei. În orice caz, ideea sanctificării neamului inspirată de teologia euharistic-penitențială a lui Maxim Brankovic se vede în reprezentarea Trupului lui Hristos tăiat Euharistic (în fresca de la Probota, mănăstire patronată direct de Elena, în care ea, în inscripția de la tabloul votiv și de pe piatra sa de mormânt, face referire la ascendența sa din Despotul Sârb, iar Petru Rareș se numește împărat (tsar) în pisanie²⁷, successor al lui Ștefan cel Bătrân (cel Mare). Aceași mănăstire în care chipul lui Iliș este schimbat, așa cum și-a schimbat el pornirea firească în lucruri nefirești.

²⁶ Magyari & Tünde 2010: 25.

²⁷ Nastase 1972: 73.

Concluzii

Gândirea lui Maxim Brankovic este impresionantă prin persistența sa, căci poate fi identificată și în întreaga concepție dinastică moldovenească. Scena pocăinței lui David de la Hârlău, lângă care Petru Rareș a ales să își facă curtea (foarte probabil chiar el a dispus pictarea) ne arată că marele voievod și soția sa înțelegeau să își pună întreaga domnie sub semnul pocăinței. Și gestul de a accepta ca Soliman Magnificul să treacă cu calul peste voievod, înțeles ca drept pentru că el trădase ortodoxia pentru ispita sodomitică catolică ce exista în Polonia, trebuie perceput ca arătând firea total înclinată către sfințenie a lui Rareș. Îngroparea lui Petru Vartic, un boier îndrăgostit platonice de Elena Rareș la Probota²⁸, îngropare care exclude posibilitatea altor interpretări, ne arată înțelegerea ispitei prin care boierul a trecut, și asumarea nobleței sufletului său (urmași ai lui Vartic există și azi în răzeșia moldovenească). Ieremia Movilă nu părăsește liturghia deși o armată turcească se apropia de biserică, pentru că el știa că Trupul lui Hristos îi putea da forță. Influențe ale acestei gândiri penitențial-euharistice există și asupra Rusiei moscovite, căci penitențele radicale ale lui Ivan cel Groaznic, mai corect tradus *cel Teribil*, mergând până la îndemnul său făcut către boieri după ce fusese excomunicat pentru desfrânare, sodomie, și crimă împotriva sfinților lui Dumnezeu, de a nu îl lăsa să intre în biserică, ci de a îl lăsa să stea pe tronul său în afara biserici, într-un baldachin, și de a auzi prin zidurile bisericii cântările și de a îl lăsa să se bucure că boierii se împărtașesc și cântă Domnului și își împlinesc noblețea în hristificare, hristificarea pe care el nu vroia să o întineze știind că dacă el ar intra în biserică ar încălca canoanele, ne arată aceeași gândire ce poate i s-a transmis prin textul lui Rareș scris de Peresvetov, în care se vede gândirea patroanei Moldovei, Elena Rareș, și a unchiului ei, marele patriarch al Ungariei Corvine, Maxim Brankovic. Matia Corvin a beneficiat astfel de o personalitate puternică, pe care o putem astfel cunoaște prin roadele pe care le-a avut în urmașii neamului său. Trebuie înțeles că această gândire se vede și la urmașii revendicați ai Brankovicilor, la Brâncoveni și la doamna Maria Brâncoveanu, care păstrează aceeași gândire în scrierile sale. Neagoe Basarab vine la conducerea Munteniei după o perioadă tulbură, manifestată de decăderea morală a marii boierimi și a domnului Radu cel Mare, și de tendințe războinice de emancipare de sub dominația dinastica moldovenească așa cum fusese ea așezată de Ștefan cel Mare. Neagoe Basarab îl cunoaște direct pe Maxim Brankovic, îl invită în țară, îi aduce moaștele strămoșilor săi la Argeș, punând în contact direct marea boierime muntenească cu cultul Sfinților Regi Sârbi așa cum se manifestase el și la curtea de la Buda, prin aceleași sfinte moaște, se înrudește cu acest neam prin soția sa, și reconstruiește din nou toate mănăstirile din Sremul Serbiei, fostul Despotat. În programul iconografic de la Curtea de Argeș, Neagoe afirmă monarhia munteană ca o monarhie sârbească, punându-o sub

²⁸ Szekely 2002: 304.

patronajul Sfântului Ștefan, patron al căinței dar și al Serbiei, și a Sfinților dinastici sârbi, Simion, Sava și familia Sfântului Țar Lazăr. Neagoe Basarab rezolvă problemele politice din țară, și împreună cu mari boieri precum logofatul Horvat, strămoș al familiilor Ciohodaru, Sărățeanu și Brâncoveanu, a căror triadă va ajunge la conducerea Munteniei prin domnia lui Constantin Brâncoveanu, încearcă alianța cu Moldova, căsătorindu-și fiica, Stana (Maica Sofronia) cu Ștefan cel Tânăr, nepotul lui Ștefan Voievod. Se subestimează adesea influența lui Maxim Brankovic asupra lui Neagoe Basarab și a soției sale, dar trebuie înțeles că probabil Învățăturile lui Neagoe Basarab sunt scrise sub îndrumarea lui Maxim. Petru Rareș a cunoscut Învățăturile lui Neagoe Basarab, iar soția sa este responsabilă pentru existența unei copii în Rusia, citită direct de Ivan cel Groaznic, care probabil a însoțit ca dar și completare amănunțită interviul lui Peresvetov, ca referință. Deci și Rareș a vrut să aplice în viața sa modelul lui Maxim, model în fața căruia întotdeauna s-a simțit recunoscător și umil, ca în fața unui veritabil stăpân al său. Petru Rareș a reușit să împlinească testamentul nobiliar al Despotatului de Srem prin cea mai durabilă realizare a acestui testament: menținerea Moldovei ca stat. Dacă nu era teologia politică a lui Petru Rareș și a boierimii sale, de exemplu a lui Trifan Ciolpan, boier ce încă are urmași în Bucovina de Nord, vorbitori de limbă ruso-ucrainiană, Moldova ar fi avut soarta Ungariei de după Mohacs. Dar toate aceste elemente menționate mai sus demonstrează puterea și echilibrul dat de testamentul politic a suferinței neamului lui Maxim. Ortodoxia rusă s-a format dintru început cu influențe venind din spațiul Ungariei și al Serbiei actuale. Dar aceste influențe ungare asupra Rusiei vor atinge apogeul lor în vremea lui Sigismund de Luxemburg și Matia Corvin. Odată cu avansul otomanilor în Balcani și Ungaria, cărturarii sârbi s-au orientat spre Moscova, ca spre singurul stat orthodox suveran. Într-adevar, cele mai importante misiuni diplomatice ale Ungariei în Rusia au fost vizita doamnei Anghelina Brankovic și căsătoria fetei lui Ștefan Jakšic cu viitorul bunic al lui Ivan cel Groaznic. Ortodoxia Rusă a fost influențată însă de nobilimea ungară încă de la puternica influență la curtea Sfântului Vladimir a Sf. Moise Ungurul, un mare boier de origine maghiară, și ortodox, care în lupta cu Siatoslav ia partea ortodoxiei și va muri împreună cu Sfinții Boris și Gleb, fii țarului. Probabil însă ca dacă ideia aceasta de continuitate dinastica e reală, se explică și de ce Petru Rareș reprezintă Constantinopolul și ca urmare a succesiunii sale directe bizantine prin Rurichizi, în acea vreme între Rurichizi înregistrându-se un reveriment al ideii și identității nobleței lor bizantine. Este o ambiție ce duce la căsătoria Glinska-Jakšic, o mezalianță pentru cei din urmă, înrudiți prin Maxim cu Banfiestii la rândul lor rude cu mușatinii și cu corvinii, și cu dinastia de Aragon, dar care va duce la prezența acestui sânge în Ivan cel Groaznic, și va determina pictarea regilor sfinți sârbi la Kremlin, ca un arbore al lui Iesei ce întărea tradiția dinastică a sfințeniei rurikide, ce trecea prin Vladimir, Monomah, și Donskoy. Ștefan cel Mare este un dinast ambițios, ce curăță Moldova de

evreii filotomani și de armenii ce se întorc la erezia monofizită după conversiunea lui Alexandru cel Bun²⁹. Elimină catolicismul, izgonind ordinul Franciscan ce asigura pastorația comunităților de țărani secui de pe domeniile rudelor mamei sale din zona Troțușului, și atacă feroce mănăstirile catolice din Halici, centre de prozelitism agresiv față de societatea tot mai slabă și dezorganizată rusă din zonă, întărită tot de urmașii voievozilor drăgoșești din zonă ce vor constitui Herbul Sas, infrastructura nobiliară a viitoarei Ruthenii atât de chinuite și desfigurate ca identitate până în prezent. Boierimea a respirat aceste schimbări. Logofătul Tăutu merge în Polonia având în spate politica filorusă a domnului moldovean³⁰, iar la Războieni această aristocrație își asumă martiriul pentru a atinge modelul de la Kossovopolije. Ștefan sacralizează, urmând lui Lazarevici, locul bătăliei, care dacă nu e notabilă strategic, e notabilă pentru moartea mării aristocrației, deși multe nume din pomelnic nu au posteritate cunoscută în boierimea și răzeșimea noastră, ceea ce e trist, căci e clar că toți răzeșii cu ascendență boierească se trag prin înrudiri din cei căzuți la Războieni, ceea ce arată un extaz cruciat real, stimulat probabil și de circulația baladei de la Kosovo și de cultul sfinților țari sârbi, inclusiv al lui Lazăr, care e confirmat de daniile de la Hilandar. Ulterior pictura exterioară din Moldova rămâne cel mai important testament al perioadei Elenei Brankovic și lui Petru Rareș.

BIBLIOGRAFIE

- Bedros, V. (2011). *Patrimoniul artistic armenesc în România*. București: Noi Media Print.
- Biblia (1968). București: Institutul biblic și de misiune orthodoxă al Bisericii Ortodoxe Române.
- Clement Romanul (2015). Information on http://ro.orthodoxwiki.org/Clement_Romanul.
- Dina, C. (2009). *Mănăstirea Probota*. Tipo Dec '95 S.R.L.
- Ignatie al Antiohiei (2015). Information on https://ro.wikipedia.org/wiki/Ignatie_al_Antiohiei.
- Gorovei, A. (1926). *Monografia orașului Botoșani*. Botoșani: Institutului de Arte Grafice M. Saidman.
- Gorovei, S. Ș. & Szekely, M. M. (2005). *Princeps omni laude major- O istorie a lui Ștefan cel Mare*.
- Sfânta Mănăstire Putna, Editura Mușatinii.
- Gorovei, S. Ș. (2013). *Doamna Elisabeta Movilă. Contribuții pentru o biografie nescrisă, în Movileștii: istorie și spiritualitate românească*, vol.II-*Ieremia Movilă: domnul, familia, epoca*. Sfânta Mănăstire Sucevița, Suceava: Editura Mușatinii.

²⁹ Bedros 2011: 90.

³⁰ Gorovei & Szekely 2005: 333.

- Ilarie de Poitiers (2015). Information on <http://www.doxologia.ro/sfantul-ilarie-de-poitiers>.
- Ipolit Romanul (2015). Information on http://ro.orthodoxwiki.org/Ipolit_Romanul.
- Manastir Visoki Decani (2011). Beograd, Cetinie.
- Magyari, H. & Szántó, T. (2010). *A Hunyadi Református Egyházmegye templomai*. Székelyudvarhely.
- Nagy, I. (1868). *Magyarország családai* (Vol. III). Budapest.
- Nastase, D. (1972). *Ideea imperială în Țările Române*. Fundația Iosif Constantin Dragan.
- Rezachevici, C. (2001). *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova, vol. I, Sec. XIV-XVI*. București: Enciclopedică.
- Runciman, S. (2012). *Teocrația bizantină*. București: Nemira.
- Sfânta Mănăstire Putna (2010). Mănăstirea Putna, ED: Mitropolit Iacov Putneanul.
- Starețu, Ș. (2011). *Prezența cultului Sfântului Nicolae în arta Țărilor Române în sec. XIII-XV* (lucrarea de licență în istorie). București: Editura Online Semănătorul,
- Sturdza, M. D.(2011). *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească*(vol.II). București, ED: Simetria.
- Szekely, M. M. (2002). *Sfetnicii lui Petru Rareș*. Iași: Universității Alexandru Ioan Cuza.
- Velimirovic, N. (1989). *The life of St. Sava*. MA: St. Vladimir's Seminary.
- Zamfirescu, D. (2009). *Invățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. Curtea de Argeș: Eparhiei Argeșului și Muscelului.
- Zevachim, M. (2015). *The Babilonian Talmud*. Information on pe SacredTexts.or.
- Varady, A. (2010). Information on <http://opensiddur.org/wp-content/uploads/2010/05/Aharon-Varady-Nus%E1%B8%A5aot-Tree-3.5.4.pdf>.
- Zalman, S. Rabbi (1803). *Siddur*. Information on OppenSiddur.org.

Cristian CONSTANTIN*

**DANUBIAN GRAIN AND THE EUROPEAN DEPOSIT PORTS.
QUANTITATIVE ASPECTS (1829–1853)**

***Cerealele dunărene și porturile depozit europene.
Aspecte cantitative (1829-1853)***

Abstract: *This paper refers to the foreign trade of the Romanian grain Principalities and their destination (the European deposit ports). During the Modern Age, a large part of the world grain trade was controlled by certain intermediate ports. The grain was stored for lengthy periods (even up to 7 years) and sold when market conditions seemed favourable. Two cities, Galați in Moldavia and Brăila in Wallachia, personified the interests and hopes of the principalities regarding the economic role of the Danube. Starting with the 1830s, the Danubian region became an increasingly frequent destination for European entrepreneurs who had discovered their great commercial prospects. The Russian–Turkish Peace of 1829 turns the ports of Brăila and Galați into important suppliers of grain for the European markets. In the following century, grain from Romanian Principalities supplied the European deposit ports.*

Keywords: *Brăila, Galați, wheat, maize, commerce, deposit ports.*

* * *

Introduction

Grain was one of the most important commodities on the world markets in the Modern Age. By the 1829, Danubian grain market entered this commercial pattern, following the provisions of the Treaty of Adrianople (1829). The Russian–Turkish Peace turns the ports of Brăila and Galați into important suppliers of grain on the European markets. The deposit trade occupied most of the commerce of large ports such as Trieste,

---

* Ph.D. Candidate, “The Lower Danube” University of Galați, Romania; constantin.p.cristian@gmail.com.

This work was supported by the project “Interdisciplinary excellence in doctoral scientific research in Romania - EXCELLENTIA” co-funded from the European Social Fund through the Development of Human Resources Operational Programme 2007-2013, contract no. POSDRU/187/1.5/S/155425.

Date submitted: 12 September 2015

Revised version submitted: 13 October 2015

Accepted: 12 November 2015

Genoa, Leghorn and Marseille in the Mediterranean; Amsterdam and Hamburg in Northern Europe. This Peace It granted the two Romanian Principalities of Wallachia and Moldavia full freedom to pursue commerce and to navigate on the Danube, turning the ports of Brăila and Galați into important suppliers of grain on the European markets.¹ In the following five decades, Grain from Romanian Principalities supplied the European deposit ports. In the 19th century, industrialisation, famines and wars were chief causes of increased grain market demand. The sums necessary for modernization of the Romanian Principalities were obtained from economic activities, more numerous and important, and the agricultural exports played the primary role. Ștefan Zeletin's study on the beginning of capitalism and the emergence of the Romanian bourgeoisie generated much controversy at the time of publication. Among Zeletin's concerns was to prove that Romanian economic and political evolution was the result of becoming enmeshed at the beginning of the nineteenth century in global trade, whose symbol and engine was the British Empire (in extension from this hypothesis to the European deposit ports).²

Organised in commercial houses, the merchants served as agents of the most important company from Europe. In an area where capitalist instruments were still at the beginnings, these businessmen were "at the same time bankers, merchants, exchange agents, traders for import and export, but more than anything they are middlemen."³

Quantitative aspects

About 75% of all merchandise exported (in terms of value) from Galați and Brăila was represented by wheat and maize. The expeditions of rye, millet or barley, are not significant because the importance of cereal exports for the trade of the two Romanian ports and the economy of the Danubian Principalities is irrelevant. Wheat and maize exports from Romanian Danubian ports (Galați and Brăila) are detailed in Tables 1 and 2. The percentage minimum was recorded in 1841 (63%) and a maximum of 88% in 1852, being in a continuous growth throughout this interval: from an average percentage of 70% in the period 1837–1842, it increased to 75% in 1843–1847 and 79% in 1848–1852.⁴ One important aspect in grain international trade is the supplementary cost added, because in 19th century the Romanian infrastructure transports it was non-existent.

The price of grain was lower at Brăila than at Galați due to the better conditions of water carriage from Wallachian ports upstream the Danube. The average price increased throughout this period and making more

---

¹ See: Herlihy 1963: 16–24; Bușe 1976; Mocanu 2012: 23-179 (part I); Ardeleanu 2014: 95–100.

² Zeletin: 1925; Enache 2013: 218.

³ Lefebvre 1858: 313; Ardeleanu 2014: 78-79.

⁴ Ardeleanu 2014: 108–114.

landowners invest in grain production and trade. Between 1836 and 1846, the price of a quintal of grain increased in Danubian ports from 7 to 15 shillings and that of maize from 4 to 10 shillings. In 1852, the price of a quintal of wheat was 10 to 11 shillings and that of maize from 7 to 10 shillings. The record was recorded in 1846–1847, after a decisive shift took place following the repeal of the Corn Laws in Britain, when wheat reached at Brăila 17 shillings and maize 13 shillings per quintal, treble the price recorded ten years earlier. The record was recorded in 1846–1847, after a decisive shift took place following the repeal of the Corn Laws in Britain, when wheat reached at Brăila 17 shillings and maize 13 shillings per quintal, treble the price recorded ten years earlier. In March and April, the months of maximal demand, grain was sold at the following prices (per quintal): wheat 16–17 shillings, maize 12–13 shillings. In the following months, prices diminished substantially. In this period, the average price of grain was approximating identical at Odessa and double or triple in Naples, Genoa, Trieste, Marseilles and London⁵.

Table 1
Wheat Exports from the Danubian Ports (1837–1852)
Quantities (in quintals) and Values (in sterling pounds)

Port	Galați			Brăila		
	Quantity (quintals)	Average price (shillings)	Total value (£)	Quantity (quintals)	Average price (shillings)	Total value (£)
1837	12,494.83	8	73,785	9,626.02	7	53,054
1838	21,821.25	8	137,450	7,813.90	8	46,143
1839	19,098.89	12	180,454	18,185.20	-	-
1840	29,283.49	13	299,738	16,840.46	12	159,115
1841	12,809.17	12	121,026	10,756.38	11	93,161
1842	19,644.63	11	162,409	20,336.30	10	160,121
1843	13,670.14	9	91,489	40,939.45	9	257,874
1844	21,150.92	8	133,228	44,183.81	9	295,705
1845	22,865.11	12	216,038	39,999.22	12	362,181
1846	14,085.20	13	149,718	41,597.72	15	425,784
1847	22,970.28	16	289,376	49,636.17	17	586,227
1848	14,428.50	11	124,966	20,255.40	10	159,484
1849	23,343.29	12	199,867	14,903.63	10	117,346
1850	17,863.62	12	161,750	35,979.49	10	269,126
1851	17,078.98	11	141,198	35,956.12	9	254,795
1852	23,820.58	11	206,311	43,637.18	10	343,584

Source: Ardeleanu 2014: 265 (dates recalculated by me from quarters [UK] in quintals).

⁵ See tables 1 and 2.

Table 2
Maize Exports from the Danubian Ports (1837-1852)
Quantities (in quintals) and Values (in sterling pounds)

Port	Galați			Brăila		
Year	Quantity (quintals)	Average price (shillings)	Total value (£)	Quantity (quintals)	Average price (shillings)	Total value (£)
1837	11,044.93	4	34,786	3,087.89	4	9,725
1838	7,413.84	4	23,350	4,724.61	4	14,880
1839	16,339.17	6	77,189	7,261.17	-	-
1840	24,008.80	9	160,681	8,710.82	8	54,869
1841	4,495.24	8	28,315	3,406.04	8	20,114
1842	11,878.98	6	56,119	1,298.12	6	5,622
1843	17,864.89	5	70,331	15,406.95	5	57,622
1844	22,101.94	6	95,713	16,284.81	6	67,316
1845	19,952.74	7	102,116	15,839.40	6	74,828
1846	42,753.60	10	336,627	20,720.37	10	154,988
1847	40,464.70	13	398,256	78,631.23	13	773,894
1848	18,254.17	10	136,541	37,100.31	9	262,904
1849	32,864.41	9	232,887	42,233.51	8	266,026
1850	15,605.84	9	110,588	19,017.09	8	116,044
1851	44,538.67	8	280,546	82,124.15	7	404,136
1852	41,820.36	9	271,655	92,112.14	7	489,550

Source: Ardeleanu 2014: 266 (dates recalculated by me from quarters [UK] in quintals).

Destination

Danubian grain was mainly exported to Constantinople and the Greek islands. Only the best cargoes got to Marseille, Leghorn, Genoa or wherever they could be sold for a better price than Odessa grain (considered superior). Most exporters had agents in Constantinople, cargoes were sent to the Ottoman capital, whence they were reshipped to other destinations, depending on the quality of the harvest and the evolution of prices on the European grain markets. In 1839, 70% of the wheat exported from Galați was directed to Constantinople, smaller quantities being shipped to Trieste and Genoa. For the same year, maize was exported to Constantinople (75%), Marseille, Trieste, Genoa, Samos and Anvers. Until 1847, the Ottoman Empire, Austria and France occupied the first places in the exports from Danubian ports, with Great Britain as a secondary destination for direct expeditions, although there were significant indirect cargoes, via Constantinople or the Ionian Islands. According to his data Constantin Bușe, in 1845, the exports from Galați, amounting to about 28 million lei, headed to the Ottoman Empire (9.2 million lei), Austria (7 million lei), the Italian states (4.7 million lei), France (4.7 million lei), the Ionian Islands (1.1 million lei) and England (0.6 million

lei). The export of wheat totalled 13.7 million lei, of which Constantinople received 3.68 million, Marseille 3.12, Genoa 2.58, Austria (mainly Trieste) 2.58, and Leghorn 1.02 million.⁶

Trieste was, of course, the largest market, and the Ionian Islands only received a relatively larger number of ships by the mid 1840s (46 in 1844, 29 in 1845 and 24 in 1846). During the decade 1843–1852, 18% of the ships that sailed from Brăila and 20% from Galați headed to these ports, loaded with large quantities of grain: 18% of the wheat and 34% of the maize from Brăila, and 13% of the wheat and 26% of the maize from Galați. We should notice the gradual decrease of imported quantities in the late 1840s and early 1850s, after the huge demands of maize in the mid 1840s, when more than half of Danubian exports headed to Trieste. The same decrease is also visible for the Western Mediterranean deposit ports of Genoa, Leghorn and Marseille, which appear together in some Danubian statistics. The decrease in the number of ships that headed to these markets was sharp, three times lower in the second interval if we divide the decade into two periods of five years.

After the 1847 (the abolishment of the Corn Laws in Great Britain) the great famine in Ireland, Danubian grain entered the British market directly. For example, in 1849, from Brăila, 72% of the grain went to Constantinople and the rest to Marseille, Trieste, England and Leghorn. The maize from Galați went to England (63%) and to Constantinople (28%), the rest getting to Trieste, Malta, Marseille and Cephalonia. The maize from Brăila headed to England in a proportion of 51% and to Constantinople 33%, the rest going to Trieste, Malta, Marseille, Hamburg and the Ionian Islands. A third (32%) of the wheat exported from Galați was shipped to Constantinople, the great port of redistribution, 27% to the English ports, 14% to Trieste, 10% to Genoa and 10% to Marseille, the rest going to Leghorn, Cephalonia and Malta.⁷ In 1850, 56% of the grain exported from Galați went directly to the British ports, the same situation being recorded for 67% of maize exports; for Brăila the proportions were 29% for wheat and 43% for maize.⁸

If in 1845 only 1.29% of the wheat and 0.47% of the maize shipped from Galați were exported directly to British ports, two years later the percents were 12.87 and 55.52. Wallachian exports from Brăila witnesses a similar growth, so that, overall, on a five-year long interval (1848–1852), 38% of the wheat and 57.9% of the maize exported from Galați, respectively 19.5% and 45.1% of the similar exports from Brăila were supplied to the British market. The difference between the two ports relates to the quality of grain. Most important it was aspect the increase in the number of ships

---

⁶ Bușe 1976: 63.

⁷ Commerce 1852: 299.

⁸ Commerce 1852: 299–307.

loading at Galați and Brăila directly for the British ports, which grew from about 1% in 1843 to about a quarter and then a third of the total number of vessels registered in the Danubian ports. In 1846, according to data from loading ports, most ships headed to Constantinople or the Mediterranean re-exporting centres. 203 ships that left Galați headed to Constantinople, 165 to Trieste, 118 to Marseille, 61 to Genoa and 57 to England. The following year shows a completely different distribution, with 206 ships going to England, 145 to Marseille, 123 to Constantinople, 58 to Genoa, 39 to Malta, etc. In 1848, the totals were 133 to Constantinople, 115 to England, 44 to Trieste, 26 to Marseille, etc. In the case of Brăila, the destinations of the 911 vessels that cleared the port in 1846 were: Constantinople – 489, Leghorn and Marseille – 203, Trieste and Venice – 131, Algiers – 67, England – 11, Malta – 10. Two years later the same changed pattern applies, with 359 ships going to Constantinople, 136 to Trieste, but a massive 115 ships headed to England.⁹

According to data from loading ports (in 1846), most ships headed to Constantinople or the Mediterranean re-exporting centres. 203 ships that left Galați headed to Constantinople, 165 to Trieste, 118 to Marseille, 61 to Genoa and 57 to England. The following year shows a completely different distribution, with 206 ships going to England, 145 to Marseille, 123 to Constantinople, 58 to Genoa, 39 to Malta, etc. In 1848, the totals were 133 to Constantinople, 115 to England, 44 to Trieste, 26 to Marseille, etc. In the case of Brăila, the destinations of the 911 vessels that cleared the port in 1846 were: Constantinople – 489, Leghorn and Marseille – 203, Trieste and Venice – 131, Algiers – 67, England – 11, Malta – 10. Two years later the same changed pattern applies, with 359 ships going to Constantinople, 136 to Trieste, but a massive 115 ships headed to England. It should be mentioned that much depended on the quality of the grain, as only the best quality wheat and maize are exported to the British market.¹⁰

---

⁹ TNA, FO 78/792: 122–133.

¹⁰ TNA, FO 78/792: 122–133.

Table 3
Danubian exports to the Adriatic Sea (1843–1852)
Number of ships and quantities (in quintals)

Year	Brăila			Galați		
	Ships	Wheat	Maize	Ships	Wheat	Maize
1843	178	7,745	11,097	106	1,751	11,116
1844	123	5,985	10,477	158	3,934	13,017
1845	112	5,830	7,029	148	5,124	11,575
1846	131	4,523	766	158	1,281	14,696
1847	---	---	---	59	1,910	3,556
1848	145	6,616	11,774	53	1,837	1,907
1849	56	1,467	6,073	80	3,593	1,637
1850	61	5,624	2,734	44	223	333
1851	204	6,017	22,035	92	2,958	3,862
1852	333	11,913	33,871	104	3,491	3,626

Source: TNA, FO 78/608: 149–173; FO 78/649: 103–115; FO 78/792: 122–140; FO 78/829: 45–56; FO 78/865: 85–103; FO 78/901: 161–177; FO 78/977: 115–120; FO 78/1014: 206–216 (dates recalculated by me from quarters [UK] in quintals).

Table 4
Danubian exports to the Western Mediterranean
(Genoa, Leghorn, Marseille) (1843–1852)
Number of ships and quantities (in quintals)

Year	Brăila			Galați		
	Ships	Wheat	Maize	Ships	Wheat	Maize
1843	185	19,099	1,542	126	9,647	4,997
1844	173	19,474	1,805	121	8,356	4,905
1845	131	13,776	1,243	145	11,204	5,783
1846	203	17,299	2,083	198	10,108	10,267
1847	---	---	---	213	15,545	6,247
1848	97	5,639	1,222	63	3,489	1,856
1849	49	2,042	251	52	5,273	677
1850	37	3,641	140	33	3,841	486
1851	35	3,428	369	35	3,864	421
1852	52	4,445	1,261	77	5,604	1,623

Source: TNA, FO 78/608: 149–173; FO 78/649: 103–115; FO 78/792: 122–140; FO 78/829: 45–56; FO 78/865: 85–103; FO 78/901: 161–177; FO 78/977: 115–120; FO 78/1014: 206–216 (dates recalculated by me from quarters [UK] in quintals).

Table 5
Danubian exports to Great Britain (1843–1852)
Number of ships and quantities (in quintals)

Year	Brăila			Galați		
	Ships	Wheat	Maize	Ships	Wheat	Maize
1843	3	99	0	4	0	0
1844	16	2,363	89	10	168	600
1845	35	2,276	978	9	295	93
1846	11	337	537	57	0	6,714
1847	---	---	---	206	2,957	22,465
1848	115	801	15,322	115	4,026	12,129
1849	133	591	21,357	164	765	20,787
1850	120	11,191	8,212	133	10,017	10,517
1851	320	12,776	36,436	296	4,491	37,492
1852	339	10,838	42,921	311	12,521	31,182

Source: TNA, FO 78/608: 149–173; FO 78/649: 103–115; FO 78/792: 122–140; FO 78/829: 45–56; FO 78/865: 85–103; FO 78/901: 161–177; FO 78/977: 115–120; FO 78/1014: 206–216 (dates recalculated by me from quarters [UK] in quintals).

Table 6
Danubian exports to Constantinople (1843–1852)
Number of ships and quantities (in quintals)

Year	Brăila			Galați		
	Ships	Wheat	Maize	Ships	Wheat	Maize
1843	355	13,521	2,768	79	2,146	1,524
1844	418	16,307	4,346	210	8,693	3,579
1845	541	17,732	6,413	153	6,242	2,512
1846	489	2,271	9,262	203	2,585	10,548
1847	---	---	---	123	2,188	4,786
1848	359	7,199	8,136	133	3,221	1,106
1849	344	10,738	14,047	276	7,144	9,067
1850	285	16,159	7,708	162	3,655	3,724
1851	490	13,735	23,030	176	5,713	2,592
1852	401	16,244	13,950	114	2,099	4,659

Source: TNA, FO 78/608: 149–173; FO 78/649: 103–115; FO 78/792: 122–140; FO 78/829: 45–56; FO 78/865: 85–103; FO 78/901: 161–177; FO 78/977: 115–120; FO 78/1014: 206–216 (dates recalculated by me from quarters [UK] in quintals).

Conclusions

In two decades after the Russian-Turkish Peace of Adrianople (1829) Moldavia and Wallachia were attracted into the mechanism of world trade, an exclusivist club based on the authentic capital. The first traders who took advantage of these opportunities were the Italian, Greek and Jews merchants. The merchant connections in the European economic world secured the access of Danubian grain to these large international markets. The Grain trade of Danubian ports was determined by the character and structure of the Moldo–Wallachian economy.¹¹ For an important International Trade, Danubian Grains ameliorations were visible in terms of production, clearing and preservation, especially in modern warehouses erected in the Danubian ports.

REFERENCES

- Ardeleanu, Constantin (2014). *International Trade and Diplomacy at the Lower Danube: the Sulina Question and the Economic Premises of the Crimean War (1829–1853)*. Brăila: Istros Publishing House.
- Bușe, Constantin (1976). *Comerțul exterior prin Galați sub regim de port–franc (1837–1883)*. Bucharest: Romanian Academy Publishing House.
- “Commerce of the Danube” (1852) in *Hunt’s Merchants’ Magazine and Commercial Review*, New York, 3/XXVII.
- Enache, George (2013). “The Lower Danube and the Rio de la Plata Region in the Modern Age: Contrasted Perspectives on their Economic and Political Evolution” in *Transylvanian Review*, Vol. XXII Supplement No 2, 2013, *Economic and Social Evolutions at the Crossroads of the World-System. Eastern and Central Europe from the Early Modern Age to the Twentieth Century*, edited by Iosif Marin Balog, Rudolf Gräf, Cristian Luca.
- Herlihy, Patricia Ann McGahey (1963). *Russian Grain and Mediterranean Markets, 1774–1861*. University of Pennsylvania: PhD Dissertation Thesis.
- Lefebvre, Thibault (1858). *Etudes diplomatiques et économiques sur la Valachie*. Paris.
- Mocanu, Emil Octavian (2012). *Portul Brăila de la regimul de porto franco la primul război mondial (1836-1914)*. Brăila: Istros Publishing House.
- The National Archives of the United Kingdom: P.R.O. F.O, Turkey, dos. 78/696 [TNA, FO].
- Zeletin, Ștefan (1925). *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*. Bucharest.

---

¹¹ Ardeleanu 2014: 51-53.

Cristian-Tudor ȘERBAN*

**CONTRIBUȚII LA ROLUL ECONOMIEI DIN ROMÂNIA
LA EFORTURILE MILITARE ALE GERMANIEI ÎN
TIMPUL CELOR DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE**

***Contributions regarding the role of Romania's economy
for Germany's military efforts during the two world wars***

Abstract: Romanian historiography after the First World War focused on the importance of the 1918 moment and neglected the problems during the years of occupation. After the Second World War the communist regime did not allow the freedom to do research regarding this subject. Finally, in recent decades, historiography has consistently tried to recover in these fields of research, but still focused on the problem of oil production and its importance for the German Army. The present study aims to capture the other industries regarding which there also was a high interest, but which have not been researched so in depth so far.

A very important aspect will be to look at the level of economic development of Romania at the outbreak of the wars, in 1916 and in 1941. Also, not too much information is available regarding the other economic areas that Germany has sought to use to support their war effort. In the end, we want to reveal the changes in the attitude of the Germans regarding their economic interests in Romania, except that we will not focus on the petrochemical industry but rather on agriculture.

Keywords: First World War, German occupation, Second World War, Economic relations, Romanian economy.

* * *

Cercetarea de față analizează două perioade diferite, atât prin prisma mentalităților cât și a atitudinii în privința economiei, România beneficiind de anii de pace din interbelic pentru a-și dezvolta ramurile industriale și capacitatea de producție agricolă. Relațiile economice dintre România și Germania au fost influențate mai ales din caracterul relațiilor diplomatice, astfel încât am urmărit și analizat pozițiile de pe care au

---

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest; serban.cristian.tudor@gmail.com.

Date submitted: 12 August 2015

Revised version submitted: 11 October 2015

Accepted: 02 November 2015

negociat cei doi actori implicați, aspect asupra căruia nu ne vom concentra în întregime. Pe parcursul acestui studiu vom identifica o serie de asemănări și diferențe în ceea ce privește schimburile economice pentru perioadele celor două războaie mondiale.

În încercarea de a identifica ce anume a generat interesul Germaniei pentru economia și resursele României, starea de război a fost factorul dominant în cele două cazuri pentru ca Germania să vadă în România nu doar un stat cu care să se alieze, ci mai degrabă o regiune bogată în resurse naturale care să îi permită să desfășoare acțiunile militare. Principala resursă necesară continuării războiului, și anume petrolul, a fost bine analizată în istoriografia românească, motiv pentru care nu vom insista în acest domeniu și ne vom axa pe producția de cereale și sectoarele industriale.

În privința Primului Război Mondial sunt cunoscute dificultățile economice cu care se confrunta Germania pentru a continua războiul pe cele două fronturi împotriva forțelor Antantei. Situația deficitară a aprovizionării cu alimente a populației și armatei era rezultatul blocadei continentale impusă de puterile Antantei.

Pentru anul 1916, situația se anunța tot mai dificilă pentru Germania în contextul în care Franța și Marea Britanie căzuseră de acord în decembrie 1915 pentru a achiziționa întregului surplus de cereale din România din producția anului 1916, pentru a evita ca acestea să ajungă în tabăra Puterilor Centrale precum în cazul anului precedent. România devenea astfel un element important al blocadei economice contra Germaniei ce urmărea scurtarea războiului¹, plan care s-a destrămat însă după înfrângerile suferite de Armata Română în campania din 1916.

Odată cu intrarea în război a României au fost organizate o serie de întrevederi între reprezentanți ai Puterilor Centrale pentru a realiza planuri de acaparare a resurselor țării. Într-una din aceste conferințe, care a avut loc la Berlin în perioada 28-29 octombrie 1916, reprezentanți ai Germaniei, Austro-Ungariei și Bulgariei au luat măsuri pentru exploatarea economică a produselor din România, viitoarea administrație și adoptarea unui nou sistem fiscal. Discuții ulterioare au avut loc la Viena, unde s-a pus problema repartizării materiilor prime și a rolului pe care urma să-l joace Statul Major Economic², asupra cărora vom reveni în paginile următoare.

După ocuparea a două treimi din teritoriul României, a fost instalată o administrație militară prin intermediul căreia Puterile Centrale au început să aplice deciziile luate anterior referitoare la exploatarea economică a teritoriilor ocupate. Primele măsuri au fost o serie de ordonanțe care obligau populația civilă și comercianții să își declare rezervele de produse³,

---

¹ ANIC, Franța 316: 991-995.

² Răcilă 2005: 72.

³ *Gazeta Bucureștilor* 21 decembrie 1916: 4.

precum zahărul, cerealele, băuturile spirtoase, păsările, animalele domestice și obiectele de cauciuc⁴.

Interesele economice au luat forma unui jaf organizat în cele mai mici detalii prin intermediul unui instrument central de administrație, numit Statul Major Economic (*Wirtschaftstab*), al cărui scop era acela de a exploata resursele țării prin orice mijloace posibile: rechiziții, privațiuni de consum, cartelare a alimentelor de bază.

Pe data de 1 ianuarie 1917, sub egida Statului Major Economic a fost tipărită la Berlin lucrarea *Economia Națională Românească* [*Die Rumanische Volkswirtschaft*] în care se regăseau informații despre elementele economice ce urmau a fi folosite pentru continuarea războiului⁵. Agenții economici din teritoriu au beneficiat de dicționare suplimentare cu indici demografici, economici, fiscali și administrativi, câte unul pentru cele patru regiuni istorice (I - Oltenia, II - București și Valahia, III - Moldova și IV - Dobrogea). Aceste dicționare au fost documentate în perioada de neutralitate de rețeaua de spioni germani; ele cuprind informații detaliate ale tuturor localităților urbane și rurale din România referitoare la punctele de desfacere a oricăror tipuri de mărfuri și produse, locația depozitelor de materiale de construcții și de cereale, numărul atelierelor de producție, a fabricilor de produse alimentare etc⁶. Pe parcursul ocupației, toate unitățile administrative, industriale și de comunicație menționate în aceste dicționare au fost trecute sub controlul militar al Puterilor Centrale.

În urma mai multor transformări, în ultima parte a ocupației, au funcționat 17 secții în cadrul Statului Major Economic⁷, fiecare reprezentând un domeniu de interes în procesul de exploatare a României în cele mai mici detalii.

Un element constant a fost reprezentat de atenția foarte mare pentru produsele alimentare, dată fiind criza prin care treceau statele Puterilor Centrale. Bunurile acaparate de ocupanți au fost împărțite în două categorii: pentru întreținerea armatei de ocupație și pentru consumul civililor din propriile teritorii⁸, proces care s-a desfășurat în detrimentul populației autohtone românești care s-a văzut nevoită să se confrunte cu nenumărate lipsuri alimentare. De exemplu, odată cu înființarea secțiunii XI - Pescuitul, într-unul din ziarele acceptate de ocupanți se făcea

⁴ Bacalbașa 1921: 47-49.

⁵ Georgianu 1920: 18.

⁶ *Rumänien kleines wirtschaftspolitisches Adressbuch* 1917.

⁷ În urma ultimei reorganizări Statului Major Economic, în componența acestuia intrau: I. Procurarea de alimente și furaje; II. Agricultură; III. Expedițiuni-transport; IV. Materii prime și fabricate de război; V. Statistica și distribuția; VI. Uleiurile minerale; VII. Industria lemnului; VIII. Silvicultura și vânatul; IX. Electrotehnica; X. Utilizarea mașinilor; XI. Pescuitul; XII. Minele; XIII. Întreprinderile industriale de război; XIV. Chestiunile economice în general; XV. Financiară; XVI. Contenciosul; XVII. Chestiuni muncitorești. Vezi, Georgianu 1920: 12-15.

⁸ Rădulescu-Zoner & Marinescu 1993: 138.

mențiunea: „cantitățile mari de pește ce se speră că se vor prinde [...] se vor întrebuința în primul rând pentru nevoile trupelor, apoi pentru alimentarea populației civile”⁹.

Totodată, trebuie menționat că resursele care se regăseau în „Zona Armatei a 9-a de operație” (județele Râmnicu Sărat, Buzău, Brăila și o parte a județului Putna) erau dedicate exclusiv pentru întreținerea trupelor¹⁰, iar exporturile de produse către Puterile Centrale erau efectuate din celelalte teritorii.

Scrisoarea lui Grigore Antipa din februarie 1917, în calitate de girant al Ministerului Agriculturii și Domeniilor, către Administrația Militară deplânge lipsurile cu care se confruntă populația civilă: alimente de bază, lemne, petrol și alte produse de consum, demers ce a rămas fără nicio urmare¹¹.

După confruntările militare din vara anului 1917 și în contextul evenimentelor din Rusia, participarea României la Primul Război Mondial intra într-o nouă etapă. În urma armistițiului de la Focșani, au fost demarate negocieri privind încheierea unui păci separate, la cererea tot mai insistentă a Puterilor Centrale, fără ca activitatea Statului Major Economic să fie perturbată. Chiar în timpul negocierilor Vintilă I. Brătianu nota: „din informații precise venite din teritoriul ocupat, în acest moment se rechiziționează cereale, vite și alte produse agricole contra bonuri de rechiziție, iar aproape toate pădurile au fost puse în exploatare forțată contra acelorași bonuri”¹².

Tratatul de pace au fost finalizate de guvernul conservator condus de Alexandru Marghiloman, care a încercat să negocieze în perioada 9/22 martie 1918 - 24 aprilie/7 mai 1918, ultima dată fiind cea în care a fost semnată Pacea de la București, fără a putea obține vreo concesie din partea Puterilor Centrale¹³. Pacea separată a reprezentat un nou moment în definirea intereselor economice germane în România, întrucât urma să aibă ca bază legată un tratat între părțile implicate. În realitate, reprezenta continuarea stării de ocupație și exploatare economică¹⁴. România pierdea Dobrogea, teritorii din zona muntoasă, și controlul resurselor naturale ale țării. În tratat era precizat că „părțile contractante renunță reciproc la despăgubirea de război”, însă „pentru regularea pagubelor de război rămân rezervate convenții speciale”¹⁵.

Revenind asupra problemei cerealelor, România era obligată ca în următorii 9 ani să își exporte produsele agricole doar în Germania și

---

⁹ Lumina 4 septembrie 1917: 2.

¹⁰ Georgianu 1920: 4.

¹¹ Antipa 1929: 33-34.

¹² Brătianu 1919: 23.

¹³ Anastasie 2003: 449.

¹⁴ Anastasie 2003: 450.

¹⁵ Brătianu 1919: 18.

Austro-Ungaria. Doar surplusul de cereale refuzat de Puterile Centrale putea fi exportat în alte state, însă doar cu acordul acestora¹⁶.

Pe data de 4 noiembrie 1918, comandamentul căilor ferate de ocupație a întocmit un tabel cu informații statistice referitor la produsele care au părăsit teritoriul ocupat al României către statele Puterilor Centrale. Astfel, în intervalul 1 decembrie 1916 - 31 octombrie 1918, din România au fost înregistrate 2.161.905 t de cereale, leguminoase, furaje și oleaginoase, majoritatea transporturilor având ca destinație Germania și Austro-Ungaria¹⁷.

Conform Convenției de la Viena din 7 august 1917, alimentele și furajele erau împărțite între Germania și Austro-Ungaria conform unei cote zilnice ce trebuia trimisă în aceste țări, stabilită inițial la minim 6.000 t, Germania fiind ușor favorizată. Ulterior, în februarie 1918 au avut loc noi negocieri între cele două părți și s-a ajuns la un acord ca respectiva cotă de distribuție să fie de 1:1, iar cantitatea minimă ce trebuia exportată zilnic să fie de 4.000 t¹⁸. În ceea ce privește numărul de animale sacrificate sau exportate de administrația militară de ocupație, cifra se ridică la peste 1,4 milioane bovine, 600.000 cabaline, 6,4 milioane ovine și 1 milion porcine¹⁹.

În condițiile în care situația a devenit și mai dificilă în primăvara anului 1918, în principal din cauza problemelor din Austro-Ungaria, rechizițiile de produse alimentare din România au fost sporite, fapt care a condus la amplificarea greutăților pentru populația civilă. În vederea soluționării problemei aprovizionării populației autohtone, Grigore Antipa dorea înființarea unei direcții economice la București care trebuia „să coordoneze interesele consumației cu acelea ale exportului”. Demersul a fost abandonat deoarece partea germană nu a dorit să coopereze în acest sens²⁰.

Conform informațiilor din aceeași statistică germană din 4 noiembrie 1918, din România au fost rechiziționate și expediate în afara granițelor cantități importante de piei brute și neprelucrate, lemn, sare, mașini, unelte fer și metale, chimicale, textile, alcool, spirt și tutun²¹. Pe baza unei convenții din 29 octombrie 1916, mașinile, instalațiile din fabrici și alte instrumente industriale reveneau Austro-Ungariei, în timp ce Germania își rezerva dreptul asupra mașinilor speciale. Lemnul era destinat în primul rând pentru satisfacerea nevoilor armatei, restul fiind exportat. Problema materiilor prime de război, precum pieile tăbăcite și netăbăcite, lână a fost tranșată printr-o convenție în 20 noiembrie 1916, într-o proporție de 7:4 pentru cele brute și 6:5 pentru cele prelucrate în favoarea Germaniei²².

---

¹⁶ Brătianu 1919: 30.

¹⁷ Vezi Tabelul 1 de la anexe.

¹⁸ Georgianu 1920: 32.

¹⁹ Georgianu 1920: 95.

²⁰ Brătianu 1919: 76.

²¹ Vezi Tabelul 2 de la anexe.

²² Georgianu 1920: 34-35.

Întrebuințarea acestor resurse pentru continuarea războiului a creat mari dificultăți populației civile în privința achiziționării de produse vestimentare și farmaceutice pe lângă penuria de alimente. Cantitățile de produse care se regăseau pe piață erau în cantități insuficiente și la prețuri foarte ridicate.

Fără a insista asupra produselor petrolifere, între 1 decembrie 1916 și 31 octombrie 1918, Germania a primit din teritoriul ocupat 899.944 t (gaz, benzină ușoară, benzină nerafinată, uleiuri de uns, motorină, alte produse petrolifere), Austro-Ungaria 231.176 t (petrol brut), Turcia 13.825 t și Bulgaria 5864 t. În total, autoritățile militare s-au îngrijit să expedieze din țară o cantitate de 1.140.809 t²³. În urma Tratatului de Pace de la București, toate terenurile aparținând Statului erau concesionate către societatea *Ollanderin Pachet Ges* pentru următorii 30 de ani, cu posibilitate de prelungire până la 90 de ani. În primii 30 de ani, societatea urma să dea Statului Român 8% din valoarea țiteiului anual produs²⁴.

Vintilă I. Brărianu, lider liberal aflat în refugiu în teritoriul național aprecia referitor la pacea separată că există „tendința de a distruge orice inițiativă industrială din România și de a ne face tributari industriei austro-germane”²⁵.

* * *

În ceea ce privește situația din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, contextul extern pentru a atrage România de partea celui de-Al Treilea Reich a fost bine pus la punct în anii precedenți declansării conflictului. Pe data de 23 martie 1939 a fost semnat primul acord comercial între Germania și România pentru produsele petroliere și agro-alimentare. În urma cedărilor teritoriale din 1940 și după venirea la putere a guvernului condus de Ion Antonescu, pe 4 decembrie 1940 a fost încheiat un nou acord economic pentru a corespunde situației²⁶. Având experiența primei conflagrații, oficialii de la București au fost mult mai atenți în a gestiona relațiile comerciale cu Germania, astfel încât să nu existe o nouă formă de exploatare economică.

Acceptarea pe teritoriul țării a Misiunii Militare Germane începând cu octombrie 1940 a reprezentat momentul de instalare a dominației germane și transformarea României într-un stat satelit²⁷. Cu acest prilej, Joachim von Ribertrop îl informa pe Viaceslav Molotov că trupele Germaniei veniseră la cererea guvernului român, „ținând seama de interesul nostru de a se menține liniștea și ordinea în Balcani și de a proteja

---

²³ Georgianu 1920: 23.

²⁴ Brătianu 1919: 37-48.

²⁵ Brătianu 1919: 33.

²⁶ Spiridon 2004: 80.

²⁷ Buzatu 1998: 333.

interesele noastre pentru petrol și cereale contra oricăror încercări de tulburare din partea Angliei, ne-am declarat dispuși să răspundem acestei invitații. După cum Uniunea Sovietică știe, noi avem un interes vital față de aceste teritorii”²⁸.

Interesul economic german a fost susținut și public în cadrul unei conferințe din noiembrie 1941, România fiind văzută la Berlin în calitate de partener economic, dar mai ales ca sursă de aprovizionare cu materii prime: „România formează nu numai o piață de desfacere directă pentru exportul german, ci o punte importantă pentru asigurarea influenței germane la Marea Neagră și în Ucraina. [...] România dispune de gaz ieftin și petrol și afară de aceasta, este un teren de cultivare rentabilă a plantelor industriale, chiar fără îngrășămintele chimice”²⁹. Tot la Berlin se purtau discuții referitoare la industrializarea României, în special în ceea ce privește mecanizarea agriculturii, industria petroliferă și gazul natural cu chimia care rezultă din el³⁰.

După cum am menționat anterior, spre deosebire de perioada Primului Război Mondial, Statul Român a insistat pentru a-și exprima punctul de vedere în cadrul tratatelor comerciale. Guvernul condus de Ion Antonescu a stabilit o serie de principii directe în privința colaborării cu Germania, și anume: exporturile să fie făcute după asigurarea consumului intern; schimburile să fie realizate la prețuri fixe și să existe un echilibru; să se primească mașini agricole, unelte și pisese de schimb; petrolul să se livrează pentru armament; și efortul de finanțare să fie plătit cu aur și devize fixe³¹.

Încă de la sfârșitul anului 1940, principalele probleme ale tratatelor economice vizau cererile masive de petrol, resursele necesare pentru întreținerea trupelor germane staționate în România, modalitatea de plată a exporturilor României către spațiul german. În vederea pregătirii de război, Al Treilea Reich necesita cantități tot mai mari de petrol, cereale și alte articole din România, urmând ca la schimb să fie oferite cocs, feromangan, produse industriale semifabricate etc³². România a ajuns să fie de acord cu „coordonarea reciprocă și colaborarea industriei române cu cea germană, cu luare în considerare a intereselor germane de export”³³, iar în consiliul economic din 22 mai 1941, era adusă în discuție dominația economică pe care o exercita Germania: „azi, Balcanii economici sunt dominați de Germania, ca și întreaga Europă”³⁴.

---

²⁸ Buzatu 1998: 334.

²⁹ ANIC, SUA 75: 3.467.150.

³⁰ ANIC, SUA 75: 3.467.156.

³¹ Giurescu: 84.

³² Constantiniu 2008: 194.

³³ Hillgruber 2007: 114.

³⁴ Eds Ciucă & Ignat 1999: 524.

Această dominație încerca să își facă loc și în industriile siderurgică și mecano-metalurgică - uzinele *Malaxa*³⁵, prin intermediul concernului *Hermann-Görings-Werke*. Astfel, partea germană urmărea organizarea industriei românești „producătoare și prelucrătoare de fier” sub influența uzinelor *Hermann-Görings-Werke*³⁶. Oficial, „scopul acestei colaborări este mai mult raționalizarea industriei române, utilizarea cea mai bună a capacității sale în timp de război și în timp de pace”³⁷.

Existau interesele germane și la societățile *Reșița și Tital - Nădrag - Călan* și la șantierele navale ale României. În ianuarie 1942, concernul *Herman Goering Werke* intenționa să intre în posesia unor mari pachete de acțiuni la cele două combinate metalurgice recent menționate. În același timp, germanii controlau deja *Uzinele Reșița* printr-o companie terță (*Zbrokovka*) care deținea pachetul majoritar de acțiuni³⁸.

Într-o ședință a consiliului de miniștri din septembrie 1941, Ion Antonescu ridică problema „că schimbul cu Germania este în dezavantajul nostru, pentru că germanii iau de la noi, dar noi nu luăm de la ei. Dacă luăm numai armament de la ei, n-am făcut nimic, pentru că armamentul nu este producător de venituri”³⁹.

Problema a fost ridicată și în timpul negocierilor, însă fără vreo soluționare, iar pe 17 ianuarie 1942 a fost încheiat un nou acord privind exportul de produse românești în baza unui credit de 600 milioane mărci, în timp ce pentru petrol se cereau și alte produse, nu doar echipamente militare⁴⁰.

Un nou protocol economic a fost încheiat pe 17 ianuarie 1942 la Berlin, însă nerespecarea termenilor de către partea germană a precedentului acord provoca deja dificultăți țării și populației civile. Mihai Antonescu preciza : „noi hrănim trupele germane, în cadrul contingentelor pe care le angajăm să le dăm germanilor” ... „profită de orice mijloace, chiar de trenuri speciale, ca să treacă peste frontieră aceste produse ale solului românesc, fără posibilitatea pentru noi de a controla cantitățile sau calitățile acestor produse”, făcând referire la grădinile de zarzavaturi pe care germanii doreau să le extindă⁴¹.

De exemplu, la punctul de frontieră Curtici, notele informative ale Direcției Generale a Poliției înregistrau numeroase trenuri încărcate cu alimente care părăseau țara spre Germania. Doar pentru zilele de 9 și 10 iunie 1942 erau menționate 2 vagoane cu mazăre, 5 vagon cu tutun, 12

---

³⁵ Eds Ciucă & Ignat 1999: 517.

³⁶ Eds Ciucă & Ignat 1999: 528-529.

³⁷ Eds Ciucă & Ignat 1999: 529.

³⁸ ANIC, DGP 31/1942: 90.

³⁹ Eds Ciucă & Ignat 2000: 661-662.

⁴⁰ Hillgruber 2007: 323.

⁴¹ Eds Ciucă & Ignat 2002: 41.

vagoane porumb, 15 vagoane cu boi, 2 vagoane cu alcool, 5 vagoane cu piei brute și 3 vagoane cu ouă⁴².

Cu toate acestea, în cadrul vizitei la Adolf Hitler din februarie 1942, poziția lui Ion Antonescu era de a continua războiul: „România stă la dispoziția Reich-ului german cu toate resursele sale militare și economice”⁴³.

La sfârșitul anului 1942, apar noi tensiuni cauzate de nerespectarea acordurilor, și anume de întârzierile de livrări de armament. Pe 4 februarie 1943 a fost semnat un nou protocol economic la Berlin, valabil până în septembrie 1943, iar un nou credit de 600 milioane de mărci a fost aprobat pentru a fi continuate schimburile comerciale⁴⁴.

Înfrângerile suferite pe frontul de est și dificultățile economice interne tot mai mari din cauza susținerii efortului de război au generat adoptatea unei noi atitudini din partea României. Principala problemă în privința acestor interese germane era reprezentată de lipsa de beneficii pentru România, mai ales că plățile se realizau în mărci, iar o bună parte din produsele primite, în special tehnică militară, erau distruse pe front sau folosite pentru a înarma trupele staționate în țară. Totodată, exista o disproporție între prețul echipamentelor militare și cel al resurselor exportate de România, ceea ce avantaja Germania⁴⁵.

În Consiliul de Miniștri din 23 februarie 1944 se aprecia că: „nu se poate ca noi să continuăm să dăm cereale - ceea ce pentru Germania reprezintă aur - și petrol, iar Germania să nu ne dea metale, mașini, minereuri și unelte, care pentru noi reprezintă tot aur”⁴⁶. În această perioadă, Germania cerea pe lângă cantitățile anuale, să fie exportate în plus: petrol în valoare de 32 de miliarde lei, 60.000 vagoane grâu, 25.000 vagoane porumb și orz, 5.000 vagoane oleaginoase, 1.000 vagoane soia, 100.000 vite, porci etc⁴⁷.

Pe baza informațiilor din Serviciul de Statistică al Reichului [*Der deutsche Aussenhandel nach Ländern*] situația export-import pentru perioada 1940-1943 era una favorabilă României, însă principala problemă era aceea că plățile erau făcute în mărci. Prin acordurile economice menționate anterior, valoarea mărfurilor primite de România a fost de 2.145 milioane mărci, iar cele expediate de România a fost de 1.095 milioane mărci.

În anii participării României la cel de-al Doilea Război Mondial alături de Al Treilea Reich, principala categorie de produse de interes pentru germani au fost cele petroliere, urmată într-o proporție semnificativă de cereale. În cantități importante menționăm produsele

⁴² ANR, DGP 31/1942: 59.

⁴³ Calafeteanu 1999: 118.

⁴⁴ Hillgruber 2007: 327.

⁴⁵ Constantiniu 2008: 196.

⁴⁶ Eds Ciucă & Ignat 2007: 185.

⁴⁷ Eds Ciucă & Ignat 2007: 171.

vegetale alimentare, animalele vii, produsele animale alimentare, produsele animale nealimentare, lemnul și produsele derivate⁴⁸. Principalele produse agro-alimentare pe care Germania le primea din România erau: grâu, secară, orz, porumb, păstăioase, vite cornute, porci, carne, ouă, iar în privința produselor industriale, pe lângă cantitățile enorme de petrol, România exporta bauxită, criolit, nichel și minereu de mangan⁴⁹.

În perioada 1941-1943, Germania a primit 585.598 tone de produse agro-alimentare⁵⁰, dintre care 52% din această cantitate doar în 1941. Referitor la produsele industriale, în perioada 1941-1943 se poate observa același trend descendent al cantităților exportate de România. Din totalul de 5.214.943 tone de produse industriale, 46% au reprezentat cantitatea pentru anul 1941⁵¹.

Deși importurile României din Germania au crescut semnificativ începând cu 1942, majoritatea produsele primite în cantități mari puteau fi utilizate în dezvoltarea industrială și de infrastructură a țării⁵². Pe lângă acestea, s-au mai primit: mașini agricole, autocamioane, locomotive cu abur, pompe compresoare, explozibili și muniții materii inflamabile, mașini-unelte, instalații de foraj, autocamioane de transport, mașini pentru filaturi și industria pielăriei, mașini pentru industria alimentară, produse electrotehnice, produse de mecanică fină și produse optice.

* * *

Relațiile economice germano-române, pentru anii Primului Război Mondial s-au rezumat la un regim de exploatare economică fără limite, în cadrul căruia e existat o lipsă de control din parte autorităților române situate în teritoriul ocupat. Exporturile de produse alimentare s-au resimțit cel mai puternic în mediul urban prin politica de micșorare treptată a rațiilor zilnice, în timp ce produsele industriale de primă necesitate se găseau în cantități mici și la prețuri foarte ridicate. Această politică de exploatare economică era generată de situația dezastruoasă cu care Puterile Centrale se confruntau, continuarea războiului și întreținerea civililor necesita cantități enorme de produse petroliere (1.140.809 tone) și alimentare (2.161.905 tone) care nu puteau fi obținute în propriile teritorii.

---

⁴⁸ Vezi Tabelul 5 de la anexe.

⁴⁹ Hillgruber 2007: 474.

⁵⁰ Vezi Tabelul 3 de la anexe.

⁵¹ Vezi Tabelul 4 de la anexe.

⁵² De exemplu, în intervalul menționat s-au primi: țevi din oțel (19.400 t - 1941, 58.000 t - 1942 și 53.000 t - 1943), profile și bare de fier (între 20.000 și 30.000 t anual), materiale pentru suprastructura căilor ferate (13.200 t - 1941, 81.000 t - 1942 și 72.000 t - 1943), produse semifinite din fier (56.000 t - 1941, 97.000 t - 1942 și 44.000 t - 1944), cărbune (20.000 t - 1941, 386.000 t - 1942 și 642.000 t - 1943), cocs (74.000 t - 1941, 137.000 t - 1942 și 142.000 t - 1943). Hillgruber 2007: 475-476.

În intervalul 1941-1944, deși Germania deținea monopol asupra produselor comerciale românești prin intermediul a două tratate economice încheiate în 1939 și 1940. Obținerea cantităților necesare pentru continuarea războiului trebuia însă stabilită prin intermediul unor convenții comerciale de import-export care să avantajeze ambele părți. Exporturile românești au continuat să fie considerabile însă nu s-a mai ajuns la situația din conflagrația anterioară când populația civilă a avut de suferit. Produsele alimentare, deși erau distribuite tot pe bază de cartelă, erau disponibile pentru populația civilă, fiind depășite problemele decembrie 1942⁵³. În ședințele consiliului de miniștri au existat numeroase discuții referitoare la rentabilitatea acestor schimburi și la efortul economic pe care România îl depunea în continuarea războiului alături de puterile Axei.

---

⁵³ Giurescu 1999: 88.

ANEXE

Tabelul 1
Cerealele, furajele și alte alimente exportate de inamic
între 1 decembrie 1916 și 31 octombrie 1918

*Cantitățile sunt exprimate în tone	Țările de destinație				Total
	Germania	Austro-Ungaria	Turcia	Bulgaria	
Grâu	483.002	643.957	140.273	5.950	1.273.184
Porumb	224.613	242.089	22.921	5.474	495.370
Alte cereale și leguminoase	43.716	45.770	553	4.574	94.613
Alte alimente	195.540	62.879	3.702	471	262.592
Alte furaje	24.239	11.843	60	6	262.592
Total	971.110	1.006.538	167.509	16.748	2.161.905

Sursa: Antipa 1929: 126; Georgianu 1920: 21.

Tabelul 2
Produsele industriale expediate de inamic
între 1 decembrie 1916 și 31 octombrie 1918⁵⁴:

*Cantitățile sunt exprimate în tone	Țările de destinație				Total
	Germania	Austro-Ungaria	Turcia	Bulgaria	
Pieri brute și neprelucrate	9.017	5.348	12	302	14.679
Lemn	80.792	92.035	6.292	22.034	201.153
Sare	2.403	7.654	----- -	83.888	93.945
Mașini, Unelte Fer și metale	6.351	36.284	8.312	6.528	57.475
Chimicale	629	1.042	130	258	2.059
Textile	5.369	4.619	9	32	10.028
Alcool, Spirt, Tutun	5.916	2.686	85	-----	8.687
Total	131.441	159.666	15.623	115.704	442.434

Sursa: Antipa 1929: 127; Georgianu 1920: 22.

⁵⁴ Antipa 1929: 127; Georgianu 1920: 22.

Tabelul 3
Situația importului și exportului de produse agro-alimentare
(1940-1943)

Anul	Exporturile către Germania		Importurile din Germania	
	Valoarea (milioane mărci)	Cantitatea (tone)	Valoarea (milioane mărci)	Cantitatea (tone)
1940	183,6	979.866	1,1	319
1941	85,9	305.389	6,5	6.800
1942	163,9	173.064	3,6	3.092
1943	117	107.145	4,6	2.374

Sursa: Hillgruber 2007: 473.

Tabelul 4
Situația importului și -exportului de produse industriale
(1940-1943)

Anul	Exporturile către Germania		Importurile din Germania	
	Valoarea (milioane mărci)	Cantitatea (tone)	Valoarea (milioane mărci)	Cantitatea (tone)
1940	241,7	1.281.250	349	268.343
1941	259,8	2.402.142	428,3	369.958
1942	263,5	1.555.135	712,4	1.031.531
1943	205,6	1.257.666	990	1.296.085

Sursa: Hillgruber 2007: 473.

Tabelul 5
Structura exportului României după valoare
(după principalele grupe de mărfuri) în intervalul 1941-1944

Anul	Petroliere	Cereale	Produse vegetale alimentare	Animale vii
1941	77,9	13,8	3,1	0,3
1942	60,04	20,1	7	5
1943	66	14,6	7,3	5,9
1944	55,6	33,2	5,4	2,7

Anul	Produse animale alimentare	Produse animale nealimentare	Lemn și produse derivate	Diverse
1941	0,3	0,9	2,4	1,3
1942	3,5	0,7	1,1	2,2
1943	3,3	0,4	0,7	1,8
1944	1,1	0,2	0,4	1,4

Sursa: Axenciuc 2000: 366-167.

BIBLIOGRAFIE

- Anastasiu, Iordache (2003), „România în anii Primului Război Mondial”, în (ed.) Platon, Gheorghe, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1978-1918)*, București, Editura Enciclopedică.
- Antipa, Grigore (1929), *L'Occupation Ennemie de la Roumanie et ses Conséquences économiques et Sociales*, Paris, Les Presses Universitaires de France.
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Direcția Generală a Poliției*, 31/1942: 90 [ANIC, DGP].
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Microfilme Franța*, 316: 991-995 [ANIC, Franța].
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Microfilme SUA*, 75: 3.467.150, 3.467.156 [ANIC, SUA].
- Axenciuc, Victor (2000), *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice, 1859-1947*, vol. III: *Monedă - credit - comerț - finanțe publice*, București, Editura Academiei Române.
- Bacalbașa, Constantin (1921), *Capitala sub ocupația dușamanului 1916-1918*, Brăila, Editura Ancora.
- Brătianu, Vintilă I. (1919), *Pacea de robire*, București, Editura Imprimeria Independența.
- Buzatu, Gheorghe (1998), *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică.
- Calafeteanu, Ion (1999), *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Ciucă, Marcel-Dumitru & Ignat, Maria (eds) (1999), *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. III, București, Arhivele Naționale ale României.
- Ciucă, Marcel-Dumitru & Ignat, Maria (eds) (2000), *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. IV, București, Arhivele Naționale ale României.
- Ciucă, Marcel-Dumitru & Ignat, Maria (eds) (2002), *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. VI, București, Arhivele Naționale ale României.
- Ciucă, Marcel-Dumitru & Ignat, Maria (eds) (2007), *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. X, București, Arhivele Naționale ale României.
- Constantiniu, Laurențiu (2008), „România și Al Treilea Reich. Evoluția raporturilor bilaterale (1940-1944)”, în (ed.) Giurescu, Dinu C., *Istoria Românilor*, vol. IX, *România în anii 1940-1947*, București, Editura Enciclopedică.
- Georgianu, Ilie I. (1920), *România sub ocupațiune dușmană*, fascicola II: *Exploatarea economică a țării. Organizarea și activitatea Statului*

Major Economic, București, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”.

Giurescu, Dinu C. (1999), *România în Al Doilea Război Mondial (1939-1945)*, București, Editura All.

Hillgruber, Andreas (2007), *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, București, Editura Humanitas.

Răcilă, Emil (2005), *România în Primul Război Mondial. Situația economică, social-politică, și administrativă din teritoriul românesc vremelnice ocupat*, București, Editura Ager-Economistul.

Rădulescu-Zoner, Șerban & Marinescu, Beatrice (1993), *Bucureștii în anii Primului Război Mondial 1914-1918*, București, Editura Albatros.

Spiridon, Lucian M. (2004), *Relații economice româno-germane. 1940-1944*, Buzău, Editura Coresi & Mitrofan.

Radu CUPCEA*

**EDUCAȚIA ÎN ROMÂNIA - ÎNTRE ACCELERAREA
CREȘTERII ECONOMICE ȘI ADÂNCIREA
DECALAJULUI FAȚĂ DE OCCIDENT**

***Education in Romania – Between accelerating economic
growth and increasing gaps with the West***

Abstract: *There is an unwritten law about the progress of society which sounds like this: that who invests in education, over the course of a generation – 30 years – will gather wellbeing and progress. This experiment was launched and implemented in Romania, in 1878, by the mathematician Spiru Haret. The results of such a reform which began in the beginning of 1900, led to the third wave of modernization of the country in 1930. The newly launched reform at that moment represented a beginning for the development of Romanian society. Starting from these considerations and viewing the encouraging horizons coming from historical arguments, we propose an analysis of the influence of the education system present for this period in the history of the Romanian state, how the system worked, how was this important necessity identified and how it was regulated in order to benefit economic development.*

Keywords: *Romania, Occident, education, economic development.*

* * *

Despre necesitatea de a demonstra cu argumente și date formulate chiar de cei care au participat și au făcut parte din istoria crudă a României, despre cât de grea și dură a fost soarta acestui popor și din care motive a durat atât de mult anevoiosul drum al modernizării, este acest studiu. Educația și dezvoltarea economică, cei doi factori determinanți, indisolubili pentru evoluția oricărei societăți, s-au completat pentru prefacerea unei Români care a neglijat răspândirea științei de carte și care trebuie să înțeleagă cât de necesară este evitarea erorilor sale istorice, repetate într-un mod ciclic, uneori parcă trase la indigo.

---

* Executive Director of the Black Sea University Foundation, Chișinău Branch, Republic of Moldavia; radu.cupcea@fumn.eu .

Date submitted: 3 September 2015

Revised version submitted: 26 September 2015

Accepted: 30 October 2015

Începând cu secolul XIX-lea au apărut tot felul de problematici noi care s-au preschimbat în provocări pentru societate și pentru stat: „construcția de căi ferate și exploatarea acestora, emiterea de monedă și controlul băncilor, cadrul legal pentru înțepinderi, arbitrajul social; în plus, au apărut două noi domenii de mare importanță economică și cu mare impact social: sănătatea și educația”¹. Acestea din urmă sunt parte din dezvoltare, ca și creșterea economică. Asta deoarece dezvoltarea este un concept combinat din mai multe elemente, „ea desemnează un ansamblu de transformări tehnice, sociale, demografice și culturale, care acompaniază creșterea economică”², ea poate fi asociată cu ideea de progres economic și social, îmbunătățirea nivelului de viață și de educație a populației.

Despre dezvoltarea României, mulți sunt autorii care au vorbit și scris. Există două tabere de intelectuali la ora actuală care își confruntă ideile asupra evenimentelor și factorilor istorici care au condus la decalajului acumulat între statul român și țările occidentale. Cu siguranță o cifră exactă de ani și argumente precise despre timpul pe care-l avem de recuperat nu-l vom putea genera aici, și nici nu vom căuta să facem asta pentru că practica mi se pare din start, greșită. Asta, deoarece, intervin prea mulți factori ce nu se lasă măsurați. Iar când subiectul este despre nivelul și problemele din sistemul de educație, efectuarea unei analize secundare calitativ-cantitative bazate pe scrieri, declarații și date statistice dintr-o perioadă anume, în cazul de față 1989 – 1940, o considerăm recomandată.

Problemele cu care se confruntă țara noastră și astăzi în domeniul educației nu sunt o noutate, nici măcar nu putem da vina că se trag strict din comunism. Ele sunt reproduceri conforme cu alte crize vechi prin care a trecut acest stat până la comunism. Atitudinile de acum sunt uneori identice cu cele din 1900, în acest caz, ne întrebăm: a fost educația și modesta ei răspândire în spațiul românesc o cauză a stagnării modernizării României? Care au fost motivele acestei slabe răspândiri a științei de carte în rândurile populației? Cât a reușit legea ilustrului profesor Spiru Haret să schimbe situația? De ce unele legi considerate bune nu-și produceau efectul? Ce greșeli din trecut pot fi considerate învățăminte bune pentru prezent?

Bogdan Murgescu califică modul de a considera subdezvoltarea ca o „rămânere în urmă” drept una care nu a fost viabilă întotdeauna. „Paradigma progresului și ideea că omenirea trece printr-un șir de stadii obligatorii într-o evoluție ascendentă s-au impus în Occident abia începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea³. În cazul românesc, conștientizarea „înapoierii” „a avut loc în al doilea sfert al secolului al XIX”⁴. După această asumare a „rămânerii” în urmă, a demarat un proces

---

¹ Mășu 2014: 461.

² Mășu 2014: 487.

³ Murgescu 2010: 16.

⁴ Murgescu 2010: 16.

de recuperare a decalajelor prin copierea modelului Occidental de către cei mai slab dezvoltăți, în special țările răsăritene. Acest fenomen se va produce atât în politică, economie, cât și în educație. Victor Axenciuc sublinia că „în toată perioada modernă România a evoluat pe un mod de creștere complementar cu țările industriale, ca toate statele agrare, cu foarte slabe șanse de apropiere de nivelul lor; era un mod de creștere dependentă și periferică, cu posibilități reduse de schimbare structurală chiar pe termen secular”⁵. Se pare că dimensiunea economică va sta la baza tuturor preocupărilor de atunci și a celor ulterioare când a fost vorba despre problematica caracterului modernizării statului iar forțele politice au ajuns cu discuția despre reformă și educație la nivelul țărănimii care pe la 1863 munceau ca să realizeze „cifra de 90% din exportul țării”⁶. Această tendință ocupațională în agricultură, ca principală ramură a economiei, s-a păstrat până în 1940, fiind una relativ constantă. Deci, țărani stăteau la baza societății iar după proaspăta constituire a noului stat românesc, Unirea Principatelor, relația lui cu statul a devenit una specială. „Ceva fundamental se petrecuse în relația țaranului cu statul său: <<statul>> venea la el și-l informa asupra unor procese politice care urmau să-i schimbe soarta; <<statul>> îl anunța că face parte dintr-o națiune în care el, țaranul, constituie baza”⁷, pe urmă, niște eșecuri și bruscări dure au transformat statul într-un agresor în ochii țaranului, „abia în momentul când reformele instituționale – în primul rând cele educaționale și funciare – au ajuns la nivelul comunităților rurale și „statul” a fost identificat drept o putere care să-i amelioreze condițiile de viață, țaranul a început să creadă într-o relație cu această putere”⁸. Din agreabila descriere a interacțiunii puterii cu cei care constituiau majoritatea, realizată de istoricul Alex Mihai Stoenescu, vedem cum abia din momentul când autoritățile au oferit acces la educație, relația celor două părți a simțit o ușoară ameliorare. Dar să vedem cum arăta această educație la români la începutul secolului XX?

1. Împrejurările și tendințele sistemului educațional din România în perioada 1900-1939

Cu multe decenii înainte de Unirea Principatelor Române, „interesul organismului statal pentru organizarea învățământului s-a conjugat cu afirmarea unui amplu curent în societatea românească pentru școală și cultură în limba națională”⁹. Ca expresie a acestui curent de luptă pentru emancipare, apar primele școli superioare în limba națională: La Iași, în 1814, școala condusă de Gheorghe Asachi, la București, în 1818, Școala Națională de la Sfântul Sava condusă de Gheorghe Lazăr. La fel servește

---

⁵ Iacob 2013: 122.

⁶ Iacob 2013: 20.

⁷ Stoenescu 2010: 7-8.

⁸ Stoenescu 2010: 7-8.

⁹ Isar & Gudín 2004: 5.

drept imbold, baza ideologică a reformei școlare manifestate în ideile revoluționare din 1848. Actul istoric al Unirii și participarea maselor populare la înfăptuirea lui au adus la suprafață cereri precum: școli pentru toate satele și orașele, școli medii și superioare, școli speciale, învățământ gratuit și obligatoriu.

Ca să avem o imagine de ansamblu despre nivelul învățământului în perioada pe care ne-am oferit să o analizăm, mai întâi trebuie să vedem care era numărul știutorilor de carte. În tabelul de mai jos, avem posibilitatea să vedem unde se situa România alături de alte state europene. În raport cu Europa, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, situația se prezenta astfel:

Tabelul I
Numărul analfabeților
la mia de locuitori în România și alte state europene

Țara (anul)	Analfabeți la 1.000 locuitori (pe sexe și în total)		
	M	F	Total
Belgia (1900)	30,6	33,3	31,9
Austria (1901)	34,3	36,0	35,6
Ungaria (1900)	-	-	50,2
Italia (1901)	51,1	60,8	56,0
Spania (1900)	55,8	71,4	63,8
Portugalia (1890)	-	-	72,9
România (1899)	74,1	91,5	82,6
Serbia (1900)	78,3	94,4	85,5
Bulgaria (1888)	82,9	95,5	89,3

Sursa: Pavelescu 2010: 28

România se situa, alături de Serbia și Bulgaria, în partea finală a unui „clasament” european al științei de carte. La următorul recensământ, cel din 1912, s-a înregistrat o creștere semnificativă a numărului știutorilor de carte:

Tabelul II
Date culese din recensământul populației

Categorii	1899	1912
Populația de la 7 ani în sus	4.694.288	5.716.400
știutori de carte	1.032.743	2.242.868
%	22,0	39,3

Sursa: Iacob 2013: 265.

Ritmul creșterii știutorilor de carte era în acord cu ritmul general de dezvoltare a țării în acești ani. Din asta reiese că nu cunoașterea era cea care influența economia, cum ar fi obiceiul statelor capitaliste dezvoltate, ci invers, economia precară ținea cunoașterea la un nivel foarte scăzut în rândurile românilor. În pofida acestor împrejurări, au existat oameni de stat care s-au dedicat pentru înlăturarea acestui handicap.

Academicianul Mircea Malița îi atribuie acest merit, cu o „deosebită venerație” lui Spiru Haret. „Dacă am contabiliza toate legile lui, ar fi în jur de 1900, cam atât însumează... Spiru Haret a făcut asta la 1900 (anul), și dacă adăugăm 30 de ani, găsim cel de-al treilea val de modernizare a României care s-a produs. Două luând ființă în timpul unioniștilor și apoi a lui Carol I, și al treilea fiind cel din 1930. Chiar dacă respectivele legi au fost adoptate sub mai mulți titulari ai Ministerului Învățământului, rolul cel mai de seamă în reformarea sistemului educațional în România din perioada respectivă i-a revenit lui Spiru Haret. Cel care reprezintă una din personalitățile emblematiche ale ideii de reformă și modernizare a învățământului românesc la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Cu toate acestea, Spiru Haret, în una din lucrările sale ce constituia suma unor articole, scria despre cât de săracă și limitată material e școala românească:

Este necontestat că azi situațiunea corpului didactic, în ceea ce privește salariul, este departe de a fi de invidiat. A se cere unui om cunoștințe, pentru dobândirea cărora a trebuit să pună cel puțin 16 ani de studii; a-l supune și la probe grele și periculoase, pentru a-i face pe urmă o situațiune bănească mai rea decât a unui funcționar administrativ din cei mai inferiori, [...] constituie, fără îndoială, una din cele mai mari nedreptăți¹⁰.

Problema rămânea stringentă în zona rurală. Haret își dorea enorm dezvoltarea societății în zonele rurale, crezând că munca lui putea să-i facă pe oamenii de acolo mai buni, mai înțelepți, mai civilizați, mai productivi, conducându-i spre bunăstare, spre cunoștințe. Malița îl vede drept „un om de știință care a insistat pe ideea că școala trebuie să producă știință, iar universitățile sunt factori de cercetare”¹¹. Cu aceste principii nu prea aveai ce face la țară în vremea respectivă, unde nu toți românii își permiteau să-și dea copiii la școală. Nici impunerea obligativității nu va schimba radical lucrurile în situația în care școlile nu erau tocmai atrăgătoare ca și condiții de studiu. La o incursiune prin Europa, obligativitatea școlară „în Italia s-a produs pe la 1877; în Franța, către care se îndreptau cu precădere atunci privirile românilor, obligativitatea instrucției elementare nu a fost

¹⁰ Haret 1897: 10.

¹¹ Malița & Dungaci 2014: 62.

recunoscută decât prin legea din 28 noiembrie 1882. Anglia nu a avut o lege în care să recunoscută obligativitatea școlară, decât în 1870, Elveția numai în 1874, iar dintre țările vecine, Bulgaria în 1879, Serbia în 1882, Ungaria în 1868 prin legea XXXVIII aplicabilă și în Transilvania¹². Asta nu semnifică neapărat rezolvarea imediată a ratei absenteismului. Revenind la Haret și legile pe care le-a implementat, atragerea fiilor de săteni spre învățământul secundar, în condițiile în care cele mai multe proiecte aveau în vedere cu predilecție instruirea primară și pe cea profesională, se experimenta prin rezervarea unui procent important din quantumul burselor (25%) pentru elevii proveniți din mediul rural care „se vor fi distins la studiu și conduită în școlile rurale”¹³.

Demersurile au fost presărate și de critici serioase lansate de diverși oameni de știință preocupați de situație și de aranjamentele politice pe la ministere. Profesorul C. Brudariu avea de replicat că atunci când se discută despre învățământ „e vorba de renașterea economică și morală a neamului românesc, dar acesta nu se va putea realiza, cred, cu școli primare cu câte cinci clase, conduse de câte un singur învățător”¹⁴. Cam acesta era adevărul crud al școlilor la sate, fondurile întodeauna insuficiente anihilau o viteză mai dinamică a dezvoltării.

Proiectul lui Petre Poni când a fost întemeiat a reușit să atingă probleme mai mari, rezolvând antagonismul de studii prin dedublarea în clasic și real și creând pentru fete școli de două grade; Această lege a fost adoptată în anul 1896, iar Haret a continuat-o în pofida tradiției politice de atunci, și avea ca principal obiectiv îmbunătățirea funcționării învățământului primar, unde s-a reușit unele progrese radicale în direcția pregătirii profesionale a cadrelor didactice (învățătorii și institutorii) implicate în funcționarea respectivei componente a sistemului educațional. Critici fondate au fost formulate și de cel care urma să dețină portofoliul educației mai târziu, Nicolae Iorga. Acesta își manifesta de fiecare dată când avea ocazia cunoscuta sa poziție împotriva școlii teoretice, urmând să propună un proiect de lege care: „ameliora programele, încărcate cu prea multe cunoștințe teoretice, și împletirea loc cu activități practice până la învățarea unui meșteșug; programul teoretic urmând să se desfășoare în orele de dimineață; cel de activități practice, în orele de după amiază”¹⁵. În una din intervenții, Spiru Haret le-a răspuns criticilor săi din acea perioadă, prin următoarele cuvinte: „Am voit să fac din învățători o forță națională pe care s-o îndrept toată contra mizeriei și întunericii de la sate”¹⁶.

Reformele înfăptuite de Spiru Haret s-au bucurat de un ecou deosebit în întreaga Europă pe care românii doreau să o egaleze. Reputatul

---

¹² Teușan 1971: 29.

¹³ Haret 1897: 19.

¹⁴ Brudariu 1909: 17.

¹⁵ Iorga 1931: 195-196.

¹⁶ Longinescu 1933: 5.

om de școală , a avansat ideea desființării bacalaureatului ca examen general de liceu, a încercat implementarea după modelul existent la acea data în Germania, „o modalitate de evaluare care să aducă în prim-plan felul de a raționa al elevului, capacitatea sa de analiză, de a face judecăți de valoare în legătură cu diverse subiecte¹⁷”, în sensul ridicării ratei de absolvire a unei școli superioare. Cu suma tuturor încercărilor, schimbarea nu a întârziat să apară, din tabelul de mai jos este evidentă o creștere semnificativă, chiar îmbucurătoare, a studenților ce aplicau la școlile cu profil tehnic. Rata absolvirii rămâne, în continuare, modestă, ca să ne comparăm cu țările industrializate.

Tabelul III
Studenții și cadrele didactice de la școlile politehnice (1921-1938)

Anii	Studenți	Absolvenți	Cadre didactice
1921-1922	632	56	-
1925-1926	1.192	164	333
1929-1930	1.694	153	189
1937-1938	2.257	244	232

Sursa: Axenciuc 1992: 463-464.

Următorii miniștri ai instrucțiunii publice care l-au urmau pe Haret, aveau să se inspire din experiența daneză de modernizare și democratizare a sistemului școlar. Cele două personalități erau Nicolae Iorga (1931-1932) și Dimitrie Gusti (1932-1933). „Pornind de la respectiva experiență pozitivă, când ministrul danez Grundvig a reușit să producă efecte pozitive asupra dinamicii societății scandinave prin intermediul ridicării nivelului general de cunoștințe pentru largi categorii sociale, cei doi au încercat să o transpună la condițiile specifice ale României”¹⁸.

În legea pentru modificarea unor articole din Legea învățământului secundar din iulie 1931 Monitorul Oficial: 1931, N. Iorga împarte învățământul secundar în două categorii de școli: gimnaziul de 4 clase care trebuie să dea cultură generală deosebită pentru băieți și fete; liceul cu alți patru ani și cu o bifurcare de studii – literară și științifică – în ultimul an pregătind pentru Universitate. În ce privește Universitatea, ea a rămas, zice Iorga, așa cum a conceput-o legea din 1864, „fără autonomie, dezvoltându-se „anarhic, după hazardul capacităților care se prezenta și a intereselor politice care le înlocuia, în loc de a se forma armonic”¹⁹. Ideea este că regimurile ulterioare au găsit o structură de învățământ solidă în ciuda analfabetismului în continuare ridicat și a numărului modest de români cu studii superioare finisate. Academiceanul Simion Mehedinți găsea lucrurile

¹⁷ Isar Gudín 2004: 201.

¹⁸ Pavelescu 2010: 6.

¹⁹ Iorga 1971: 169.

mult mai optimiste în acest sens, „în ce privește învățământul universitar, socot că pe această treaptă, progresele sunt apreciabile. Atât metoda de cercetare, cât și rezultatele azi sunt în progres față de cele de acum 30-40 de ani²⁰”, afirma savantul pe la 1912.

2. Componenta social-economică și decalajele

În consecință, cu toate progresele incontestabile de dezvoltare și de modernizare optînite și pe alte sfere decât cel tratat în acest material, România nu a reușit să ardă punți în urma statelor din Vest. În continuarea gândului prezentat de Victor Axenciuc, procesul de recuperare a unei părți importante din „retardarea sa seculară, economia românească, în perioada interbelică, se plasa încă pe ultimile locuri pe scara dezvoltării continentului nostru, pe aceeași pe care le ocupa la sfârșitul secolului XIX și pe care se va situa la sfârșitul secolului XX”²¹.

Florin-Marius Pavelescu demonstrează într-un articol de-al său că „între dezvoltarea economică și creșterea gradului de urbanizare, pe de o parte, și sporirea performanțelor sistemului național de educație și formare profesională, pe de altă parte, s-a manifestat o strânsă interdependență. Pe măsură creșterii populației urbane și a sporirii importanței industriei în desfășurarea activității economice, a avut loc o redimensionare a cererii pentru învățământ în noi domenii de activitate și cu deosebire în domeniul învățământului superior și tehnic”²².

Gheorghe Iacob, autorul lucrării *România în epoca modernizării*, sprijină ideea că noi ne-am dezvoltat aproape la fel ca și țările din Vest, numai că de vină ar fi poziția geografică a țării și interesele străine care ne-au împiedicat uneori dezvoltarea. Nu știi cât de fondate sunt acele argumente însă după analiza acetui domeniu important precum educația, observăm că indiferent de dorința și declarațiile liderilor naționali de atunci, evoluția chiar dacă ascendentă a învățământului, în ansamblul său, nu a fost suficientă și nu a reușit să sporească reducerea semnificativă a decalajelor ce despărțeau România de țările dezvoltate. În acest sens, se poate vorbi de rata înaltă a analfabetismului ce plana peste români și la mijlocul anilor 1940. De asemenea, gradul de dezvoltare a învățământului profesional era încă redus în raport cu ansamblul populației școlare și al cerințelor unei economii în care industria și alte ramuri neagricole le revenea un rol tot mai important.

Unul dintre factorii care a acționat ca o frână în dezvoltarea sistemului public de educație și formare profesională a fost lipsa resurselor financiare, apte să determine o îmbunătățire radicală a nivelului științei de carte în cadrul unor largi categorii sociale. „Alocările bugetare pentru acest domeniu de activitate au fost puternic influențate de situația economică

²⁰ Mehedinți 1912: 18.

²¹ Iacob 2013: 122.

²² Pavelescu 2010 : 79.

generală. În consecință, volatilitatea activității economice, concretizată prin alternanța perioadelor de înviorare și de avânt cu cea a crizelor agrare sau industriale, au influențat sensibil numărul și structura elevilor și studenților în cadrul diferitelor forme de învățământ. Din aceste motive, se pot identifica în cadrul evoluției sistemului de învățământ din România cicluri decenale, determinate de situația economică, evoluția cadrului instituțional legislativ al acestui domeniu de activitate, evoluția mediului politic intern sau a situației internaționale”²³.

La fel ca și-n alte domenii ale economiei și vieții sociale, modalitățile practice de organizare și funcționare a sistemului public de educație și implicit contribuția acestuia la creșterea economică au fost puternic influențate de evoluția nelineară a cadrului instituțional în ansamblul său. Spiru Haret a imaginat un sistem de sprijin financiar și material din partea statului, astfel încât educatorilor să li se asigure condiții de viață decente, locuință, accesul la mijloace de transport, pentru a optine stabilitatea cadrelor, mai ales la țară unde era o lipsă mare. Inițiative precum *Casa Școalelor* au fost entuziaste, numai că au întârziat nepermis de mult să fie puse în practică. Evident că perioada aleasă pentru analiza situației din educație nu este una din cele mai liniștite din punct de vedere al evoluțiilor externe. Șocurile celor două războaie mondiale și a consecințelor pe care le-au generat sunt evidente. Apoi faptul că România avea prea mulți țărani pentru a practica o agricultură rațională ca Germania sau Danemarca, nu cred că poate fi atribuită numai educației precare sau numai reformei agrare superficiale. Suntem nevoiți să lucrăm cu realități dureroase deoarece vina aparține, deopotrivă, atât conducătorilor, cât și cetățenilor simpli. Apoi nu lipsa viziunii și al proiectelor de legi a fost problema românilor, ci lipsa banilor alocați și implementarea legii până la capăt. O problemă și a zilelor noastre.

Trebuie să înțelegem că minuni nu au cum să se întâmple în capitalism dacă nu iei în calcul fiecare sector, iar cum țăranii erau majoritatea, de ei trebuia să se preocupe statul în primul rând. Putem spune că nu s-a reușit. „Mihail Manoilescu ne-a explicat de ce: Într-o epocă în care dicta marea proprietate rurală cu interesele ei și în care marii agricultori deveneau din ce în ce mai interpretatori capitaliști, conduși exclusiv de ideea beneficiului, era foarte firesc ca atențiunea statului și a elitei naționale să se îndrepte întâi spre perfecționarea tehnică a transporturilor, după aceea a industriei și a comerțului și numai la urmă a agriculturii”²⁴ Or, autorii preocupați de dezvoltarea economică susțin că „rata de creștere economică a României interbelice a fost mai mică decât cea a Europei în ansamblul său”²⁵, iar a Europa a avut o rată de creștere mai mică decât cea mondială.

---

²³ Pavelescu 2010 : 79.

²⁴ Manoilescu 1942: 79.

²⁵ Murgescu 2010: 113.

Venitul național pe cap de locuitor, pentru că în perioada interbelică indicatorul folosit în locul Produsului Intern Brut era Venitul Național, se situa pentru România în jurul sumei de 76 de dolari în anul 1938.

Tabelul IV
Venitul național/ locuitor în România și alte țări europene – 1938
(dolari SUA)

Marea Britanie	378
Germania	338
Danemarca	318
Belgia și Luxemburg	285
Irlanda	248
Franța	237
Cehoslovacia	174
Italia	127
Ungaria	111
Polonia	104
Grecia	80
România	76
Bulgaria	68
Iugoslavia	68
Nivel mediu 20 de țări europene	222

Sursa: Murgescu 2010: 118.

Din ce prezintă în acest tabel autorul²⁶, „rezultatele confirmă amploarea relativ mare a decalajelor față de Europa Apuseană și Centrală²⁷”. România se afla în urma Poloniei și Ungariei, și se plasa pe o poziție relativ bună doar în contextul Europei sud-estice.

În perioada 1900-1939, România a realizat unele acumulări importante de capital uman dacă luăm în considerare progresele alfabetizării în condițiile a două deflagrații mondiale. Cu toate acestea toate datele și argumentele prezentate ne demonstrează că aceste realizări nu au schimbat în mod semnificativ nivelul de trai al românilor. Economia și lipsa banilor a fost mai degrabă, factorii care au sugrumat educația, iar roadele

²⁶ Murgescu 2010: 217.

²⁷ Murgescu 2010: 118.

progreselor în urma legilor lui Haret și predecesorilor săi, aveau să fie culese în perioada postbelică iar reforma impusă în august 1948, sub influența ideologiei marxist-leniniste, relevă că în decursul unei jumătăți de secol au fost realizate o serie de progrese care au influențat în mod pozitiv dezvoltarea de ansamblu a economiei și societății.

BIBLIOGRAFIE

- Axenciuc, Victor (1992). *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice. 1859-1947*. București.
- Brudariu, C. (1909). *Învățământul poporului, studiu social*. Iași.
- Haret, Spiru C. (1897). *Cestiuni de învețământ*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl.
- Iacob, Gheorghe (2013). *România în epoca modernizării (1859-1939)*. Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași.
- Iorga, Nicolae (1931). *Credința mea (Cuvântări)*. București.
- Iorga, Nicolae (1971). *Istoria învățământului românesc*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Isar, Nicolae; Gudin, Cristina (2004). *Din istoria politicii școlare românești. Problemele învățământului în dezbaterile Parlamentare (1864-1899)*. București: Editura Universității din București.
- Longinescu, Gheorghe Gh. (1993). Haret și Maiorescu. *Revista Natura*, 2/1933, București, pp. 7.
- Malița, Mircea; Dungaciu, Dan (2014). *Istoria prin ochii diplomatului*. București: Editura RAO.
- Manoilescu, Mihail (1942). *Rostul și destinul burgheziei românești*. București: Editura Cugetarea.
- Mășu, Ștefan (2014). *Puterea economică în istoria lumii*, București: Editura RAO.
- Mehedinți, Simion (1912). *Către noua generație*. București: Editura Minerva.
- Murgescu, Bogdan (2010). *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*. Iași: Polirom.
- Pavelescu, Florin Marius (2010). Particularități și tendințe ale evoluției sistemului educațional al României în prima jumătate al secolului XX. *Seria Probleme economice*, Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul de Informare și Documentare Economică, pp. 73.
- Popescu Teușan, Ilie (1971). din prefață la cartea, Iorga Nicolae, *Istoria învățământului românesc*. București Editura Didactică și Pedagogică.
- Stoenescu, Alex Mihai (1999). *Istoria loviturilor de stat în România, 1821-1999*, Vol. 2, *Eșecul democrației române*. București: Editura RAO.

Roxana MIRON*

MANIPULARE ELECTORALĂ PRIN CAMPANII NEGATIVE ÎN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ

Electoral manipulation through negative campaigns in postcommunist Romania

Abstract: *This work aims to present a political phenomenon that characterizes almost all the democratic countries that face political competitions: the negative campaign, which became bigger and bigger in Romania after so many years of communism. If we take a look at the political programs, speeches, public releases, slogans and official posters of the Romanian politicians from 1990 to 2015, we will find many negative aspects, disadvantages, minuses, weaknesses that each candidate attributes to his opponents. This article showed that in Romania, as in the United States of America, the impact of promoting a candidate by using negative campaigning against his or her opponent is significant and can be hardly replaced by a better strategy.*

Keywords: *political communication, political marketing, manipulation, negative campaign.*

* * *

Stimulată de calitatea clasei politice și mai cu seamă, de instabilitatea generată de aceasta, în România, manipularea în alegerile electorale a fost îmbrățișată de majoritatea liderilor politici și a partidelor de apartenență. Prin forța argumentelor, prin persuasiune se poate schimba comportamentul electoratului. De la comunicare politică persuasivă la manipulare se mai parcurge un singur pas. Manipularea politică este influențată de background-ul cultural al societății în care aceasta se aplică. În statele în care viața politică nu se supune unor mijloace de control legitime, în care puterea se cristalizează în jurul cultului câtorva

---

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest; miron_roxana2000@yahoo.com.

Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Exzellenz interdisziplinär in der Erforschung der politischen Kommunikation in Rumänien – EXCELLENTIA” cofinanțat din *Fondul Social European*, prin *Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013*, contract nr. POSDRU/187/1.5/S/155425.

Date submitted: 3 September 2015

Revised version submitted: 26 September 2015

Accepted: 30 October 2015

personalități care se auto-conservă, manipularea reprezintă definiția raportului dintre autorități și populație. În societățile democratice, ea este mai bine disimulată, mai atent aplicată în interacțiunea cu masele¹. În democrațiile tinere, aflate în tranziție, manipularea a fost ridicată la rang de artă. Prin utilizarea excesivă a formelor de comunicare manipulative, viața politică românească a promovat, sau, dimpotrivă, a ruinat mituri, idei, programe și personaje politice. Deși intens criticată pentru blocarea accesului simplului cetățean la actele de decizie și pentru eșecul implementării conceptului de democrație participativă, acest fenomen își găsește aplicabilitate la toate nivelurile vieții socio-politice din țara noastră.

Varietatea tehnicilor de manipulare poate fi observată și analizată optim în perioadele în care mizele politice se accentuează – în campaniile electorale. Câștigarea, cu orice preț, a competiției politice îi determină pe candidați să recurgă la strategii complexe, care, nu o dată au ajuns să încalce bariera eticii, a moralității și a bunului simț. În campanii, practicile de persuasiune depășesc, de cele mai multe ori, limitele adecvate ale convenționalului.

Probabil una dintre cele mai populare strategii de campanie electorală, **campania negativă**, definită ca *acțiunea întreprinsă de un candidat cu scopul de a câștiga o campanie electorală mai curând atacându-și adeversarul, decât evidențiind propriile calități sau politici pozitive*², este o modalitate eficientă de dublă manipulare – pe de o parte, manipularea contracandidaților, mai exact a unor informații cu substrat negativ ce le caracterizează programul politic, activitatea profesională sau viața personală; pe de altă parte, acestea au ca efect direct manipularea opiniei publice.

După momentul 1989, scena politică românească a cunoscut transformări capitale. Trecerea de la un regim totalitar la unul care se dorea a fi democratic a fost însoțită de o efervescență dezvoltată în special în jurul politicului, care părea a enunța cele mai ambițioase și eficiente proiecte. În ceea ce privește modul de promovare a personajelor politice, s-a optat, în cele mai multe cazuri, pentru strategii cât mai diverse de manipulare a electoratului. De la prăbușirea sistemului totalitar și până în prezent românii au trecut prin numeroase și variate campanii electorale... mai bine de două decenii în care și-au exercitat dreptul liber de a-și alege singuri conducătorii. După 1990 a crescut apetența pentru limbajul trivial, din dorința de captare a atenției și interesului publicului, atât de preocupat de tot ceea ce pare a fi *senzațional*. Prin violența limbajului, politicienii români își propun să iasă în evidență, să rămână în mentalul colectiv, și, în timp, să manipuleze comportamente de vot în favoarea lor. Violența de limbaj poate

¹ Bourdieu 2006; Boșoteanu 2011: 113-114.

² Mark 2006: 42-45.

fi considerată, în acest context, o prelungire naturală a violenței fizice și psihice regăsită astăzi pe întreg teritoriul statului român³.

Cu toate că este percepută ca o strategie politică nouă în România (nici nu e de mirare pentru un stat aflat în tranziție), manipularea prin campania negativă își are rădăcinile în America secolului XVIII, în cea de-a treia campanie prezidențială, purtată între John Adams și Thomas Jefferson. La începutul anilor 1800, principalul canal de transmitere a informațiilor electorale era reprezentat de presa scrisă. Pentru prima dată s-au utilizat atunci afișe, postere și pamflete pentru diferențierea celor doi candidați, însă, în marea lor majoritate, ele erau destinate electoratului care avea acces și citea ziarele din epocă. Mergând mai în adâncurile istoriei SUA, chiar Declarația de Independență (1776) este considerată un document cu un conținut preponderent negativ, bazat pe comparații și contraste, menit a reliefa motivele pentru care Regatul Unit al Marii Britanii, prin regele său, George al III-lea, nu era potrivit pentru a governa un popor liber – coloniile din America de Nord⁴.

Continuând cu scurta trecere în revistă a campaniilor electorale desfășurate în SUA, este de remarcat campania din 1840, când organizațiile politice aflate în spatele celor doi candidați – William Henry Harrison și Martin van Buren încep să profesionalizeze și să popularizeze din ce în ce mai mult diverse tehnici de comunicare și marketing politic- sloganuri, materiale promoționale, platforme electorale, evenimente politice etc. Cincizeci de ani mai târziu, campania purtată în 1896, între William Jennings Bryan și William Mc. Kinley, a marcat debutul publicității electorale, care va atinge cote impresionante în secolul următor. În perioada 1900 – 2000 apar agenții de publicitate electorală, specialiști în propagandă politică și imagine publică, se extind foarte mult piețele electorale și se trece la campanii totale (nu se mai fac distincții clare între perioade de campanie și perioade inter-electorale în activitățile politicianilor). Campania negativă a devenit însă un obiect de studiu important în Statele Unite ale Americii după anul 1988, fenomen determinat în mare parte de succesul înregistrat la alegerile prezidențiale de George Bush împotriva lui Michael Dukakis. Cel mai puternic mesaj al campaniei a constat într-un clip publicitar de mare impact emoțional în care se sugera existența unei legături între un criminal de culoare și Dukakis. Rezultatele sondajelor efectuate în respectiva perioadă au indicat foarte clar că, dacă la începutul campaniei 36% dintre participanții la studiu considerau că Michael Dukakis este prea îngăduitor cu criminalii, spre sfârșitul campaniei procentul celor care credeau acest lucru a crescut la 49%⁵.

---

³ Dâncu 2009: 67-82.

⁴ Bourdieu 2006; Boșoteanu 2011: 113-114.

⁵ Geer 2006: 35-37. Mark 2006: 87-92.

De altfel, debutul majorității campaniilor electorale americane stă sub semnul unui mit cultural, a unui deziderat puternic ancorat în perspectiva succesului: politicile lui Lincoln sunt asociate cu unitatea, a lui Franklin Roosevelt cu suprimarea colapsului în economie, Kennedy a implementat cu succes conceptul de democrație, Reagan a restabilit statul după o inflație puternică, Clinton a redus din deficitul bugetar. Proiectele electorale ale lui George W. Bush au fost direcționate către securitatea națională, în timp ce Obama, la candidatura din 2008, a venit cu o așteptată teorie a schimbării sociale, a îndepărtării de Bush și de efectele mandatelor sale.

În țara noastră, campaniile electorale s-au concentrat în special în jurul ”*picanteriilor*”, a informațiilor referitoare la afaceri ilicite, legături cu oameni cu o reputație îndoielnică, trafic de influență, abuz de putere, scandaluri în familie, rude care au probleme cu legea etc. În această manieră, se nasc tot felul de zvonuri, mai mult sau mai puțin fondate, care în majoritatea cazurilor, nu aduc în atenția publică o problemă de doctrină, de ideologie politică, nici măcar de program politic, ci mai degrabă evenimente comune, care țin de latura umană a unui candidat. Manipularea politică însă își garantează succesul doar prin utilizarea informațiilor și a mesajelor accesibile tuturor categoriilor electorale, indiferent de gradul de educație sau de mediul social de apartenență.

În elaborarea *modelului influenței politice*, politologul american John Zaller condiționează reușita în campaniile electorale de furnizarea de către un candidat ale unor informații favorabile despre sine, dar cu precădere, a unor informații negative despre contracandidați, pe o perioadă cât mai lungă de timp. Succesul este asigurat astfel de o promovare negativă constantă a adversarilor, nu doar în episoade izolate. Potrivit lui Zaller, intenția de vot a electoratului se poate modifica gradual, și nu punctual, ca urmare a insistenței unui candidat asupra minusurilor pe care le au restul inșcrișilor în lupta electorală. Tocmai din acest motiv, nu sunt întâmplătoare orientările consultanților politici către crearea de evenimente favorabile candidatului pe care îl consiliază, dar, îndeosebi de evenimente nefavorabile contracandidaților acestuia; scopul primar al respectivelor scenarii este reprezentat de manipularea opiniei publice, de apariția unor tendințe și curente de opinie care, în timp, pot modifica opțiunea de vot⁶.

Campania negativă nu este considerată numai de politologi o nouă formă de manipulare politică, ci mai degrabă o veche practică politică folosită la scară largă. Prin reliefaarea slăbiciunilor adversarului în ceea ce privește funcțiile ocupate anterior, realizările profesionale (sau personale), propria personalitate și trăsături de comportament, omul politic urmărește discreditarea publică a acestuia și, implicit, scăderea cotei de încredere în ochii electoratului. Pentru a-și îndeplini obiectivele, politicianul pune

---

⁶ Vezi pe larg la: Dâncu 2009; Geer 2006: 35-37. Mark 2006: 87-92; Bourdieu 2006; Boșoteanu 2011: 113-114.

accentul pe latura afectivă a discursului său, prin apelul la management emoțional, la îndoieli referitoare la integritatea morală, inteligența, abilitățile contracandidatului, prin asocierea politicilor acestuia cu încălcarea justiției sau plasarea securității naționale într-o zonă de mari riscuri. În această strategie de campanie, apelurile la argumentele de tipul *ad hominem* sunt extrem de frecvente; astfel, manipulatorul își fixează ca scop decredibilizarea unui discurs, a unor afirmații, prin discreditarea emițătorului respectivelor mesaje. Atenția manipulaților este orientată către slăbiciunile adversarului și are drept finalitate diminuarea oricărei forme de simpatie a acestuia în spațiul public⁷.

Disimularea manipulării este un fenomen intens studiat de oamenii politici; însușirea și aplicarea sa în interacțiunea cu electoratul nu este nicidecum ușoară, ea necesită o pregătire anterioară temeinică și o mică doză de talent actoricesc. Acest proces a fost însă mult facilitat în ultimii ani de mutarea campaniilor politice în sferile *social media*. Prin cooptarea în rețelele de socializare, crearea de grupuri, de comunități online, prin redactarea unor articole, prin crearea unor site-uri, blog-uri de susținere, manipulatului i se oferă impresia de autonomie a propriilor sale credințe, de independență în alegerea informațiilor pe care el le consideră corecte. Fără îndoială, ceea ce denumim astăzi "*social media*" facilitează activitățile de organizare, de informare, de educare, atragere și mobilizare lansate de liderii politici, care pot fi etichetate, în ansamblul lor, cu denumirea de *manipulare*. Social media- prin website-uri, blog-uri, Facebook, Twitter, LinkedIn, google +, youtube, flickr, pinterest facilitează accesul publicului larg la informațiile politice, imaginea prezentată în mediul online influențând decisiv percepția indivizilor asupra unui candidat și, implicit, comportamentul său de vot. Fiecare informație, postare, fotografie, comentariu, observație își pune amprenta asupra oamenilor, având un impact vizibil. Prin intermediul acestor noi mijloace tehnologice, agenda politică pare a fi la îndemână, iar propaganda și manipularea politică devin mai ușoare și mai ieftine⁸.

În mod concret, în spațiul virtual, manipularea prin violență simbolică a fost tradusă în tot felul de sloganuri informale, pamflete, rime nu tocmai onorante pentru un candidat, sau transpusă în imagini haioase - caricaturi și scene deloc decente care surprind anumite ipostaze ale unui om politic. O altă formă de violență simbolică fundamentată de campaniile negative este reprezentată de ceea ce se numește "*The Black PR*", o formă de clonare a site-ului oficial al unui candidat/partid politic, prin modificarea mesajelor originale cu unele negative, menite a discredita candidatul/partidul. Eficiența acestui tip de campanie "*murdară*" atinge cele mai înalte cote când rămân doar doi adversari în competiție și manipularea prin intermediul său are cel mai mare impact asupra

⁷ Geer 2006: 35-37. Mark 2006: 87-92.

⁸ Dâncu 2009.

nehotărâților; altfel, este extrem de dificil să schimbi intenția de vot a membrilor sau a simpatizanților unei formațiuni politice⁹.

Pentru a concluziona, este necesară o trecere în revistă a avantajelor și dezavantajelor pe care le presupune utilizarea manipulării electorale prin campania negativă. Cercetările efectuate în domeniul percepției electoratului asupra promovării politice negative par a indica superioritatea în avantaje a acestei forme de manipulare politică în detrimentul altor strategii: ea are un impact mai puternic asupra persoanelor, și, ca atare, este mai ușor reținută, facilitează diferențierea între candidați, din punct de vedere cantitativ, un singur mesaj negativ transmis la adresa unui adversar politic poate fi suficient pentru a-i anula acestuia toate aspectele pozitive care i-au atras, până atunci, simpatia publicului. Ca orice fenomen social însă, aceasta și-a atras și o serie de critici care nu pot fi ignorate - transpune discursul public în sfera vulgarului, zdruncină încrederea și respectul alegătorilor față de participanții la viața politică, sau chiar față de instituții fundamentale ale statului, poate alimenta participarea populației la anumite conflicte sociale, afectează participarea la scrutinele electorale și, în general, la viața politică¹⁰.

BIBLIOGRAFIE

Bourdieu, Pierre. (2006) "*Despre televiziune*". București, editura Art.

Boșoteanu, Ionela, Carmen. (2011) "*Violența ca armă politică. Campania negativă, violență în comunicarea politică?*". Editura Institutul European.

Dâncu, Vasile. (2009) "*Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*". Cluj-Napoca, Eykon.

Geer, G. John. ((2006). "*In defense of negativity. Attack ads in presidential campaigns*". The University of Chicago.

Mark, David. (2006) "*Going dirty. The Art of Negative Campaigning*". New York. Rowman & Littlefield Publishers.

---

⁹ Geer 2006: 35-37. Mark 2006: 87-92.

¹⁰ Dâncu 2009: 24-56.

Zoltán EPERJESI*

**GEOSTRATEGIC SHIFTS IN THE EASTERN
MEDITERRANEAN AND CERTAIN ECHOES OF
THE COLD WAR IN THE BLACK SEA AREA**

***Schimburile geostrategice în estul Mediteranei și anumite
ecouri ale Războiului Rece în zona Mării Negre***

Abstract: *The support of macro regional coalition of states and zones in South-Eastern Europe is a new direction in the regional policy of the EU. Its development model is under construction that searches to define the special progress matters in each countries and the entire region. It is an exceptional historical condition that the majority of political entities in the Black Sea area and its close neighborhood belong to the same common political union, to European Union.*

This analysis seeks to summarize certain important historical events in the bigger area of the Black Sea and not only member states of the EU, by involving geopolitical, spatial issues of development schemes taking into account the differences of the parts involved. Its socio-economic significance is that a common political strategy of South-Eastern European states should be constructed on consensus because the strength of mind of the Black Sea region involves historical fears and geopolitical concepts as well. However, in order to prevent a too broad of a delimitation, we will not divide our area from other European macro regional/transnational designs such as Central Europe or Southeast Europe. That is why it is imperative to reach standard internal characteristics. Beside the assessment of outside limitations, it is essential to consider the internal construction of the area as well. We must be conscious of which scenario is about broader or narrower Black Sea area and when it is considered necessary to consider unconnectedly its certain sub regions and analogous crisis catalysts.

Keywords: *Black Sea, Danube, UE, Romania, URSS*

---

* Ph.D. Candidate at the Doctoral School of History (Károli Gáspár University of the Reformed Church, Budapest); Eperjesi-Zoltan@gmx.net

Date submitted: 02 September 2015

Revised version submitted: 24 September 2015

Accepted: 29 October 2015

* * *

The Black Sea region is geopolitically still one of the most significant areas in the world, where fields of interests and influences from Asia, the Middle East and Europe overlap since hundreds of years. Severe political instability started in Ukraine in November 2013, today with no straightforward resolutions in sight. Russia searched to transform the Crimean peninsula into a de facto Russian territory through rapidly prearranged local elections (illegal referendum) on 16-th March 2014, whose outcomes favored joining Russia and imposed independence from Ukraine. It would seem that the post World War II boundaries of Europe are not as stable as most governments had estimated when the Cold War has finished by the turnaround of 1989/1990. It follows a short review of the complicated history of the Crimean peninsula in order to understand ongoing geopolitical shifts that are necessary prerequisites to perceive the intricate socio-economic backgrounds of South-Eastern Europe and the Black Sea region.

The area of the Crimea is 26,100 square kilometers but despite its smallness it can be considered a significant spot from the very beginning of its existence, which is also proven by the condition that empires and civilizations from ancient times of the surrounding were striving to conquer the island. Its vast woodlands have always assured top quality timber for craftsman and on its fertile soil almost any sort of cultivated plant has been grown. Its value has considerably increased geopolitically, because of its mineral resources such as iron ore that is still nowadays exploited, as well as rock salt and the currently increasingly important uranium. All of these geostrategic advantages are associated with well located harbours having good endowments until today as throughout the course of history shipmen's created suitable docks and transfer stations alongside the coast in order to support trade routes with nomadic peoples in the steppe. Eventually it should be stressed the circumstance that great powers, which conquered the Crimea were able to control the Black Sea because of the outstanding geopolitical location of the peninsula. The Black Sea harbours of Crimea are assuring quick access to the Eastern Mediterranean, Balkans and Middle East. Historically it was at the boundary between the classical world and the Pontic-Caspian steppe.

Among the first great civilizations that overtook the Crimea were the ancient Greeks in the 6th century BC. Back then, the Hellenic poleis have colonized the area known as Tauric Chersonese, however, its southern parts were already settled by the ancient Persians as well. Subsequently, the Romans and even the Byzantine Empire has earned a period of time the Tauric peninsula. In fact, it can be stated that the Crimean ports were also owned by the influential trading state of Genoa beginning with the 13th

century until the invasions of the Mongols and afterwards by the Ottoman Empire in the Middle Age. During the great migrations the core of the peninsula was subject to a changing cast of attacking steppe nomads, such as the Cimmerians, Scythians, Sarmatians, Goths, Alans, Bulgars, Huns, Khazars, Cumanians, Pechenegs and the Kipchaks. Although these peoples were also present between the X and XII centuries in the Crimea they had never kept the peninsula under permanent rule.

A major turning point in the history of the peninsula was the emergence of the Tatars in the XIII century, which conquered not only the Crimea for 150 years, but the entire neighbourhoods of the surrounding region. The thirty-year reign of the grand prince of Moscow, Dmitry Ivanovich Donskoy experienced the beginning of the end of Tatar control of parts of what currently means Russia. The Golden Horde was strongly destabilized from inside by civil wars and strong dynastic competition. Dmitry took advantage of this gap in the Mongol power apparatus to openly confront the Tatars. While he kept the exclusive rights of the Khan to collect taxes for all of Russia, Dmitry is also legendary for leading the first Russian military successes against the Tatars. Mamai, a Mongol general and pretender of the throne wanted to punish Dmitry for trying to strengthen his own supremacy, thus he gathered troops to attack the Russians in 1378. Nevertheless, the Mongols were defeated by the Dmitry's army in the Battle of Vozha River. Furthermore, Mamai as the recognised leader of the western part of the Golden Horde created a military alliance with other chiefs in order to re-attack the Russians. Dmitry defeated the Mongols on the Don River in the bloody battle on Kulikovo Pole and Dmitry was honoured with the surname Donskoy "of the Don" for his triumph. Shortly afterward his possessions were again subject to Mongol control when the Tatar leader Tokhtamysh comes into power in 1381. Tokhtamysh sacked Moscow in 1382 and re-established Mongol rule over the Russian lands. Meanwhile the huge Tatar region named the Golden Horde was falling apart in smaller Khanates, they were merging one after another into an emerging Russian Empire on its way for unity. Roughly until 1550 only one Tatar Khanate survived, notably in the Crimea. The Crimean Khanate became a vassal and associate state of the emerging Ottoman Empire in the 15th century. However, it also was an entity in its own rights for another 230 years claiming lands in what today means Russia's Caspian-Volga zone. Therefore, from the mid-1400s it functioned as the Crimean Khanate, a protectorate of the Ottomans, during which time it became a centre of a flourishing slave dealing. The name "Crimea" probably originates from the language of the Crimean Tatars, a Turkic tribe that developed during the Crimean Khanate, they named the peninsula among themselves "Qırım." As Catherine II of Russia annexed the Ottoman protectorate in 1783, the existence of the Khanate was finished and she tried to modify formally the name of the peninsula back to Taurica. The Crimea was dominated for the first time by the Russian Empire and was included into the Russian Taurida

Governorate in 1802. However, the name Crimea was still applied informally and finally reappeared officially again in 1917. One of the interesting events of the Russian period was the Crimean War between 1853 and 1856.

Following the defeat of the 1848-49 revolutions, the Russian Empire was at the peak of its power. Vienna was bound to Moscow as it was backed by the tsar in order to suppress the Hungarians by 1949. The Russian military aid has also prevented the creation of the German unity and Tsar Nicholas I the Cudgel (1825-1855) was also the King of Poland and Grand Duke of Finland. Afterward, around 1850 the Russians wanted to control the Black Sea straits (Bosporus Dardanelles) and to extend their own domination over the Orthodox people inhabited in Wallachia and Moldavia. Whereas those regions have been in the possession of a weakening Ottoman Empire as a result it was decided to start a war against Istanbul. Mensikov, the Russian ambassador handed over a list to Sultan Abdul Medzsid in which Moscow demanded certain “protector” rights over territories where the population was mainly Greek-Orthodox. After the expected refusal of the Sultan - in which Turkey was already enjoying the support of France and England - the Russian troops have invaded Moldavia and Wallachia. The war involved three years of bloody fighting between Russia and an alliance of the Ottoman Empire, France, Great Britain and Sardinia. War was conducted mainly on the territory of the peninsula but the battlefields were going in several directions including the Caucasus and the Black Sea area. The largest sea battle took place in November 1853 at Sinop, where the fleet of admiral Nahimov achieved a major victory as they sank almost all of the Turkish warships. After the Russian victory, the Western powers have decided to implement a serious intervention by invading the entire Crimean peninsula.¹

The allied forces (English, French and Piedmontese troops), took the city of Sevastopol, which was the largest military base of the Tsar’s Black Sea Fleet. From the end of 1853 the main battlefield of the war was clearly becoming the Crimea. The British, French and Turkish troops were occupying the fortified city of Sevastopol only after a long, nearly one-year siege, thus in September 1855. At the end of the war the Crimea was lying in ruins. While Russia has lost the war and Crimea was strongly damaged, it continues to be a part of Russia. The reign of Nicholas I can be characterized by main traits as geographical expansion, subjugation of opposition, economic stagnation, poor executive policies, a fraudulent administration, and numerous wars that culminated in the catastrophic defeat of Russia in the Crimean War of 1853-56. The Tsar has lost its estuaries on the Danube; besides, he had to give up the title of patron of the Turkish Christians, and could not keep military ships on the Black Sea

---

¹Source:<http://www.voanews.com/content/the-history-of-crimea---in-brief-/1860431.html>, accessed on 11.06.2015.

anymore. The Paris Peace Treaty concluded in 1856 clearly diminished the influence of Moscow in Europe.²

The peninsula had a very complicated 20th century. After the October Revolution has put an end on the period of the Russian Empire in 1917, Crimea temporarily found itself as sovereign state that didn't last long. During the civil war that broke out in the wake of the Russian Revolution (1917), Crimea was the location of cruel fighting between tsarist, Bolshevik and anarchist armed forces. It became a stronghold for the White Army but finally, the communists were victorious in 1921 and then Soviet Russia. From 1922 the USSR was divided into socialist republics. Following a succession of governments in a few short years, the peninsula finally became the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic in 1921, part of the Soviet Union. It remained like this until 1945, when it became the Crimean Oblast, in official terms an administrative part of Russia. Please compare the five maps of National Geographic of the appendix that illustrate how Crimea continued to change hands from the 18th century to the present days.³

The experiences of Crimea in World War II, similarly to other components in the Eastern front, were extremely painful. It was invaded by the Nazi Army, and the harbour city of Sevastopol was nearly completely destroyed in the harsh combats. Once the Red Army regained Crimea in 1944, Josef Stalin forcibly deported the complete Crimean Tatar population to Siberia and other parts of the Soviet Union as punishment for their alleged collaboration with the German forces. According to certain sources about half a million of Tatars were deported, and in later years only about the half of them could have returned home. The Tatars, who were inhabitants of the peninsula for centuries, were not allowed to come back to Crimea until the end of Soviet Union. As the Crimean Tatars were deported from their homes, along with large numbers of Greeks and Armenians, the Crimea was mainly transformed into a Russian location. Finally, in the last stage of the war, the meeting between the leaders of the Allied powers was organized in Yalta, which entered in history as the Yalta Conference (from February 4 to 11 in 1945) where representatives of the victorious nations talked and agreed upon certain post-war scenarios in Central and Eastern Europe.

Later, on the occasion of the 300th anniversary of the convocation of the Pereiaslav Rada in 1954, something unusual happened as the Russian Premier Nikita Khrushchev transferred Crimea from the RSFSR to the Ukrainian Soviet Socialist Republic. Accordingly, the Crimea became part of Ukraine. Today many people are wondering why exactly Khrushchev has

---

² <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/27/to-understand-crimea-take-a-look-back-at-its-complicated-history/>, accessed on 10.06.2015.

³ <http://news.nationalgeographic.com/content/dam/news/photos/000/773/77300.adapt.768.1.jpg>, accessed on 11.06.2015.

given away the Crimean Oblast to the Ukrainian Soviet Socialist Republic. According to well-known assumptions the handover of the Crimea can be interpreted as a gift gesture of Khrushchev – the peninsula a strategically essential place also suitable for agriculture - was meant as a "reward" for Ukraine, whose people strongly suffered during World War II. Peasants of Crimea could have been compensated in this way with land in Ukraine. Khrushchev, though Russian himself grew up in Ukraine, was educated there and later has started political career in the Ukrainian Communist Party. Thus, it can be supposed that the communist leader identified himself with the people of that region.

It probably did not feel as a big deal in those days: after the transition the Crimea becomes a part of the independent Ukraine but back then in the Soviet period, the distinction between Ukraine and Russia was rather nominal. During the Soviet collapse in 1991 things were obviously getting slightly different. While people apparently expected from the new President Boris Yeltsin to insist that Crimea should be returned to Moscow, this never was claimed by him. 54% of Crimean voters preferred independence from Russia as Ukraine held a referendum on independence in December 1991. It was preponderance, but the lowest one found in Ukraine. After a short struggle with the freshly sovereign Ukrainian administration, Crimea decided to stay within Ukraine, but was getting significant self-government together with the recognition of its own constitution and legislature and its own regional leader. Thus, the Crimea received its autonomy from Kiev in 1992. Ukraine and Russia signed a mutual Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership in 1997 in which they agreed to divide up the former Soviet Black Sea Fleet. Ukraine officially allowed Russia to station its Fleet in Sevastopol, thus the port city remained the base for Russia's Black Sea Fleet.

Currently, the overall population of Crimea is about two million people. Official language was Ukrainian but many inhabitants speak Russian. Ethnic Russians constitute about 60% of the inhabitants, while Ukrainians represent 24%. Crimean Tatars, who began to return from exile to their homeland after the fall of the Soviet Union, make up 12% of the population of the peninsula in 2001. There are also significant communities of Armenians and Bulgarians in the Crimea.

The peninsula is not only important for Moscow because of its 1.2 million Russian speaking people, but also because according to the Ukrainian-Russian contract it should provide the naval military base (port) for its Black Sea fleet until 2042. The demonstrations of Euromaidan have repeatedly been described as a battle between the pro-Russian East and the pro-European West, a historical legacy of Russian domination in Ukraine. That could be rather a simplification, but it is a design that echoes in many people, both abroad and within Ukraine. Given the circumstances showed above it is to state that Crimea has a modern history intrinsically tied to imperial/modern Russia, thus is no wonder that the peninsula is evidently

an important place in current historical narratives and political scenarios. The Ukrainian domestic political crisis and riots were lasting since the end of 2013, therefore the leadership in Moscow saw the position of the Crimean Russian population threatened. Having the approval of the Russian Upper House President Putin ordered the armed forces to invade the Crimea on the first of March 2014. The belligerent action was immediately condemned by the majority of the European countries, the EU and the USA.

For Example, the 2007 Communication on the Black Sea Synergy agreed on tangible objectives and other responsibilities across a variety of trade and industry segments and thematic outlines. The Synergy was planned as a modern structure to make sure better consistency and offer guiding principles for participants. It was build up on a bottom-up project development approach meant to focus on real milestones in maritime interactions, fisheries, sea transport, environment, energy, education, civil society, cross border collaboration and scientific areas. A conference between EU and Black Sea Foreign Affairs Ministers in Kiev (Ukraine) in 2008 have ended in a joint declaration starting the Synergy cooperation that Brussels views as a central tool to enhance cooperation among the nations of the Black Sea. More exact local ties should stimulate democratic and economic development; help to maintain steadiness and encourage reforms; smooth the progress of realistic projects in fields of shared problems; disclose prospects and challenges by synchronized operation in a local context; support the nonviolent solving of conflicts in the area.

The Black Sea Environmental Partnership was started in March 2010. Additional instruments are now required on biodiversity protection furthermore, as included coastal region and river basin supervision. Further main concerns consist of deal with greenhouse gasses and advance ecological integration, monitoring, study and ecologic modernization. Brussels has also launched an innovative cross-border collaboration plan for regional units in the Black Sea zone, which also helps civil society networks. An evaluation on the first year of functioning of the Black Sea Synergy stressed the usefulness and future power of this new-fangled strategy for the regional policy of the EU. The Black Sea NGO Forum was started in 2008 and it comprises significant members, together with speakers of NGOs, specialists, benefactors and politicians from the Black Sea area. The current participants of this platform are Armenia, Azerbaijan, Bulgaria, Georgia, Republic of Moldova, Turkey, Ukraine, Romania and Russia.⁴

The EU has indeed precisely formulated its objectives concerning the Black Sea area, which in current situation can not be carried out without the cooperation of other powerful agents as NATO, OSCE, member states

---

⁴ http://eeas.europa.eu/blacksea/index_en.htm, accessed on 17.06.2015.

and others in order to suitable back and harmonize complex local operations at international levels:

“Role of the EU and international actors

25. Underlines that the Black Sea region should have real priority for the EU; considers that the current Black Sea Synergy (BSS) format is outdated; calls again on the Commission and the EEAS to draw up, as soon as possible, a comprehensive EU Strategy for the Black Sea region; stresses that the provisions of the EU Maritime Security Strategy should also be applied in the case of the Black Sea; calls for a review of the European Security Strategy, and expects that the review of the European Neighbourhood Policy, taking in all relevant programmes covering the region, will bring about increased CSDP cooperation with Black Sea littoral partner states;

26. Stresses that, in spite of the fact that the BSS is practically on hold, effective cooperation with the states in the Black Sea Basin should continue; welcomes the ongoing CSDP missions – the EU Advisory Mission, the EU Monitoring Mission and the EU Border Assistance Mission – as important components of the EU’s contribution to resolve the protracted conflicts in the region; welcomes the efforts of the Member States to enhance the military capabilities of the Black Sea littoral states and thereby increase their potential to respond to crisis situations in the region; considers that EU needs a bold and result-oriented approach, especially in the areas of economics, defence and security, in order to strengthen the EU internally, update and improve existing instruments, and amplify the Union’s reaction capacity to developments in the neighbouring area that affect European security;

27. Stresses the critical importance of coordinating with NATO, in particular with the Black Sea littoral states that are members of the Alliance, and with the United States, as the Black Sea Basin is a key component of Euro-Atlantic security; stresses that modernising and enhancing the military capabilities of those Black Sea littoral states that are members of EU and NATO is of key importance to ensuring security and stability in the region; welcomes the commitment of NATO to support regional efforts of Black Sea littoral states aimed at ensuring security and stability; underlines the necessity of EU and NATO support for maintaining the Black Sea as an open economic area; calls on the OSCE to enlarge the scope of its efforts with regard to Black Sea security; calls on the EU to support a reinforced OSCE presence and new OSCE initiatives in the region aiming at easing the security situation;

28. Recalls that, particularly in light of the security situation in the Black Sea Basin, all EU Members states need to enjoy the same level of security in line with article 42 (7) TEU;

29. Welcomes the commitment by the NATO member states to collective security and, if necessary, to enact Article 5 of the Washington Treaty; welcomes the NATO Wales Summit decision on strategic

reassurance measures and the Readiness Action Plan, important elements for the security of the most-affected NATO member states; calls on NATO to continue to develop its cyber and missile defence capabilities, including in the Black Sea region, and to develop contingency plans for deterring and countering asymmetric and hybrid warfare;

30. Urges the Commission to support the Member States in their efforts to identify solutions for increasing their defence budget to the level of 2 %; welcomes the pledge made by members of NATO during the last NATO Summit in Newport to ensure that their defence spending reaches a minimum of 2 % GDP by 2024; expresses concern over announcements by some allies of their intent to make new cuts in defence spending; recalls, in this context, Article 3 of the Washington Treaty;

31. Recalls that although in 2008 Georgia's and Ukraine's applications to join the NATO Membership Action Plan were not accepted, at the Bucharest Summit NATO declared that Georgia and Ukraine will become members of the Alliance; notes that following the 2008 war in Georgia and the 2014 illegal annexation of Crimea, Russia has territorially crippled the two countries, making them ineligible for NATO membership; considers that, while not being able to defend them directly, NATO has a moral obligation to support Georgia's and Ukraine's ability to defend themselves;

32. Underlines that NATO should preserve its general naval and air superiority in the Black Sea Basin and maintain its capacity to monitor the area;

33. Instructs its President to forward this resolution to the Council, the Commission, the Vice-President of the Commission / High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, the governments and parliaments of the EU Members States and all the Black Sea countries.⁵

Definitely, as seen in the above, the history of the Crimea does not represent an ever lasting chain of conflict situations. While the Russian nationalists in Crimea have been in the focus of attention in the past years, certain analysts are coming to the conclusion that there are continuously splitting and rearranging groups as main politico-economic power is backed by some political elites with strong personal networks. Ellie Knott, who examines the situation in situ, has showed persuasively that the Crimean separatists and Russian nationalist are in actual fact slowed down by their own uncertainties and inner quarrels. Moreover, several ethnic Russians in Crimea have a more difficult meaning on their individual national identity than might first appear, which can not be overstepped by centralism.⁶

---

⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0171+0+DOC+XML+Vo//EN#title2>, accessed on 17.06.2015.

⁶ <https://vostokcable.wordpress.com/2014/02/24/are-crimeans-really-russian-nationalists-and-separatists/>, accessed on 12.06.2015.

Additionally, Russia has often shown to be keen to get involved in the affairs of post-Soviet countries in order to regain old supremacy, most recently with Georgia over the breakaway state of South Ossetia and today is involved in controversial disputes and unconventional warfare with Kiev in order to gain even more precious time to manage to stabilize the Crimean situation as well.

The Russian position has now changed radically by the annexation of the territory of the Autonomous Republic of Crimea in the Black Sea as in this way the country becomes the maritime state with the longest coastal area on the Black Sea by regaining full sovereignty on the most important port in the Black Sea basin, the separate municipality of Sevastopol and over its naval base. Russia takes control of the two shores of the Kerch strait, recovers a part of the Ukrainian sea Plateau and the oil and gas reserves of Pallas in the strait zone of Kerch. Following this, the Azov Sea becomes a Russian inland sea. After the dissolution of the USSR and until the annexation of the Crimea, Russia had in fact remained, a sea shore area of about 400 km in length, predominantly rocky and unsuitable for navigation and of harbour activity development between the peninsula of Taman and the border with Georgia and a second maritime opening of 570 km in the Azov Sea. Through the annexation of Crimea, Russia has recovered almost 1,000 km of coastline of the Black Sea with ports in Sevastopol, Theodosia and Kerch. Before this, Moscow has extended its maritime interface after the war in Georgia by setting a military protectorate over Abkhazia, by recovering another 200 km of coastline of the Black Sea.

Because of the loss of Crimea, the Ukrainian Fleet of the Black Sea has been eliminated almost completely and the naval presence of Kiev has virtually disappeared in the Black Sea region. Without the previously owned 50 locations in the peninsula of the Ukrainian army, the military potential of Kiev has been drastically decreased. The Ukraine has lost 57 military vessels of its fleet and the overall power of its air force and anti-aircraft defence dropped by over 15%. According to Igor Delanoe, "Russia's annexation of Crimea in March 2014 has overthrown the Black Sea maritime context. It is likely to give substantial impetus to Russian naval plans in the Black Sea and, by extension, to sustain Moscow's resumption of naval activity in the Mediterranean. Yet, whereas Russia's maritime power has been dramatically enhanced due to the takeover of Crimea, Moscow's naval power in the Black Sea and in the Mediterranean remains challenged by a set of qualitative factors. Beyond, the Ukrainian crisis has demonstrated the inability of the European Union to manage its Black Sea

environment as well as it has highlighted the United States waning influence and interests in the region.”⁷

Crimea is from now on in the axis of the Ponto Caucasian Russian military peripheral device and it can be considered the southern strategic fortress of the Russian Federation in Europe. It has to fulfil a double task: to counteract the increase of Western influence, as well as to reactivate the Russian authority in the Black Sea context. The annexation of the Crimea and Sevastopol fundamentally causes unrest in the strategic balances of the Black Sea space. Currently it allows Russia to solve with a military expenditure of practically nothing a series of deficiencies tied to security issues inherited in the strategic context of the Pontic area caused by the collapse of the USSR. The loss of sovereignty of Moscow over Crimea in 1991 was assessed by the Kremlin as one of the factors that favoured the decrease of Russian influence in the Black Sea region after 1991. According to Igor Delanoe, the inclusion of Romania and Bulgaria into the Euro-Atlantic community by 2000 as well as the penetration of the American influence in the Caucasus and up to the Caspian Sea caused simultaneously the decrease of Russian control as Moscow considers this zone within its field of privileged interests and sharply monitored foreign operations.

However, this process was reversed of its initial course, after the Russian-Georgian conflict by August 2008, which has ended the decreasing tendency of Russians to loose influence in the Black Sea area. Furthermore, the annexation of the Crimea has opened new prospects for the renewal of maritime power ambitions of Moscow and of the presence of Russian forces in the Black Sea and from there, in the Mediterranean spaces. The Russian strategic and military weight of the Black Sea basin will increase further considering the fact that Moscow has launched a program for rearmament of its troops in 2011, which also includes the renewal of military capabilities in the Pontic Basin. The modernization of the Black Sea fleet was started in 2000 and is accompanied by the intensive military fortification of the Crimean peninsula, which began in March 2014 by implementing sophisticated ground-based weapons systems and the hypothetical return to tactical nuclear arms in the Crimea. Alternatively, some of the most recent events are signalling a spectacular return of Russia in the Eastern Mediterranean, through Cyprus, Greece and Turkey. Nicosia has mainly secretly accepted the presence of Russian naval forces in its maritime area and ports. The past three years have shown a constant rise in Moscow's readiness to set up its navy into the Mediterranean. Since commencing his current term of presidency, the yet again head of state Vladimir Putin has pointed out the significance of a greater Russian presence in the Mediterranean, which he regards as a strategically essential area for its

---

⁷ “After the Crimean crisis: towards a greater Russian maritime power in the Black Sea.” Available from: http://www.researchgate.net/publication/265858387_After_the_Crimean_crisis_towards_a_greater_Russian_maritime_power_in_the_Black_Sea, accessed Jun 10, 2015.

country and federation. Besides, the declaration of the Kremlin to have a permanent naval deployment in the region, Russia strongly provokes its powerful competitors further with its demand for military bases around Cyprus. Previous news concerning Russian focus on Cyprus for military-strategic goals already appeared by July 2012, after a talk between Foreign Minister Sergei Lavrov and the then Cypriot counterpart Erato Kozakou-Marcoullis. She, on the other hand, firmly denied any opportunity of a durable Russian naval entrance in Cyprus by declaring: “There is no way that is going to happen.” Nevertheless, latest reports, diplomatic developments and the course of events are showing that Moscow has in fact requested the Cypriot administration for consent to create a naval base at the port of Limassol, as well as to utilize the Andreas Papandreas Air Base at Paphos. Considering the uncertain conditions in Syria rendering the potential of Russia’s naval base in Tartus as unsure, it was to be expected that Russia will search for other solutions to preserve its current position in those spheres.

Cyprus and Russia have close relations both politically and economically that involves the further development of complex security issues as well. Cypriot Defence Minister Fotis Fotiu declared: “Russia supports Cyprus and our close relationship will not only continue, but also deepen,” and that “Russia remains a long-standing supporter of our positions on the national issue,” referring to the firm Russian support at the UN for the Cypriot standpoint concerning the Turkish-occupied north of Cyprus. Additionally, Cyprus is today a preferred destination for Russian businessmen to deposit money and a favourite place for credit businesses. Moscow provided Nicosia with a \$3.3 billion loan in 2011 and subsequently the Cypriot government was getting the agreement of Moscow to extend the reimbursement schedule and the lowering of the interest rate.⁸

Nevertheless, Mr. Fotiu disclaimed any correlation between the economic ties of Moscow and Nicosia have together and a hypothetical Russian armed forces stationing in Cyprus, claiming that there is no exchange principle in this respect. However, even if this statement is true, the Cypriot administration obviously was not in the optimal condition to reject the official or unofficial diplomatic appeals of Moscow. According to the Russian ambassador of Cyprus, Moscow has not addressed the topic of a permanent military base in Cyprus, because such a demand would most probably agitate a number of actors inclusively the USA, the EU and Turkey, and might possibly stop Cyprus from adhering to the Partnership for Peace programme of the NATO. What was discussed as an alternative was an accord, which allows Russia to employ the Cypriot strongholds for military reasons without looking for prior authorization of Nicosia.

---

⁸ <http://www.themoscowtimes.com/business/article/russia-loans-cyprus-33bln/444915.html>, accessed Jun 10, 2015.

As hitherto, the plan of a Russian military base within the EU has disappointed politicians in Brussels, particularly after Cyprus has been assumed officially the authorization of the use of its strategic points as a transit station for Russian arms deliveries to Assad's troops. Accordingly, Cyprus was getting into a catch 22 situation, as Washington stressed that they categorically disagree with this and would understand an affirmative answer from Nicosia for Moscow clearly negatively. Cyprus was trapped in the middle of a clash that probably will deteriorate on the long term its affairs with one of the big global players: but is it just a geostrategic game of the big ones? It is certain that the possible benefits of the renegotiated accord with Russia go beyond economic and monetary features for Nicosia. The occurrence of the Russian military might reinforce the security concept of Cyprus, especially as soon as it comes to conflicts with the strongly militarised Turkish Republic of Northern Cyprus. Besides, the presence of Russian Navy could offer a stabilising feature in disagreements of Nicosia with Ankara over newly discovered natural gas and oil reserves within the economic sphere of Cyprus. Whilst several specialists appreciated the request for a stronghold in Cyprus to a broader Russian objective of projecting influence beyond the borders of the area of the former Soviet Union and, finally, gaining access to energy-rich waters of the Mediterranean Sea, analysts on Russia are usually unconvinced about such indirect assumptions.

According to Allen C. Lynch, professor of Russian political affairs at the Woodrow Wilson Department of Politics at the University of Virginia this action was evaluated as having mostly symbolic character for the Kremlin. Lynch states: "Russia's attempt to reestablish its presence in the Mediterranean is a matter of prestige and maintaining the plausibility that Russia remains a significant world power." A Russian commentator and analyst, Alexander Golz, thinks the same about the actual state of affairs: "The task of the Mediterranean fleet will be to show its presence."

In 1992 about 60 naval ships of the Soviet 5th Mediterranean unit were charged with the mission to keep away the 6th squadron of the USA in the Soviet era. However, the Russian Mediterranean troop was dispersed. The Russian Defense Ministry specified in *Pravda* that the newly created Mediterranean naval division will contain about 10 vessels, which will be borrowed from the Black, North and Baltic Sea task forces on a rotational basis. Moreover, Alexander Golz remarks that the Russian Navy has no new high-tech navy vessels at all, and points out that Russia only has a single flattop named Admiral Kuznetsov that is deployed with the Northern task force. Besides, Lynch considers that the real Russian means to project military control further beyond the borders of the former Soviet Union are rather narrow. "I would caution against applying a strategic neo-Cold War framework to this situation and ascribing overly ambitious geopolitical aims for Russia's military beyond the boundaries of the former Soviet Union," states Lynch, besides he comments as follows "the post-Soviet

territory is where the intensity of Russia's interests is highest, and where the superiority of Russian capabilities is most pronounced." In spite of all hints that the Greek Cypriots are trying to strengthen their current position between superpowers, Lynch considers that it is very logical to pursue a seesaw policy on diplomatic levels. "It is in Cyprus's interest to maximize its choices. Influence in politics and diplomacy, like influence in our personal and social lives, is generally the byproduct of how many choices we have compared to the choices others have and the choices that we perceive others have. That's perfectly logical and that's how a lot of the non-aligned countries acted during the Cold War, playing one off against the other." Therefore, the petite isle in the Mediterranean Sea can in this way opt for such agreements that will offer more for its partnership in order to settle his political gaps and economic problems in order to increase its geopolitical value. Cypriot Defence Minister, Fotiu stated the media that the administration will choose the correct resolution, "taking into account the country's national interest." The settlement of this affair has obviously also representative significances, but the EU and the USA might once again find caught themselves in a trap by reacting in opposition to Russia's economic power backgrounds intrinsically supported by military and secret service operations. As the current situation in Ukraine illustrates, Russia often seems to be a fine step forward compared to the more scattered international community in this multifaceted contest.

The attitude of Nicosia is comparable to that of Athens as it is interested to foster good relations with Moscow on the background of psychological warfare in which committed himself with Brussels in order to achieve better conditions for financial negotiations. Additionally, Turkey and other countries as well were interested in Russian gas transmission alternatives that would substitute the abandoned idea of the South Stream pipelines.

Was the annexation of Crimea illegal? A referendum was organized (16 March 2014) on the territory of the Autonomous Republic of Crimea and the separate municipality of Sevastopol, in which 96.8% of the people opted to join the Russian Federation as its subjects, with an attendance of 83.1%. The outcomes of the referendum, during that major abuses happened, have no real significance today. They only give a pretext for the well prepared firm decision Russia had already made, to begin to separate Crimea from Ukraine. Moscow was announcing on 18 March the takeover of both the Republic and Sevastopol to the Russian Federation as two of its entities. This decision has not been recognized by Ukraine.

The annexation of Crimea is a propaganda achievement for domestic use for the Russian government, but in fact it is tied to large expenditures on the international political scene as Moscow has regained the image of an aggressive and unpredictable country, as well as economic estimates show that the total outlay of this takeover is quite above the total sum of \$80 billion. The secession of Crimea also provokes the new-fangled system of

the peninsula with severe troubles connected to the need to reestablish a balanced relationship with Ukraine, on which the area is strongly dependent, for instance the supplies of raw materials and provisions, the transport and tourism segment or the necessity to reconstruct the monetary configuration.

The Crimea has not only geopolitical and military meanings for Kiev, but there is the big shock on the domestic political landscape because the secessionist move is associated with the economic consequences originating from the loss of government-owned property situated on the peninsula, together with the energy and mining segments, as well as the waterway system of the harbor, which is important for Ukrainian trade partners. The loss of Crimea to Moscow affects the Ukrainian economy and simultaneously will contain partial macroeconomic effects: the rate of the peninsula in country's GDP was 3.6% in 2013, while it could gravely affect special subdivisions of the market. Economically could have far-reaching consequences that the Crimean state will take over all Ukrainian land found on the peninsula. The loss of restricted energy and mining resources will be mostly very costly on the long term, in particular the loss of the firm Chornomornaftohaz. This is one of three nationalized mining companies possessed by NAK Naftogaz Ukraina, and was one of the best growing gas suppliers in latest years. For example, it improved its output to 1.65 bcm that in the short-range may possibly completely meet the needs of the peninsula, which is expected to be between 1.7 and 2 bcm. However, the loss of the production of Chornomornaftohaz must not basically directly coin the gas supplies for Kiev and its overall energy equilibrium of course with the exception of gas use on the peninsula. Nevertheless, the extensive efforts made in most recent times to enlarge the gas business, together with the acquisition of two new drilling platforms will be a symbol of a big loss for the Ukrainian side.

It is also uncertain how the takeover of Crimea will influence the realization of the Ukrainian-Russian accord from 2010 known as Fleet for gas. That included the deal that in return for lengthening the rent of the Russian Black Sea Fleet in Ukrainian Crimea, Kiev received a 30% reduction in the cost of gas imported from Moscow. Russia can abuse the new condition to coerce Kiev in unwanted directions, although in the past Russia did not completely used all potential alternatives for acting as such according to the existing contracts of the two sides. Besides, the loss of the peninsula is also linked with a decrease in size of the special economic region of the Ukraine on the Azov and Black Seas. It virtually reduces the chance of Ukraine executing projects to take out hydrocarbons from the Black Sea shelf that it had intended to make jointly with its Western partners. For instance, Ukraine had signed a contract with ENI and EdF at the end of 2013 in order to extract non-associated gas from the continental shelf in the Kerch Strait. Furthermore, the British Shell Corporation, which had been a co-member in the Ukrainian associate grouping, withdrew from

talks to sign an agreement to cut up production on a development to extract hydrocarbons from the Skifski shelf in the Black Sea. It is almost sure that there will be major adjustments in the rights of private businesses operating on the peninsula by now coined of the Kremlin. A quick development of Russian companies can be detected, but not just those connected with the current local administration. There is ambiguity about the future condition of the Crimean assets which presently belong to large Ukrainian business. Rinat Akhmetov, Dmytro Firtash and Andriy Klyuyev, among others, have branches on the peninsula. Although the Crimean authorities seem to be firm that they will not endeavor to capture of other private businesses, there are hints of potential nationalization attempts of all electrical energy production facilities because the lack of capacity in the case of regional energy. One of the private industrialists is Andriy Klyuyev, who has massively invested in solar energy. Several Ukrainian businessmen have had assets in Crimea, and they also have rent thousands of acres of seaside on the south coast.

The most important troubles are related to the repercussions of the separation of the budget and the monetary system of Crimea from Ukraine. For instance, two-thirds of the Crimean financial plan was based on operations from the central budget, about 80% in the case of Sevastopol in 2013. Such instabilities have gravely affected the banking segment of the peninsula, where local branches of banks are working whose principal agencies are in the Ukrainian capital. The new Crimean administration has introduced the Russian rouble as money, which will oblige financial institutions to adjust to the new setting as the first transitional phase is to end until 2016. Nevertheless, even prior to the engineered referendum, the authorities of the peninsula had implemented rigorous restrictions on the abandonment from deposit accounts kept in Ukrainian hryvnia. Furthermore, there will also be difficulties with editing original ownership and property papers, because Kiev has closed admission to the official key registries for Crimean homepages, and the autonomous government of the peninsula did not issues its own accounts. Very probably one can expect strong pressure that will be exercised on the Crimean Tatars, mainly to oblige them freely to give up the property they have already taken, whilst this is not linked with the legalization of possessing at any rate those lands on which residential constructions have previously been made. It is to be expected an opposition of the Crimean Tatar community to the new administration, which could be reinforced even stronger as currently, speeding up radicalization tendencies on all involved sides. Another predominantly essential subject for the inhabitants of the Crimea is the expectedly vague profit from tourism. The militarization of the Crimea could, mainly in the short term, turn the earnings from touristic businesses in the major fall down and principally affect durable the small and medium entrepreneurs on the southern coast of the peninsula. Above 65% of visitors of the Crimea were coming of Ukraine in the form of previously functioning

domestic tourism. However, because of recent security developments, Ukrainians will most likely not travel any longer in mass tourism to the peninsula in the near future.

Additionally, there is a broader dependence of Crimea on Ukraine as the peninsula relies on potable and other water reserves from Kiev. Moreover, it needs agricultural and other merchandise (over 70%), and electrical energy (much over 80%) from outside. Local infrastructure of natural gas is possibly merely imperative for sprawling industrial facilities, because Crimea extracts a large quantity of this supplies itself, and is capable to collect the large part of the necessities from its own subsoil, presently this amount is around 85%. When Kiev or both involved sides would close the land boundaries between Crimea and the rest of Ukraine, thus both main railway ways, two larger and two smaller road networks, the only access to deliver the peninsula could be the fragile connection of the Kerch ferryboat service. Seeing that this kind of infrastructure is totally insufficient for the provision of the entire peninsula for a longer period, this could create not only serious provisioning problems, but may also lead to the complete break up of the tourism sector as much longer rail travel would be a further discouragement for travelers of Russia or other parts of the world. The construction of a bridge over the Strait of Kerch can not be implemented in the near future as the area is under strict military control and involved parts are still so deeply conflicted that there is no chance for a compromise in such a multipart project. As a final point, even if Russia would construct the bridge alone, there is the risk that it could be anytime destroyed as strategic military target by any part involved in the current conflict-laden situation. The Ukrainian government does not want to fully suspend the delivery of needed primary products to the peninsula, especially for the reason that this step would also represent a real rejection of its existent ties to its properties of there. The official procedure related to ongoing delivery of materials will be possibly encapsulated in certain legal measures on the condition of the occupied properties worked out by the Ukrainian said given that Russia is ready to recognize the need for such a compromise. The other possibility is that Moscow could interpret such a choice as a full provocation and reason to foster current conflict situation and hybrid warfare. The recent separatist tracks of strategic military developments are showing the clear attempts to capture the hydroelectric power station in Nova Kakhovka in the Kherson area and it is not to ignore that the Kakhov Bay is a water source as well for the peninsula.

The repercussions of the secession of the peninsula are mostly affecting the Ukrainian inland political affairs. The illegal takeover of Crimea will preoccupy Ukrainian politicians and public debates in the near future. Sevastopol and Crimea are holding 13 single-member places in the Verkhovna Rada (parliament) in Kiev. The members of parliament nominated to these positions will keep seats except they themselves withdraw from. Their possible back down could deteriorate the pro-Russian

base in the Rada of Kiev. Democratic voting was only representatively manageable by Ukraine in the elections of 2014 far away of the districts of the peninsula. The loss of perhaps over 10 parliamentary seats has not influenced the minimum number of the Rada. The parliamentary elections of autumn of 2014 have shown the adoption and functioning of a simply proportional electoral law, thus the malfunction to not to could carry out ballot vote in the 13 electorates of Crimea was solved in this way. Moreover, as seen the refusal to not to take the regional representation scheme by elections is a logical move by the implementation of national lists. Indeed, the issue of the de facto loss of the Crimean peninsula has its roots and effects and this field of topics will overshadow other much important official problems in Kiev. The expenses and economic benefits related to the military occupation and further control are a very controversial complex of themes for Moscow. The takeover of the peninsula involves several hidden expenses for Russia and the fundamental impasse for Crimea is presently how to back the constantly growing gap of local budget deficit, which is artificially supervised now by Moscow, but according to estimates it is about \$1 billion. The official Russian financial injections are by now overstepping the sum of \$2.2 billion yearly in any case, but this amount does not corresponds the wishes of the people as during the quickly hold referendum campaign politicians promised that if the Crimea will belong to the Russian Federation, wages and pensions of the public segment will suddenly grow to the levels in Russia. Incomes in Moscow are on average almost three times bigger than in Crimea, but until now only the huge budgetary gap continues to grow and not the salaries and pensions of the people. In turn, at the end the citizens will have to pay by taxes and losses for both the war damages and the missing amounts for budget balance.

Additional costs are already arising by adjusting the apparatus of state and the financial system of the peninsula to Russian necessities and standards, particularly the switch period to the Russian rouble and the new monetary and legal structures. Besides, further financial resources are needed in order to effectively modernize the entire infrastructure of the Crimea. Russian economists calculate approximately that the total sum for Russian investments only in the transport and tourism segments could be at nearly \$6 billion. However, in order to maintain permanent contact with Moscow, it will be crucial to construct a bridge across the Kerch Strait. According to the calculations of Maksim Sokolov, the Russian transport minister the required sum for such a mega project would be at least \$1.4 billion. If the Kremlin wants to keep the peninsula, it also has to strongly invest on the construction of a solid connection through the Kerch Strait, as well as a new transmission line for gas as the project of the South Stream pipeline was abandoned. However, the whole project could be even redesigned to go across the peninsula or very near to it. This is way such energetic schemes are constantly re-estimated and energy is also used as bait to attract or punish strategic partners.

According to Alexander Pochinok (the late deputy finance minister), the takeover of Crimea could cost Moscow over \$82 billion. However, these are all only estimations and it is hard to gain transparency in the sums of real transactions as the operations are made on the territory of the Russian Federation. Other than the necessity for nonstop monetary expenses, the occupation of the Crimea still causes severe administrative and organizational problems. Probably Moscow is recognizing to intensively invest to develop the existent road and rail network and assure the protection of the external frontiers of the peninsula; as well as the delineation of new-fangled boundaries, together with maritime margins, and the redistribution of local sources of water to standardize access and ownership of the shelf. However, Kiev can not be just ignored by most of these complex projects if they should succeed on the long term. Thus, the management of these concerns will be further quite complicated. Kiev is not ready to recognize the annexation of the peninsula, and is not searching for negotiations in order to resolve these matters in this way. Thus, Moscow is risking a lot if starts such megaprojects alone or without the partial consent of the Ukrainian part.

In relation with the expenditures, nevertheless it should be noticed that the takeover of the Crimea could also generate Russia certain financial profits. Just take a look on the case of the expenditures of the Black Sea fleet. Previously Ukraine was transferring Russia \$97 million on a yearly basis to maintain the fleet of the peninsula but \$30 million of the sum remained in the accounts of Crimea. According to the current accord, as of 2017 this calculation should have increase to \$100 million. The annexation of Crimea not only abolishes the necessity to compensate such costs, but Moscow gets the chance to re-modernize the fleet that up to now had been mainly restricted by the Russian-Ukrainian contract that simply offered frameworks of repairing devices, which were already in use. The ambitious plan of Moscow is to take over and hold the Ukrainian vessels, which were in the Crimea, as well as the complete Ukrainian military infrastructure inclusively harbors. Russia plans to minimize the fees of the passageway of boats across the Kerch-Yenikal Canal, which now more possible by having power over the peninsula. Giving attention to declarations of the Russian Ministry of Transport, the Russian Federation has paid about \$15 million per annum to the Ukrainian budget for this purpose (passageway Kerch-Yenikal Canal). Russia and Crimea wants now to completely reorganize the complete infrastructure and administration of the peninsula inclusively the belongings of the Ukrainian state.

It is to see that the absorption of the Crimea is still viewed as a big domestic propaganda achievement by the Russian population and has been transformed into real political popularity for Vladimir Putin in between among both the simple people and the elites. The invasion act is an answer to the imperialistic politics and feeling of millions of people that still prospers in Russia. Besides, there is the legend, supported by communists

as even by elites after the turnaround of the existence of the so-named synchronized Russian world or *russkiy mir*. This was best exemplified by the result of assimilation of the Crimea. Sergei Naryshkin the board chairman of the State Duma declared that this was a cheerful moment in the history of Russia, which for the first time since the disintegration of the USSR was not losing its lands, but succeeded to increase its territory. Then again one could examine how long the recent optimism of the Russian society relying on the victorious capture of Crimea will continue to last. If concerning the large expenditures that Moscow must sustain in connection with the annexation process, it is to observe that the issue is still open end.

Financial resources for Crimea were originating mainly from the National Welfare Fund, which also finances the Russian Pension Fund. Thus, Russian pensioners will experience on their own budget the costs of the annexation of the Crimea and Ukrainian war. Moreover, this Pension Fund that was struggling with constant budgetary gaps till now searches simultaneously to pay off and increase the pensions of the inhabitants of Crimea. Direct and indirect costs tied to the annexation process will also reappear in regional financial plans. The finance minister Anton Siluanov declared on 18 March that the first compensation for Crimea will be transferred from the budget of the Krasnodar krai that is in the neighborhood of the peninsula.

Conversely, the Kremlin has reinforced for the moment its geopolitical position by the annexation of the Crimea even with the assumed risks of ongoing high expenses and debts. This decision also shows that Moscow is ready to actively participate in the execution of its interests on the international scene, and still wants to be fit to support the expenses of such complex military operations. Indeed, it gives the overall impression that this behavior will strengthen the image of the Western world about Russia as an impulsive and unsafe state, which does not directly mean their middle or long term recognition of local aspirations originating of the Kremlin. The political game over the Crimea is not yet over as the medium and long term economical maintenance of it will really show subsequently how costly this political decision was and who will in fact gain or suffer mostly on this artificially created conflict condition. Besides, it seems that the annexation of the Crimea will reinforce the fear of leaders of post-Soviet countries towards Russia. This could amplify their inclination to look for more secure prospects in the region in order to decrease their addiction to an impulsive Moscow. Thus, concerned countries will search to make stronger their collaboration with other international links. Nevertheless, the alternatives for the states of the region are quite restricted if they decided to stay in the shadow of Moscow. The only possibility is to recognize the importance and implementation of alternative ways different to that controlled by the Kremlin. The support of a range of identities and the real help of the cohesion among different entities is the first step in that direction, but concerns related to Russian expansionism will most possibly

unfavorably influence the Eurasian integration process, and not only.⁹ It follows a short review about Romanian foreign policy.

The main driving force behind the Romanian internal politics over the next years will be the confrontation between the left-wing coined government and right-wing oriented head of state. However, this internal fight will not affect previously settled foreign policy priorities of the country, which include the intensification of relations with the EU and NATO. Moreover, Bucharest searches to develop stronger political alliances with Chisinau, to reach more global economic openness and strengthen its own energy security. The summer of 2015 is a major political milestone in the covering of the pre-existent military strategic gaps in the region as the missile defence system of the USA will be installed in Romania. NATO reinforces control of the Black Sea and Washington trains Romania for an eventual conflict with Moscow.¹⁰

Thus, it is to see that the crisis situation in eastern Ukraine and the illegal annexation of the Crimea have huge impacts in South-Eastern Europe and the Black Sea area. The bilateral relations between Ukraine and Romania were impacted by a series of serious cases in the past few years as the sharing of the shelf sea (access to energy resources); the border section of the Danube; unsettled financial debts; problem solving methods related to Moldova and minority issues. The military-security activities carried out in Ukraine and the sky area of Baltic States are strengthening the Atlanticist commitment of Bucharest and its solidarity with Kiev, but it does not widen its economic and political capacity for action. Even the previous official political contacts between Ukraine and Romania were pending by now in order to avoid the deepening of conflicts. The reason behind this may be the recognition that NATO can not entirely cover the challenges generated by the crisis cycles occurred and artificially maintained in Ukraine. Therefore, according to the current security developments, governments of Bucharest and other capitals of the region are not feeling completely safe themselves and they have to raise their own defensive military expenses in order to meet eventual outside dangers. Warsaw has begun to buy modern weapons systems for example, anti-tank missiles, thus also Bucharest announced (December 2014) the increase of its military budget by 20%. However, such development is involving the increase in the governmental budgetary deficit. Therefore, in this regard Romania requested from the IMF and the EU to refrain to some extent the currently exercised budgetary rigor. Nevertheless, Romania has failed to reach any reductions with officials of the EU and IMF in loan matters in 2014 and the current external policy line is not conducive to achieve such agreements. Consequently, a serious risk is

---

⁹ <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-03-19/consequences-annexation-crimea> accessed Jun 15, 2015.

¹⁰ <http://www.globalresearch.ca/pentagon-prepares-romania-for-conflict-with-russia-nato-consolidates-control-of-black-sea/5441719>, accessed Jun 17, 2015.

the deterioration of the country in terms of creditworthiness. According to officials of Bucharest the Western World shows a mainly passive attitude towards the Ukrainian complex problems. Romanian officials think that this Western behaviour will not considerably change in the near future. Besides, Romanian foreign specialists are afraid that Bucharest has no real tools in its hands or a direct policy line how it could best influence the situation after the second half of 2015 as soon as the EU expectedly has to reduce the present sharp sanctions against Moscow. On the one side, Bucharest experiences the intensification of Russian activities in Transnistria, Moldova and Ukraine. Furthermore, it is to observe that Berlin and the EU searches to normalize its affairs with Moscow, on the other.

Tensions of the Romanian-Russian affairs can be perceived in the fact that Dimitrij Rogozin, the Russian vice prime minister, who wanted to visit the World War II commemorative ceremony in Tiraspol was officially not allowed to fly through Romanian airspace in May 2014. Thus, the airplane with the high Russian official had to perform an emergency landing in Chisinau. According to the evaluation of the Romanian leadership currently there are irresolvable differences of interests in the short run between Moscow and Bucharest especially concerning the case of Moldova and the Transnistrian issue that was coordinated by the Kremlin. The main direction of Moscow's policy in the past decade was the support of the creation of a neutral and federal Moldova, which should have also included the puppet state by the Dniester. However, the diplomatic line represented by Russia was counterbalanced by Romania and the Romanian friendly Moldavian opposition because according to the initial proposal, the Transnistrian side would have gained power of veto by significant joint decisions. According to Bucharest the federalization of Moldova would have offered an ideal framework for Moscow to gain even more direct control in the region and the possibility to strengthen its current geostrategic positions locally.

Russia is already involved strategically in the monitoring of the entire Dniester region and struggles to reinforce and legitimize its presence over there by the legalization of holding an efficient peacekeeping contingent that also supports its economic activities in the area. The implementation of such tools could offer Moscow to pave out further its indirect way to gain more and more political power by sophisticated control techniques in contrast to that what they have experienced in the crisis cycles of Eastern Ukraine. The choice between harder methods applied in Ukraine and softer ones in Transnistria are affected by a range of additional circumstances, of which some are predictable such as Western sanctions, but others are less foreseeable, such as the actions of the militia forces in Eastern Ukraine. Beside the use of certain principles of practical politics, historical experience shows that in the case of progressive worsening of the Russian economic situation, Moscow's attitude could ever more shift to

more predictable choices and models as implemented through the Transnistrian partners.

There are tendencies to integrate Chisinau in Western structures with the Association Agreement of the EU of 2014, but this reform process is quite slow, uncertain and is viewed very skeptically by Moscow as the separatist Transnistrian side has again had the opportunity to make certain decisions. Due to the association agreement, which includes the free trade treaty (DCFTA) the Transnistrian side can receive benefits within Moldova or even loose previously valid trade facilitations (Autonomous Trade Preferences) of EU-context. The latter option would mean for Tiraspol that prices of exported products will raise, especially that of steel and textiles. The loss of European markets could have grave consequences because it not only means the major failure of exported goods, but also leads to decline long-term in competitiveness on global levels. Despite of this offered opportunities, the leadership of Tiraspol has decided that they want to go the way to gain new Russian markets for their products at the end of 2014, thus they were completely neglecting the tracks to Western outlets in the Moldavian commercial framework. This turn of events could also lead to more economic devices that may limit the Euro-Atlantic integration Moldova. In the event that the new Moldovan government would take more definite steps towards NATO integration because of certain external pressure it is expected a reinterpretation of guidelines of Moscow in the region. This also means the possibility that Moscow officially recognizes the national sovereignty of Transnistria by abandoning the principle of a uniform Moldova. In fact, it is not to be excluded the scenario that Tiraspol would request to become part of the Russian Federation, and this would be a "welcomed choice" in Moscow. Conversely, the rapprochement of Chisinau to NATO would involve the set up of the Russian army around the Dniester region, which could result in the strengthening of military forces of the USA in Romania. The administration of Bucharest is also prepared for the implementation of such scenarios.

Although there have been made significant efforts to harmonize the entire Romanian foreign policy on the Moldova issue, this shift was not quite successful until now. Examples include the difficulties arousing around the linking of energy pipelines between the two countries and the administrative problems occurring by the donation Romanian citizenship for people of Moldova. Due to official corruption and the weak administrative capacity only around two hundred thousand Moldovans have received Romanian citizenship till now, but the main problem of the foreign policy coined by Bucharest remains the fact that developments in the regions being on the east side of the Prut remained still beyond its control. The Romanian society is mostly passive and mainly focuses on domestic affairs. Besides, the Romanian political elite fully supports the union with Moldova, because according to their view the entire Romanian nation could benefit of this kind of merger as it would gain a regional

middle power status from which position they would design more easily the crucial energy and infrastructure strategy in the region. Before the achievement of national and unionists goals Bucharest searches to achieve the Euro-Atlantic integration of Moldova. According to this line, on the one side, Romania would assume the political conflicts with Moscow and the strengthening of its Atlanticist attitude, on the other. This process is the central issue of the Romanian political thinking, which implies a number of other foreign and security concerns.

It is expected that Moldova will gradually reduce its economic relations with the separatist territory of Transnistria, which step in turn will strengthen ties between Tiraspol and Moscow. Chisinau is more and more tied to Euro-Atlantic structures in this scenario. Major Russian investments in steel industry, machine-building and energy in the Transnistrian area are indicating that Moscow really considers a viable pattern its political presence in Tiraspol. Among the current breakaway regions as Abkhazia, South Ossetia, eastern Ukraine and Transnistria, the latter has relatively the best economic opportunities. About 250.000 people of the region are already Russian citizens and by 2014 they took over the new Russian jurisdiction. According to specialists about 2000 Russian peacekeeping contingent has remained in the separatist territory, but it is expected that operations of Russian special units and secret service will be intensified in the area. One political reason of this could be that Moscow may take into account the destabilization of the Odessa region in the case of the aggravation of the crisis of the Donets Basin. This means that Russia has long-term plans in Transnistria and will not give up the region in the near future. The situation of Transnistria is also special, because after the civil war of 1991-92, they implemented a quite successful inter-ethnic peace that was only disturbed by some minor conflicts in between. Moreover, 35% of the population is ethnic Russian, but the two-third majority is Russian-native speaker – and this condition can be considered as a very good outcome in Moscow.¹¹

Consequently, current political and economical developments are not at all favourable for the international community and such agents as the EU, NATO, OSCE and others are trying to manage conflict situations related to Crimea, Ukraine and Transnistria as the Russian part is deeply involved by complex operations in this regions, which condition forces participant entities to constantly reconsider their present positions being attracted by various new and carefully prepared relations. According to these developments and the rising expenditures for military hardware, societies of the Black Sea region and of South-Eastern Europe have to face major economic and social challenges in the near future.

Despite various conflict situations, countries of the area are trying to conduct a balanced foreign policy, which is only manageable if very

---

¹¹ <http://www.mae.ro/en>, accessed Jun 19, 2015.

expensive short-run security tasks are successfully managed at national and international levels as societies are not at all prepared for worst case scenarios, which includes the involvement in hybrid or cyber war. It is to see that the military support and related operations to maintain and stabilize Russian positions in the Black Sea region also involves a security treat for the sovereignty of nations in the area, thus, it is necessary to forge a new kind of solidarity in order to achieve effective cohesion among participants with conflicting interests. The main challenge in the area is the practiced hybrid and cyber war and the move of security issues across national borders. Not only Moscow suffers already in economic terms because of huge war costs and other related consequences, but societies of the entire region will feel the repercussions of ongoing conflicts.

Due to suddenly changing factors for example in the Balkan region, European and non European governments have to constantly reconsider their foreign targets and partners. The main but hidden economic competition is happening between Russia and the EU in the Balkans. However, Sofia and Belgrade are maintaining excellent diplomatic relations to Moscow, but Gazprom wanted to involve even more countries by various energetic cooperation programs as South Stream pipeline or even offering attractive loans in order to efficiently invest the accumulated petro dollars. The geopolitical reorientations of single nations are generating international power gaps on strategic levels. That means a constant struggle among different competitors, because in order to successfully fill emerging economic and power-political gaps, different stronger actors have the possibility to calculate to achieve even better positions if participating by various conflict strategies. In this respect China, Germany and Turkey are powerful agents in combination with politics of the Pentagon. But it is to see that Moscow already recognised these possibilities as well, thus it tried to attract Ankara by certain economic, political and energetic alternatives on its side at the beginning of 2015. This kind of coalition also means that other countries in the region are to be left out, which generates new conflict situations. The breakdown of the initial energetic schemes of Moscow in Eastern Europe and the Balkans still keeps different actors in action in order to see, who where the new potential business and strategic partners as this kind of association could represent new shifts in traditional coalitions and modern geopolitical opportunities as well. The motion for a European Parliament resolution on the strategic military situation in the Black Sea Basin following the illegal annexation of Crimea by Russia shows the complexity of the issue. Treated topics were: common security and defence policy; WEU, NATO; third-countries political situation, local and regional conflicts; peace preservation, humanitarian and rescue tasks, crisis management in the Black Sea region, Ukraine and the Russian Federation. It is to see how partner states can reduce the risks of ongoing conflicts and guide or coerce conflicted sides to further negotiations in the hope of a set of compromises.

REFERENCES

- <http://www.voanews.com/content/the-history-of-crimea—in-brief-/1860431.html>, accessed on 11.06.2015.
- <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/27/to-understand-crimea-take-a-look-back-at-its-complicated-history/>, accessed on 10.06.2015.
- <http://news.nationalgeographic.com/content/dam/news/photos/000/773/77300.adapt.768.1.jpg>, accessed on 11.06.2015.
- http://eeas.europa.eu/blacksea/index_en.htm, accessed on 17.06.2015.
- <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0171+0+DOC+XML+V0//EN#title2>, accessed on 17.06.2015.
- <https://vostokcable.wordpress.com/2014/02/24/are-crimeans-really-russian-nationalists-and-separatists/>, accessed on 12.06.2015.
- http://www.researchgate.net/publication/265858387_After_the_Crimean_crisis_towards_a_greater_Russian_maritime_power_in_the_Black_Sea, accessed Jun 10, 2015.
- <http://www.themoscowtimes.com/business/article/russia-loans-cyprus-33bln/444915.html>, accessed Jun 10, 2015.
- <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-03-19/consequences-annexation-crimea> accessed Jun 15, 2015.
- <http://www.globalresearch.ca/pentagon-prepares-romania-for-conflict-with-russia-nato-consolidates-control-of-black-sea/5441719>, accessed Jun 17, 2015.
- <http://www.mae.ro/en>, accessed Jun 19, 2015.

APPENDIX

Fig 1

“A vassal state of the Ottoman Empire since 1478, Crimea evolved into several political entities after the Russo-Turkish Treaty in 1774.”

Source©: NATIONAL GEOGRAPHIC

Fig. 2

“As a consequence of the Russian Revolution, Crimea changed hands and officially took on several new names over this three-year period.”

Source©: NATIONAL GEOGRAPHIC

Fig. 3

“After the reassertion of Soviet control in late 1920, Crimea became an autonomous Soviet Socialist Republic, until the territory was annexed by Nazi Germany in 1941, returning to Russian control in 1945.”

Source©: NATIONAL GEOGRAPHIC

Fig. 4

“During the late Soviet era, Crimea was transferred to Ukraine, with its administrative status being upgraded on the eve of the dissolution of the U.S.S.R.” Source©: NATIONAL GEOGRAPHIC

Fig. 5

“With the breakup of the Soviet Union in 1991, Crimea became part of an independent Ukraine. Crimea’s communist authorities proclaimed self-government in 1992, which ultimately led to the territory being granted expanded autonomous rights by Kiev.”

Source©: NATIONAL GEOGRAPHIC

<http://news.nationalgeographic.com/news/2014/03/140305-maps-crimea-history-russia-ukraine/>

Lucian DUMITRESCU*

**DEZVOLTAREA ECONOMICĂ DIN ROMÂNIA
CA MEMBRĂ A UNIUNII EUROPENE.
CE ESTE UNIUNEA EUROPEANĂ?**

**Romania's Economic Development as an EU Member.
What is the European Union?**

Abstract: *My presentation sets out to explore Romania's economic development as an EU member. But in order to understand that, one needs to capture the underdevelopment trends of the local economy before Romania joined the EU. For no country with deep-seated institutional problems has instantly reversed its economic trend just by joining a political organization. Therefore my presentation will bring to the forefront the impact that a low-capacity state usually has had on economic development.*

Second of all, considering that the EU might be a Sektoraalstaat, one also needs to understand the power relations specific to a supranational entity in order to have a better grasp on the economic development of a low-capacity state under such circumstances. As a public authority, the European Union is less than a state, but more than an international organization. "Entity", "geopolitical actor", "multi-level governance" are examples of inaccurate terms that have been used to capture the meaning of a political organization with a diffuse physiognomy. Therefore, another aim of my presentation will be to unpack the meaning of the European Union, starting from the premise that the Weberian definition of the state lacks the flexibility to encompass the actual sense of the EU. By employing an approach specific to economic sociology, I pay particular attention to the social and economic effects engendered by the export of European institutional model to Eastern Europe with an emphasis on Romania.

Keywords: *development, underdevelopment, economic imperialism, neoliberalism, European Union.*

---

* Ph.D., Institute of Political Sciences and International Relations, Romanian Academy; dulust@gmail.com.

Date submitted: 04 September 2015

Revised version submitted: 19 October 2015

Accepted: 14 November 2015

* * *

Ce este Uniunea Europeană?

Punctul de interes al textului îl constituie proiecția de putere a Uniunii Europene, mai exact mecanismele prin intermediul cărora influența Bruxelles-ului se exercită asupra statelor membre ale Uniunii Europene. Dezbateră este preponderent economică, dar se impun și o serie de considerații de ordin politic, al căror scop este îndoit. Pe de o parte, să evidențieze sensul sau sensurile politice ale Uniunii Europene, iar pe de altă parte să arate, succint, că mai ales pentru statele care au glisat constant între periferia și semi-periferia sistemului mondial modern – România fiind un exemplu în acest sens – politicul poate fi detașat de economic doar la nivel ideal tipic. Într-adevăr, sensul politic al Uniunii Europene continuă să fie cețos. E sibilinic chiar și în situația în care îl traducem cu formule post-moderne – guvernamentalitate (Foucault), câmp politic (Bourdieu) sau sferă publică (Habermas) -, fiindcă conceptele moderne sunt deja revolute. Indiscutabil însă, Uniunea Europeană reprezintă un centru de putere.

Cu privire la sensul sau sensurile politice ale Uniunii Europene, dezbateră este departe de a se fi terminat. Chestiunea relevă cel puțin două aspecte. În primul rând scoate la iveală noutatea arhitecturii instituționale europene, de tip postmodern, ce vizează manufacturarea unei umbrelor politice peste actori politici consolidați, respectiv statele-națiune. Exercițiul aspirării diferitelor atribute ale suveranității naționale pentru a le transfera apoi la nivel european, în condițiile ambiției politice de a asigura simultan legitimitatea Uniunii Europene și pe aceea a statelor-naționale, e unul fără precedent. De regulă, procesul de legitimare a unei noi instituții politice, iar statul-națiune e cel mai bun exemplu în acest sens cu referire la perioada modernă, s-a derulat prin subminarea sistematică a credibilității și suveranității instituțiilor concurente. Al doilea aspect reliefat de dezbateră neîncheiată despre sensurile Uniunii Europene vizează lipsa consensului politic la nivelul Uniunii Europene, evident în bâlbele privind acțiunea externă în cazuri devenite deja clasice – fosta Iugoslavie, conflictul din Georgia -, precum și diferențele majore existente în rândul intelectualilor care explorează sensurile Uniunii Europene. Viziunea despre Uniunea Europeană care prinde contur din ce în ce mai accentuat astăzi este aceea potrivit căreia Uniunea Europeană ar constitui un proiect anti-geopolitic¹, care își propune să elimine granițele² dintre statele membre, să împartă atributele suveranității naționale, să renunțe la episoadele controversate ale istoriei naționale, să propună un patriotism neutru din punct din punct de vedere emoțional, este vorba despre patriotismul constituțional inventat și

---

¹ Kuus 2014.

² Nu chiar pe toate, spațiul Schengen instuind granițe „europene” între statele membre ale Uniunii Europene.

promovat de Jürgen Habermas, să renunțe la viziunea modernă, socotită vetustă, asupra securității pentru a o adopta pe cea post-modernă focalizată pe individ și mai puțin pe stat etc. În esență deci, Uniunea Europeană pare să evolueze către încarnarea instituțională a idealului iluminist, respectiv o arhitectură civilizațională din care diferențele etno-culturale să fie eliminate, iar propensiunea rațională spre autonomie și prosperitate a tuturor indivizilor să fie promovată. Obiectivul e desigur unul nobil, însă nu toate statele sunt dispuse să se ralieze la „proiectul uitării” promovat de statele mari ale Uniunii Europene. Îndeosebi pentru statele mici, renunțarea la trecutul lor național, care este fundamental pentru asigurarea legitimității statului și a sensului de unicitate al „comunității cetățenilor”, se poate transforma într-o problemă de securitate politică. Și asta mai ales în contextul în care inegalitățile politico-economice dintre membrii Uniunii Europene sunt marcante, ca de pildă distanța economică dintre statele aflate în zona euro și cele din zona non-euro, diferența politică dintre statele aflate în zona Schengen și cele din afara acesteia, precum și diferențele generate de mecanismul MCV, aplicat doar Bulgariei și României.

Pentru decriptarea semnificației politice a Uniunii Europene se utilizează de regulă două perspective distincte. Una neo-instituționalistă, care consideră că cei mai importanți actori ai Uniunii Europene încetează să mai fie statele-națiune. Protagonistii ar fi mai degrabă instituțiile europene, partidele politice transcontinentale din Uniunea Europeană, corporațiile transnaționale și elitele politice. Viziunea în discuție mizează pe internalizarea masivă și rapidă a valorilor Uniunii Europene de către elitele naționale – politice, economice, intelectuale -, proces prin care loialitatea față de credințele și procedurile afirmate de Bruxelles se va cristaliza facil. A doua viziune utilizată pentru explorarea sensului politic al Uniunii Europene este cea interguvernamentalistă, cu propulsie republicană, care consideră ca statele-națiune renunță temporar la atributele suveranității naționale în favoarea Bruxelles-ului. Drept urmare, în situații excepționale, statele-națiune membre ale Uniunii Europene ar putea revendica aceste atribute ale suveranității naționale. Criza economico-politică din Grecia pare să fi demonstrat că procesul de instituționalizare a Uniunii Europene este ireversibil, cel puțin aparent, fapt care conferă preeminență viziunii neo-instituționalistă în raport cu cea interguvernamentalistă.

John McCormick argumentează că Uniunea Europeană este un stat segmentar (*Sektoralstaat*). Caracteristica principală a statului segmentar este apariția microsferelor transnaționale cu impact direct asupra politicilor Uniunii Europene, microsferă transnaționale care scapă însă reglementărilor guvernamentale. Ceea ce vrea să spună de fapt McCormick este că vor apărea mai multe Europe: o Europă comercială, o Europă energetică, o Europă a statului bunăstării, o Europă agricolă, o Europă preocupată de mediul înconjurător etc. În cadrul fiecăreia dintre aceste microsferă vor exista state ce vor constitui *in grupul* și state care vor forma

*out group*³. Consecința va fi o Uniune Europeană care va tolera, de drept și de fapt, discrepanțele majore de bunăstare, libertate economică și protecție socială între membrii săi. Într-un cuvânt, Uniunea Europeană ca stat segmentar va fi de fapt o Uniune Europeană cu cel puțin două paliere politico-economice: metropolă și periferie.

Uniunea Europeană, imperiu al pieței

Constituirea Băncii Central Europene și introducerea monedei unice europene sunt două dintre cele mai importante prevederi ale Tratatului de la Maastricht din 1992. Ele transformau Uniunea Europeană într-un imperiu al pieței. Din punct de vedere economic, suveranitatea statului constă în capacitatea acestuia de a-și bate propria monedă și de a derula operațiuni financiare prin intermediul băncii centrale. Moneda națională este un element al puterii statului. Ea reflectă starea economiei naționale și abilitatea statului de a conferi siguranță financiară propriilor cetățeni. Banca centrală asigură prin politicile sale stabilitate monedei naționale ce stă sub amenințarea inflației ori a atacurilor speculative. În cazul în care un stat pierde dreptul de monitorizare a monedei naționale prin intermediul băncii sale centrale, atunci statul respectiv devine fie o autoritate locală, fie capătă statut colonial. Pentru Peter Gowan, cea mai importantă consecință a Tratatului de la Maastricht a fost pierderea suveranității economice de către statele semnatare⁴. Excepția notabilă o reprezintă Anglia care s-a învoit să devină membră a Comunității Economice Europene sub rezerva păstrării monedei naționale.

O monedă europeană puternică, capabilă să pună capăt hegemoniei dolarului american și, totodată, să contrabalanseze dominația băncilor americane a fost o realizare importantă, una care a refăcut alonja geopolitică a Vechii Europe. Cu precizarea că ambientul economic al elaborării Tratatului de la Maastricht a fost diferit de cel actual. În 1992, țările Europei occidentale aveau cele mai mari rate de creștere economică de după al Doilea Război Mondial, iar guvernele momentului erau dominate de politicieni favorabili extinderii umbrelei instituționale asupra întregii Europe. Efectele nefaste produse de o Bancă Centrală și de o monedă unică devin însă evidente în vremuri de criză. Dispariția suveranității economice, manifestă prin abilitatea statului de a-și devaloriza moneda națională și de a adopta politici de echilibrare fiscală, se traduce, printre altele, în dispariția locurilor de muncă și în sărăcirea accentuată a întregii populații. Tratatul de la Maastricht a împiedicat statele din zona euro să inițieze politici monetare de natură să contracareze fluctuațiile pieței. Concomitent cu pierderea suveranității economice de către statele semnatare, Uniunea Europeană a devenit un imperiu al pieței.

---

³ McCormick 2007: 280.

⁴ Gowan 2000.

József Böröcz a încercat să evidențieze sensul politic al Uniunii Europene. În mod evident, argumentează acesta, Uniunea Europeană este o autoritate publică. Această autoritate publică are un buget aprobat de Parlamentul European și Consiliul de Miniștri, organizează alegeri pentru Parlamentul European, are o Curte de Justiție și este înzestrată cu o instituție care aduce cu un guvern, Comisia Europeană. Cu toate acestea, Comisia Europeană nu este, la nivel european, omologul guvernelor naționale. Printre altele și pentru că nu deține monopolul asupra utilizării legitime a forței în limitele unui teritoriu. De aici, continuă Böröcz, imposibilitatea încadrării profilului politici al Uniunii Europene cu definiția clasică a statului propusă de Max Weber. Dar dacă nu este un stat, ce este atunci Uniunea Europeană? Un **meta-stat**, afirmă sociologul maghiar. Adică o organizație politică suprastatală care drenează elementele suveranității naționale a statelor membre. Folosind o viziune apropiată de neo-funcționalism, Böröcz califică Uniunea Europeană drept meta-stat din pricina faptului că Parlamentul European, instituția care ratifică componența Comisiei Europene, este nereprezentativ, media participării la alegerile europene fiind de 26%. Concluzia lui Böröcz este că înțelesul politic al Uniunii Europene nu poate fi deslușit cu ajutorul teoriilor clasice, motiv pentru care el sugerează o abordare alternativă. „O abordare analitică alternativă ar trebui să ia în calcul toate părțile implicate – statele membre, corporațiile naționale europene, interesele de clasă cu anvergură transatlantică, laolaltă cu dinamica sociale, culturale, politice și economice ale publicului politic pan-european, (...) – în cadrul unei rețele unice, complexe și interconectate de actori ce împărtășesc un set comun de interese și preocupări geopolitice”⁵.

Este de văzut însă cum o autoritate publică cu profil politic difuz a devenit o veritabilă forță geopolitică în momentul de față. Böröcz investighează în acest sens mecanisme prin care Uniunea Europeană își difuzează influența. El identifică în acest sens patru mecanisme: *aparatele birocratice ale statelor membre, organizațiile interguvernamentale, procesul extinderii răsăritene și travaliul corporațiilor transnaționale*. Fără să susțină că Uniunea Europeană este un imperiu, sociologul maghiar învederează conduita colonialistă a Bruxelles-ului. Bunăoară, statele care au declanșat procesul de pre-aderare sunt obligate să-și deschidă piețele pentru produsele performantelor corporații transnaționale occidentale. Procesul de extinderea răsăriteană, un alt mecanism prin care UE își mărește detenta geopolitică, a transformat România și Bulgaria în veritabile protectorate. Numai că de data aceasta, pentru prima dată în istoria lor, România și Bulgaria sunt subordonate unui centru de putere occidental (nu oriental, cum s-a întâmplat până în 1989), mai încheșat ca niciodată din punct de vedere birocratic.

---

⁵ Böröcz & Sarkar 2005: 166.

Profilarea Uniunii Europene ca imperiu al pieței, sub impulsul statelor occidentale, este confirmată și de Ivan Berend. Pentru istoricul maghiar „Europa Occidentală este singurul jucător major din sistemul mondial care se globalizează rapid ce nu are un bazin propriu de resurse. America Latină și părți consistente din Asia au fost integrate în rețelele de producție ale Statelor Unite și Japoniei pentru a ajuta performanța economică a acestora din urmă”⁶. Certitudinile universitarului maghiar sunt întărite de Samir Amin, care, comparând Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii din punct de vedere geopolitic, relevă câteva dintre slăbiciunile majore ale Uniunii Europene. Dincolo de eterogenitatea politică, alimentată de culturile distincte ale statelor-națiune membre, Uniunea Europeană este caracterizată și de decalaje de dezvoltare importante. În contrast, Statele Unite sunt unitare din punct de vedere politic și cultural, iar clivajele de dezvoltare dintre statele membre sunt minime în raport cu cele dintre regiunile de dezvoltare din Benelux și regiunile de dezvoltare din Bulgaria și România. Aceste aspecte sunt însă secundare după Amin. Ce contează, este că Statele Unite au un acces facil la resursele naturale ale Canadei și ale Americii Latine, ca să nu mai vorbim de influența asupra petrolului din Orientul Mijlociu. Estul Uniunii Europene nu deține resursele naturale pe care Statele Unite le pot valorifica cu ușurință, iar interacțiunea economică dintre Bruxelles și Moscova a fost una marcată de controverse pe întreaga durată a anului 2015. Samir Amin, în ton cu Böröcz, arată că economia Uniunii Europene este dominată de „monopolurile generalizate” ale Occidentului. Teza lui Amin nu e o noutate. Corelația state puternice – corporații transnaționale majore este deja un clișeu în scrierile marxiste despre subdezvoltare. Nu surprinde deci faptul că cei mai importanți „campioni naționali” ai Uniunii Europene s-au dezvoltat în Marea Britanie, Germania, Franța și Benelux. Cu toate acestea, subliniază Amin, aceste companii nu sunt europene. Sunt naționale. Astfel de corporații transnaționale, alături de zona occidentală a Europei, au mai produs și Statele Unite, Japonia și China. Dar nu și fostele țări comuniste și într-o măsură mult mai mică state ca Italia, Spania și Portugalia⁷. Concluzia lui Amin confirmă ideile de mai devreme ale lui Böröcz și McCormick. Ca stat sectorial, după cum remarca McCormick, Uniunea Europeană va reproduce constant decalajele de dezvoltare dintre centru și periferie, în pofida retoricii încurajatoare a recuperării rapide, potrivit căreia statele fost-comuniste se vor apropia curând de standardele politico-economice ale statelor din Occident. Unul dintre motivele pentru care fostele țări comuniste nu vor putea recupera actuala asimetrie economică ține de imposibilitatea acestora de a susține corporații transnaționale proprii, care să concureze pentru un loc pe piață cu corporațiile transnaționale occidentale. Un alt motiv îl constituie statalitatea străvezie, a cărei

---

⁶ Berend 2009: 2.

⁷ Amin 2014: 90.

capacitate infrastructurală, capacitate de a colecta taxe și impozite și legitimitate nu se compară cu atributele similare ale statelor din Vestul Europei.

Logica imperialistă a economiei

Într-un moment în care competiția economică liberă se apropia de apogeu în Marea Britanie, mă refer la intervalul 1840-1860, burghesia indigenă se dovedea rezervată față de creșterea cadenței expansiunii coloniale. Potrivit lui Lenin, în rândurile burgheziei britanice se vehicula, la acel moment, chiar posibilitatea ca Marea Britanie să renunțe la coloniile sale, o variantă abandonată în scurtă vreme. Și asta pentru că ambientul economic de la sfârșitul secolului al XIX-lea a impus monopolul ca unic remediu de salvare a sistemului capitalist. Odată cu descurajarea competiției libere, creștea și interesul pentru zonele lumii care nu orbitau încă în jurul unui imperiu. După Lenin însă, motivația economică a capitalului nu era veritabilă. Ea escamota un reziduu geopolitic, acela al acaparării de noi teritorii. Apariția cartelurilor, care stabileau toate detaliile producției, de la numărul de unități manufacturate până la prețul acestora, era mărturia convergenței dintre interesele monopolurilor economice și cele ale capitalului bancar. Urmarea alianței dintre capitalul bancar și monopolurile economice a fost apariția unei noi specii de capital, observă Lenin. Era vorba despre capitalul financiar, al cărui vector geopolitic, imperialismul, anunța cântecul de lebadă al sistemului capitalist. „Imperialismul sau dominația capitalismului financiar este ultima fază a capitalismului, în cadrul căreia această diferențiere atinge proporții vaste”⁸. Diferențierea la care se referea Lenin era aceea dintre *rentier*, deținătorul capitalului care trăiește din dobânzile aduse de plasamentele financiare fără să producă însă, și *antreprenor*, insul implicat direct în activitatea productivă. Investițiile majore făcute în infrastructură în prima jumătate a secolului al XIX-lea diminuaseră semnificativ potențialul de profitabilitate a metropolei. Era nevoie de o supapă investițională nouă pentru capitalul acumulat, iar arealul colonial apărea ca cea mai bună soluție⁹. Hannah Arendt oferă o perspectivă diferită de cea proiectată de Lenin. În concepția ei, imperialismul nu semnala începutul sfârșitului pentru sistemul capitalist, ci „(...) prima fază a conducerii politice a burgheziei mai curând decât ultima etapă a capitalismului”¹⁰. După ce investițiile în lucrările publice majoraseră capitalul european, acesta urma să se reverse în piețele de dincolo de Atlantic, cu Statele Unite ca principal debușeu.

⁸ Lenin 1987: 213.

⁹ Potrivit lui Andre Gunder Frank, cheltuielile cu capitalul fix ce creaseră piață internă mai întâi în Anglia, iar apoi în Franța, Italia și Germania, contribuind la dezvoltarea industrială a Europei Occidentale, proveneau din supra-exploatarea economiilor coloniale împinse pe panta dezvoltării subdezvoltării.

¹⁰ Arendt 1968: 18.

La prima vedere, strategiile expansioniste ale statelor și imperiilor au motivații economico-politice. Punctând logica expansionistă a capitalismului modern, Max Weber arată că preocuparea acestuia o reprezintă exporturile către piețele străine, diferența față de statele antice fiind aceea că acestea din urmă erau interesate de cucerirea teritoriilor din care erau aduse bunuri și materii prime. Cu toate acestea, impulsul fundamental al expansiunii politice nu este unul comercial, specifică Weber, ci mai curând unul psihologic, și-anume dorința de afirmare a prestigiului statului. „Prestigiul puterii înseamnă slăvirea puterii exercitate asupra altor comunități; înseamnă expansiunea puterii, dar nu întotdeauna prin anexare sau subjugare. Marile comunități politice sunt exponenții naturali ai pretențiilor la un astfel de prestigiu”¹¹. Max Weber era adeptul darwinismului social. Aplicat logicii economice, acesta arăta că, pentru a concura cu succes pe piața mondială, statele nu doar că trebuie să susțină afirmarea unui capitalism dinamic, dar simultan trebuie să se abțină de la a-i proteja pe producătorii indigeni mai puțin eficienți și loviți puternic de agenții economici externi¹². Înraurit la rândul-i de principiile darwinismului social, Joseph Schumpeter socotește că expansionismul, și imperialismul în calitate de climax al acestuia, ține de natura organizației politice a statului, ce are privirea orientată neconținut spre exterior. „(...) imperialismul este dispoziția lipsită de obiect a statului către extindere nelimitată, cu ajutorul forței”¹³. Probabil că aplecarea spre extindere nelimitată este sădită în potențialul oricărui stat. Însă actualizarea acestei latențe expansioniste o reușesc doar statele puternice. Să vedem care sunt ingredientele puterii statului.

Giovanni Arrighi și Immanuel Wallerstein susțin că dominația în câmpul relațiilor internaționale aparține statului care are, simultan, preponderență pe trei paliere: productiv, comercial și financiar¹⁴. Începând cu secolul al XVII-lea, tridentul hegemonic identificat de cei doi teoreticieni a trecut de la Olanda la Marea Britanie, iar apoi de la Marea Britanie la Statele Unite ale Americii. David Harvey reconstruiește tiparul hegemonic identificat de cei doi prin montarea unui nou pilon al puterii. „Banii, capacitatea productivă și forța militară sunt cei trei stâlpi ai hegemoniei în capitalism”¹⁵. Arrighi, profesor de sociologie în cadrul *Centrului Fernand Braudel* pentru studiul economiei, sistemelor istorice și civilizațiilor din cadrul Universității Binghampton, nu scapă din vedere puterea militară atunci când imaginează formula hegemoniei în politica mondială, el atribuind dublă însemnătate războiului. În primul rând, războiul mărește

---

¹¹ Weber 1978: 911.

¹² Muller 2002.

¹³ Schumpeter 1991: 143.

¹⁴ „Câtă vreme dominația se reazemă pe coerciție, leadership-ul care definește hegemonia se sprijină pe capacitatea grupului dominant de a se prezenta pe sine, și de a fi perceput astfel, ca purtător al interesului general”. Arrighi & Silver 1999: 26.

¹⁵ Harvey 2005: 42.

permanent decalajul de dezvoltare dintre hegemon și statele care aspiră la acest statut. În al doilea rând, prin mijlocirea războiului, hegemonul întârzie declanșarea procesului de dizolvare a propriilor atuuri geopolitice. Cea care se poate întoarce împotriva statului reper este tocmai expansiunea financiară a acestuia, sesizează Arrighi. Lichiditățile puse la dispoziție de hegemon statelor cu economii emergente, unde rata profitului este mai mare decât în economia dominantă, pot transforma aceste state în concurențe serioase pentru statul reper, pe toate cele trei dimensiuni care asigură supremația geopolitică.

David Harvey, care utilizează un tipar de analiză hegelian, consideră că sistemul capitalist este caracterizat de o stare dialectică care îl silește să găsească răspunsuri în afara sa. Criptic la început, Harvey nuanțează ulterior și arată că stabilitatea sistemului capitalist depinde de felul în care sunt rezolvate crizele de supra-acumulare. Investițiile în infrastructură apar ca primă soluție, după care tensiunile generate de o nouă supra-acumulare sunt preluate de alteritate și de resursele acesteia. Adică de statele din periferia sistemului mondial modern și de popoarele acestora, care pun la dispoziția statelor metropolitane pământ, resurse naturale și forță de muncă. Cercetarea lui David Harvey are ca obiect a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. El observă că, în Occident, spectrul supra-acumulării este exorcizat de procesele de privatizare a activelor statelor, proces demarat la începutul anilor '80 sub presiunea paradigmei neo-liberale și a filosofiei economice difuzată de aceasta. Dacă privatizarea activelor statelor metropolitane a avut răsfrângere socială largă, în suburbiile sistemului mondial modern privatizarea a avut finalitate socială redusă. Privatizarea prin deposedare s-a făcut prin vânzarea activelor statului la prețuri derizorii ca urmare a devalorizării monedei naționale. Presiunile ce comprimaseră valoarea monedei naționale într-atât, încât bunurile statului au fost înstrăinate aproape gratuit, proveneau din acordurile încheiate cu instituțiile financiare mondiale, cele care, dacă ar fi urmat îndemnul lui Fukuyama, ar fi trebuit să catapulteze periferiile sistemului mondial modern din istorie în supra-istorie, acolo unde, potrivit filosofului american, s-ar fi găsit metropola. Însă privatizarea prin deposedare a împins periferiile, din nou, în subsolul istoriei. Cartea lui Harvey nu mustește de noutăți. Despre acumularea prin deposedare scria încă de la mijlocul secolului trecut Andre Gunder Frank, care concentra efectele sociale nefaste provocate de capitalul uzurar în sintagma dezvoltarea subdezvoltării. Privatizarea prin deposedare a fostelor țări comuniste, bunăoară, a produs urmări similare cu cele ale dezvoltării subdezvoltării induse în colonii de felurite imperii. Iată care sunt acestea. „(...) dezvoltarea unei economii de export bazată pe o distribuție a veniturilor excesiv de inegală, drenarea surplusului economic către metropolă, transformarea structurii de clasă și a economiei locale și naționale în funcție de (...) nevoile de dezvoltare ale metropolei, alianța

naturală dintre puterea metropolitană din colonie și interesele locale reacționare ce dă naștere politicilor subdezvoltării (...)”¹⁶.

România în Uniunea Europeană

În perioada postcomunistă, strategiile economice dezvoltate în România au fost marcate de linia doctrinară a principalului partid de guvernământ. Față de investitorii străini, FSN, iar mai apoi ramura acestuia, Partidul Democrației Sociale din România, a avut o atitudine rezervată, întrucât dezmembrarea combinatelor mamut construite în perioada comunistă s-ar fi soldat cu un număr însemnat de șomeri. De aici, creșterea riscului de turbulențe sociale. În același timp, odată cu achiziționare activelor publice de către feluriți particulari, s-ar fi restrâns semnificativ aria controlului politic asupra principalelor resurse. Decizia de privatizare a companiilor statului, prin care au fost scoase la mezinț 53% dintre companiile publice, a fost acompaniantă de înființarea regiilor autonome, care păstrau controlul statului asupra zonei strategice a economiei naționale¹⁷. Nu insist foarte mult asupra performanței economice generată de identitatea strategică a ex-comuniștilor, o viziune desprinsă totuși de ideile neoliberale. După prăbușirea economică din 1991, de -12,9%¹⁸, economia este revigorată ulterior. Cu toate acestea, cel mai bun an de guvernare a ex-comuniștilor, anul 1995, când se înregistrează o creștere economică de 7,1%, e sub performanța anului 1989. PIB-ul României din 1989, la valoarea leului din acel an, era de 798 miliarde de lei, pentru ca PIB-ul anului 1995 să fie de doar 676 miliarde de lei, la valoarea leului din 1989. De asemenea, salariul mediu net din 1995 era cu 25% mai mic decât cel din 1989.

Identitatea strategică formulată de CDR dă naștere, din perspectiva atitudinii față de Occident, *imitației agresive*. „Imitația agresivă este atitudinea bazată pe dorința de a adopta valori politice, recomandări de politici publice și sugestii provenite din Occident fără discuție și cu intervenții locale minore. Deși cei care implementează și traduc în limbaj politic aceste măsuri sunt actorii locali, perspectiva locală, ca poziție de putere alternativă, este în general absentă sau nesocotită. Renunțarea completă la sistemul comunist, fără a se analiza ceea ce s-a realizat și ceea ce trebuie schimbat este exemplul unei astfel de atitudini (...)”¹⁹. Imitația agresivă este consecința programului electoral cu care CDR câștigă alegerile în 1996. Pe lângă *Contractul cu România*, care stipula că în termen de 200 de zile de la preluarea puterii guvernarea CDR va ameliora semnificativ situația social-economică a României, liderii partidelor istorice promisese

---

¹⁶ Frank 2009: 149.

¹⁷ Potrivit Legii 15/1990, ramurile strategice ale economiei naționale erau industria de armament, industria energetică, industria minieră, serviciile poștale și transportul feroviar.

¹⁸ Zamfir & Stănescu 2010.

¹⁹ Pop 2006: 124.

electoratului propriu grabnica integrare a României în structurile euro-atlantice. Într-atât s-a preocupat administrația Emil Constantinescu de accederea României în NATO și Uniunea Europeană, percepute ca singurele zone instituționale care ar fi garantat suveranitatea României, încât o serie de măsuri punctuale prevăzute de *Contractul cu România* - restituirea terenurilor agricole veritabililor proprietari, măsuri de relansare a agriculturii, introducerea venitului minim garantat etc. - au fost fie amânate, fie nesocotite. „CDR a promovat un program economic bazat pe ideea «scurtării tranziției» și a trecerii la economia de piață, precum și o strategie economico-politică ce a pivotat îndeosebi în jurul angajamentului pentru integrare euro-atlantică și deschidere economică”²⁰. Deschiderea economică presupunea aplicarea terapiei de șoc, adică reforma instituțională care elimina statul din zonele strategice ale economiei naționale. Dar această reformă instituțională servea în primul rând intereselor sistemului extern, cum corect remarca Vladimir Pasti²¹, și abia în al doilea rând celui intern. Iar când ne referim la interesele sistemului extern, ne referim mai ales la cele ale companiilor transnaționale și ale statelor aflate în spatele acestora. Iată cum înfățișează Naomi Klein scopul terapiei de șoc: „(...) crearea unor oportunități pentru obținerea unor profituri enorme, realizate foarte rapid, nu în ciuda stării de anarhie, ci datorită ei”²². Să trecem în revistă câteva dintre consecințele sociale produse de terapia de șoc în România, program de reformă neoliberal elaborat și tutelat de Fondul Monetar Internațional.

Anii 1995 și 1996 fuseseră ani de creștere economică, o creștere economică căreia i se imputa totuși că s-a făcut pe stoc și că a încetinit, astfel, circuitul economic prin apariția blocacajelor financiare. În 1997, anul în care demarează aplicarea terapiei de șoc în România, PIB-ul se contractă cu 6,1%, deși prognozele FMI anunțau o scădere de maxim 2,2%. Dramatică a fost însă scăderea salariului mediu net, mai mic cu 30% în 1997 față de anul precedent. Totodată, până la sfârșitul anului inflația ajunge până la 154,8%, deși estimările îi fixaseră o limită maximă de 90%. Pentru România, precum și pentru Rusia, terapia de șoc s-a dovedit un eșec. „Programul s-a dovedit catastrofal pentru România care se va confrunța cu încă trei ani de recesiune severă. Acest episod a dublat numărul oamenilor aflați sub pragul național de sărăcie, sub care coboară 41% din totalul populației. Combinația dintre un guvern român prea dornic de recunoaștere internațională și astfel dispus să respecte ideile neo-liberale, și un Fond Monetar Internațional ghidat doar de ideologia neo-liberală a amânat

---

²⁰ Blokker 2004: 189.

²¹ „Asta nu înseamnă că trebuie să renunțăm la a mai importa forme occidentale. Ele sunt necesare în primul rând pentru a asigura integrarea în sistemul internațional, cel economic și cel politic sau strategic. Nu trebuie însă să ne așteptăm ca ele să producă mai mult decât atât”. Pasti 1995: 24.

²² Klein 2008: 258.

dezvoltarea economiei României cu câțiva ani”²³. Pe lângă că nu a produs bunăstare, terapia de șoc a subminat sistematic fundamentul democrației, anume clasa de mijloc autohtonă. Prin urmare, terapia de șoc nu furniza nici libertate. În aceeași măsură ca în zilele noastre, pentru menținerea deficitului bugetar în anumiți parametri s-au avansat soluții fiscale. Dincolo de faptul că duritatea măsurilor fiscale a stimulat economia informală, aproximativ 40% din activitatea economică sustrăgându-se impozitării, majorarea neconținută a taxelor și impozitelor, alături de inventarea de noi biruri, au lovit puternic sistemul privat și antreprenorii indigeni. O firmă de avocatură străină observa cum rețetele reformatoare pe care FMI le prescria statului erau defavorabile cetățenilor români. În loc să ridice o clasă mijlocie, legile fiscale ale României distrug modesta clasă de întreprinzători a țării.

Secțiunea evidențiază faptul că decalajele de dezvoltare dintre Vest și Est s-au menținut în bună măsură. În debutul anilor '90, productivitatea muncii în statele occidentale era de 25-28\$ pe oră, comparativ cu doar 5-6\$ pe oră în fostele țări comuniste²⁴. Cel mai facil indicator macroeconomic utilizat pentru evidențierea diferențelor de dezvoltare dintre state este PIB-ul. Indicatorul ocultează însă o serie de realități sociale, cea mai importantă fiind distribuția socială a avuției sau polarizarea socială. La nivelul Uniunii Europene, România continuă să fie una dintre cele mai polarizate țări din perspectiva distribuției veniturilor. Pentru anul 2015, coeficientul Gini este de 0,34 pentru România, depășită la acest capitol de Bulgaria (0,35,4) și Letonia (0,35,5). Din 2007, România pare să fi înregistrat ceva progrese în acest sens, având în vedere că în anul accederii în clubul european indicele Gini era de 0,37 (Eurostat, 2015). Progrese au fost înregistrate și în raport cu salariul minim, care a crescut de aproape două ori din 2007. Cu toate acestea, salariul minim în România este de doar 235 de euro pe lună, comparativ cu 410 euro pe lună în Polonia și 1502 euro în Danemarca. Diferențele sunt consistente și în privința salariului mediu, de doar 417 euro în România²⁵, comparativ cu aproape 700 de euro în Polonia și peste 2.500 de euro în Danemarca. Polarizarea socială și diferențele salariale se reflectă în consum. În România, consumul relativ pe cap de locuitor însemna, în 2014, doar 59% din consumul pe cap de locuitor la nivelul Uniunii Europene, procent situat la nivelul anului 2011. În Polonia de pildă, în 2014, consumul relativ pe cap de locuitor era de 74% din cel existent în Uniunea Europeană. În Danemarca, consumul relativ pe cap de locuitor în 2014 este de 114% din cel existent la nivelul Uniunii Europene (Eurostat, 2015).

---

²³ Pop 2006: 130.

²⁴ Berend 2009.

²⁵ De remarcat că salariul mediu din România este echivalent cu salariul minim din Polonia.

În loc de concluzie

Dacă pe plan intern a garantat hegemonia unei elite politico-economice, prin felul în care a reglementat creditarea internațională, viziunea neoliberală a conservat preeminența metropolei. În cazul în care întreprinzătorii din țările aflate în curs de dezvoltare doresc să atragă bani de pe piețele financiare internaționale, se impune ca statul de origine al acestora să dețină rezerve valutare importante. Mai mult decât atât, statul respectiv este obligat să investească o parte a acestor rezerve în obligațiunile emise de metropolă. Prin urmare, dacă băncile din centrul sistemului mondial modern împrumută antreprenorii unui stat aflat în periferie, atunci statul cu pricina este obligat să finanțeze deficitele bugetare ale statelor metropolitane. Numai că există o diferență consistentă între dobânda percepută pentru creditele acordate sectorului privat dintr-o țară aflată în curs de dezvoltare, de aproximativ 12%, și dobânda oferită, de pildă, de statul american celor care investesc în bondurile sale, de aproximativ 4%²⁶. Urmarea e firească. Drenând plusvaloarea statelor periferiale, ruptura dintre metropolă și suburbiile sistemului mondial modern continuă să se adâncească. În felul acesta, neoliberalismul contribuie atât la accentuarea disparităților naționale, cât și a celor globale. Indicatorii utilizați în ultima secțiune vădesc faptul că România a recuperat un crâmpeli din decalajul de dezvoltare existent în anii '90, dar ritmul este unul foarte lent, ceea ce confirmă concluziile lui Samir Amin, care citește economia mondială dintr-o perspectivă marxistă. Decalajele de dezvoltare dintre metropolă și periferie sunt imposibil de recuperat. Mai ales în condițiile în care întârzierea tehnologică a periferiei în raport cu metropola este de cel puțin două generații²⁷.

---

²⁶ Harvey 2005.

²⁷ Frank 2009.

BIBLIOGRAFIE

- Amin, S. (2014). *The Implosion of Capitalism*, London, Pluto Press.
- Arendt, H. (1968). *Imperialism*, New York Harcourt Brace Janovich.
- Arrighi, G. & Silver, B. J. (1999). *Chaos and Governance in the Modern World System*, Minnesota, University of Minnesota Press.
- Arrighi, G. (2006). *The Long Twentieth Century*, New York, Verso.
- Berend, I. T. (2009). *From the Soviet Bloc to the European Union. The Economic and Social Transformation of Central and Eastern Europe since 1973*, New York, Cambridge University Press.
- Blokker, P. (2004). *Varieties of Modernity: The Romanian Post-Communist Experience as a Renewed Attempt at Modernisation*, London, Routledge.
- Böröcz, J. & Sarkar, M. (2005). „What Is the EU?” în *International Sociology*, Vol 20(2): 153–173, SAGE, London.
- Cini, M. & Borragán, N. P.-S. (2010). *European Union Politics*, New York, Oxford University Press, ed. a III-a.
- Frank, A. G. (2009). *Dependent Accumulation and Underdevelopment*, New York, Monthly Review Press.
- Gowan, P. (ed.) (2000). *The Question of Europe*, New York, Verso.
- Hardt, M. & Negri, A. (2001). *Empire*, Harvard University Press.
- Harvey, D. (2005). *The New Imperialism*, New York, Oxford University Press.
- Klein, N. (2007). *Doctrina șocului. Nașterea capitalismului dezastrelor*, București, Ed. Vellant.
- Kuus, M. (2014). *Geopolitics and Expertise. Knowledge and Authority in European Diplomacy*, Oxford, Wiley Blackwell.
- Lenin, V. I. (1987). *Essential Works of Lenin*, New York, Dover Publications.
- McCormick, J. (2007). *Weber, Habermas, and Transformations of the European State*, New York, Cambridge University Press.
- Pasti, V. (1995). *România în tranziție. Căderea în viitor*, București, Ed. Nemira.
- Pasti, V. (2006). *Noul capitalism românesc*, Iași, Ed. Polirom.
- Pop, L. (2006). *Democratising Capitalism? The political economy of post-communist transformations in Romania, 1989-2001*, Manchester, Manchester University Press.
- Schumpeter, J. A. (1991). *The Economics and Sociology of Capitalism*, New Jersey, Princeton University Press.
- Skousen, M. (2007). *The Big Three in Economics: Adam Smith, Karl Marx and John Maynard Keynes*, New York, M. E. Sharpe.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society*, London, University of California Press.
- Zamfir, C. & Stănescu, I. (2010). *Raportul social al ICCV. După 20 de ani: Opțiuni pentru România*.

Cristina-Georgiana IVAN*

**POSSIBILITĂȚI DE DEZVOLTARE A COOPERĂRII
ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE.
PERSPECTIVE DEMOGRAFICE**

***Possibilities for the development of cooperation
in the Black Sea Area. Demographic prospects***

Abstract: *Given the fact that current migration waves do not have a specific approach and it is important to try to avoid most of the negative influences that could come from this phenomenon, I consider that there is another factor that could have a beneficial impact on these evolutions. But how can we speak about cooperation for development and stability when we do not know some aspects that can cause important disorders if they are not treated right? And that is one of the reasons why along with identity aspects, in this paper, I choose to study the demographic changes and challenges in the Black Sea Area, their involvements in security and how they could lead to conflict. This area can be considered a risk for security, because here there are a lot of contradictions and conflicts, most of them based on ethnic differences, territorial claims and energy disputes. But, beyond this, a new category of risks must be taken into account, so along with the main demographic phenomena and structural changes of population, I will also approach other aspects, because some trends will result in a redistribution of population that could lead to the amplification of the ethnic and religious sources conflicts. And regarding these possibilities, diplomacy and why not some public diplomacy techniques, could lead to stability in an area dominated by uncertainty and frozen conflicts.*

Keywords: *development, migration, diplomacy, Black Sea Area, culture, conflicts, cooperation, demography.*

---

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest, Romania; Research Assistant, The “Ion I.C. Brătianu” Institute of Political Sciences and International Relations, Romanian Academy; cristinaivan9@yahoo.com.

Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Excelență interdisciplinară în cercetarea științifică doctorală din România – EXCELLENTIA” cofinanțat din *Fondul Social European*, prin *Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013*, contract nr. POSDRU/187/1.5/S/155425.

Date submitted: 08 November 2015

Revised version submitted: 19 November 2015

Accepted: 28 November 2015

* * *

Chestiunea cunoașterii strategice a aspectelor din regiunea Mării Negre, clarificarea teoriilor pe care potențialele conflicte se pot susține, respectiv a posibilelor efecte ce derivă din interferențele civilizaționale, reprezintă un domeniu de actualitate care conduce la nevoia întăririi cooperării pentru dezvoltare și stabilitate. Cooperarea este necesară pentru abordarea corectă a problematicilor care țin nu numai de securitate, ci și de rezolvarea problemelor economice, politice, sociale sau culturale, rezolvări care pot conduce la dezvoltarea de proiecte, respectiv de strategii energetice sau de combatere a terorismului, atât de utile în acest teritoriu.

Am considerat necesară analiza acestei regiuni în paralel cu demografia, respectiv luând în calcul principalele modificări de structură ale populațiilor, deoarece consider că acestea au reprezentat un factor declanșator asupra conflictelor din zonă, rămânând în mentalul colectiv drept pretext de polemici. Astfel, am luat în calcul efectele interferențelor identitare, conflictele pe care aceste diferențe le pot genera și posibilele consecințe nefaste asupra securității. Pe lângă aceste aspecte, nu trebuie neglijată nici analiza migrației, deoarece aceste interferențe civilizaționale sunt tocmai consecința fenomenului migrator, care este generat din motive precum condițiile economice proaste sau lipsa stabilității în țările de proveniență, fie benevol sau forțat.

Analiza realizată de către istoricul Gheorghe Brătianu reprezintă o valoroasă lucrare istorică, dar în același timp geopolitică a arealului Mării Negre, respectiv al importanței acestuia pentru evoluția teritoriului românesc. Acesta definea ca *spațiu vital*, respectiv element al existenței noastre această întindere, în raport și cu spațiul etnic și cel de securitate, considerând că avem parte de o coincidență absolută între spațiul etnic și cel de securitate, dar atenționa și în privința faptului că regăsim și „spații etnice românești care nu intră în alcătuirea acestui spațiu de securitate”¹.

Fiind singura zonă din Europa în care încă regăsim conflicte înghețate, este important să se realizeze o coeziune, lucru imposibil de realizat în situația în care nu există o percepție comună a pericolelor și amenințărilor și mai ales în condițiile acțiunilor desfășurate de către țările din acest areal, care încearcă să-și extindă sfera de influență în regiuni instabile, cu tendințe separatiste, divizate din punct de vedere etnic, lingvistic și religios, cu limbi care aparțin unor familii diferite, influențate de valurile de invazii sau de relocările forțate. În acest sens, am încercat să trec în revistă principalele relocări de populații, să stabilesc o legătură între demografie și naționalism, respectiv impactul hărțurilor mentale ale locuitorilor din această regiune, care se regăsesc pe același teritoriu cu mai

---

¹ Brătianu 1999.

multe identități etnice și religioase, formând un mozaic lingvistic, etnic și cultural, aspect pe care îl voi susține în continuare.

Consider că trebuie să se trateze aceste aspecte în legătură și cu numărul mare de imigranți, care, în funcție de abordare pot reprezenta fie un risc, fie o oportunitate pentru teritoriile în care aleg să se stabilească, respectiv să contureze scenarii în planul evoluțiilor structurilor de populație care pot produce divergențe în momentele în care se vor lovi de diferențele identitare.

Teorii și precizări conceptuale

Înainte de a dezbate o problemă din sfera de interes a *relațiilor internaționale*, este nevoie să amintim și ce implică acest domeniu. Astfel, în acest sens, Dan Dungaciu face referire la analiza interacțiunilor politice dintre actorii internaționali (guvernamentali sau non guvernamentali), în această categorie intrând și organizațiile „cu incidență politică” precum „ONG, corporații, organizații teroriste, grupuri de presiune, grupări religioase etc”².

Noțiunea de *geopolitică* a căpătat multe încercări de definire, printre care putem menționa că aceasta se bazează pe studiul efectelor pe care le au „organizările spațiale dominante (state, imperii, sisteme mondiale în genere etc) asupra vieții popoarelor, respectiv influența vieții colective în toate formele ei, în frunte cu viața popoarelor asupra spațiului”³, cuprinzând pe de o parte spațiul țărmurilor, dar și pe cel al mărilor, spații considerate forțe diferite, ce ar reprezenta *telurocrația* (forța terestră), respectiv *talasocrația* (forța maritimă). Contribuția lui Kjellen în formarea acestei științe a rezultat și cu enunțarea a cinci aspecte care trebuie analizate atunci când se determina tipul unui stat, una dintre ele fiind „das Staatsvolk (neamul) de care se ocupă Demopolitik (politica populației)”, referindu-se la „conștiința apartenenței etnice, la trupul etnic-Plethopolitica și la sufletul neamului - Psychopolitica”⁴, care pot produce tensiuni asupra securității în zonele în care hărțile mentale ale locuitorilor unui areal nu coincid cu cele ale vecinilor lor.

Este important de făcut și distincția dintre geopolitică și geostrategie. Astfel, Zbigniew Brzezinski definește geostrategia ca fiind „administrarea strategică a intereselor geopolitice”⁵, iar Dan Petre ne prezintă o distincție între acestea, respectiv, „dacă geopolitica se ocupă cu punerea pe hartă a elementelor materiale oferite de geografie, economie, demografie, geologie sau de observația recurențelor istorice, geostrategia

---

² Dungaciu 2012: 11.

³ Bădescu 2004: 14.

⁴ Bădescu, 2004: 24.

⁵ Brzezinski 2000: 43.

analizează acțiuni și atitudini politice în opera sau în potențialitate, pe care spațiul geopolitic le canalizează spre un anumit punct de conjuncție”⁶.

Astfel, atunci când facem referire la o problemă de securitate, aceasta este acea problemă prezentată „ca o amenințare la adresa obiectului de referință (în mod tradițional, dar nu necesar, statul, guvernarea, teritoriul, societatea)”⁷, iar securitatea, “este mișcarea care trece politica dincolo de regulile jocului și de cadrul problemei, fie ca un tip special de politică, fie deasupra politicii”⁸.

Mergând în aceeași direcție, Eugen Bădălan, definește securitatea ca fiind sentimentul de încredere prezent în lipsa amenințărilor, stare care certifică ținerea sub control a pericolului sau inexistența acestuia, în fapt, certitudinea protecției⁹, apărarea fiind cea prin care se asigură securitatea.

Atunci când discutăm despre securitatea statelor, respectiv dinamica politicilor internaționale, Buzan consideră o descoperire semnificativă ideea construită de John Hertz în anii '50, o *dilemă a securității* conform căreia, statul, prin încercarea asigurării nevoilor de securitate, tinde să conducă la creșterea insecurității celorlalte state, fiecare interpretând măsurile sale drept defensive, pe când celelalte au potențial de amenințare¹⁰.

Tot Buzan menționează și concepția lui Arnold Wolfers cu privire la securitate, pe care o definește din două perspective. Astfel, acesta face diferența între sensul obiectiv al securității, care ține de absența amenințărilor care pot afecta valorile dobândite și de cel subiectiv. În cazul definirii securității în sens subiectiv, se va avea în vedere absența sentimentului de teamă în legătură cu posibilitatea ca aceste valori să fie atacate. În concepția lui Buzan, ideea de stat este reprezentată de „legăturile majore ce țin laolaltă pachetul teritoriu-politică-societate și definește o bună parte din caracterul lui și din puterea lui ca actor în sistemul internațional”¹¹.

Trecând discuția în planul demografiei, aceasta este definită de către Traian Rotariu ca fiind aceea știință socială pentru care studiul populațiilor umane, respectiv dimensiunea lor numerică și modificările volumului ar reprezenta obiectul său de studiu¹².

În continuare, migrațiile umane sunt considerate de către Buzan ca fiind poate cea mai complexă amenințare la adresa populației, deși aparte, aplicându-se în principal în cazurile în care populația migratoare e afiliată unor structuri etnice și culturale diferite de cele din zona de rezidență. De asemenea, un alt factor problematic ce vine în legătură cu migrația, este

---

⁶ Petre 2007: 153.

⁷ Buzan 2011: 42.

⁸ Buzan 2011: 44.

⁹ Bădălan 2001: 39.

¹⁰ Buzan 2000: 16.

¹¹ Buzan 2000: 74.

¹² Rotariu 2003: 14.

riscul ca nou veniții să afecteze sectorul economic, sau pe cel de mediu, în eventualitatea în care aceștia îngreunează un mediu care este deja instabil.

Tot în lucrarea *Popoarele, statele și teama*, Buzan menționează faptul că în acest mod s-au format și națiunile. Astfel, acestea sunt rezultate din interferențele populațiilor migratoare, iar statele existente în prezent sunt în bună parte formate din imigrări. În continuare, menționează faptul că imigrarea o putem vedea ca pe o amenințare, dar și ca pe un avantaj, căci, „pe termen lung, ea are potențialul de a reforma ceea ce reprezintă națiunea, redefinind astfel ideea de stat”¹³. Dat fiind că în decursul istoriei s-a întâmplat de multe ori ca rezidenții să fie copleșiți de străini, această teamă se regăsește pe agenda de securitate națională a statelor. Astfel, Buzan afirmă faptul că până și imigrările mici pot trezi această teamă, deoarece se va pune problema purității culturale și rasiale, iar rasismul, „este un sentiment răspândit și puternic politic. Marginalitatea etnică și culturală este peste tot o forță politică mai puternică decât cosmopolitismul”¹⁴ iar, deși migrația poate fi considerată o parte a elementelor ce constituie statul-națiune, iar prin slăbirea complexului format între guvern, teritoriu și societate, aceasta poate conduce chiar la secesionism.

Deși migrația internațională s-ar putea controla prin legi bine puse la punct, din cauza diferențelor privind calitatea vieții și stările de conflict, deplasările umane pot constitui în continuare un factor destabilizator, la aceste categorii intrând în principal refugiații politici și emigranții economici. În principiu, statele bogate sunt preocupate de presiunile pe care migrațiile oamenilor din statele sărace, represive sau prost guvernate le pot exercita asupra lor, în încercarea de a-și îmbunătăți calitatea vieții lor, astfel încât posibilele probleme ce pot deriva din emigrație, vor ocupa întodeauna un loc important în agenda lor de securitate, punând sub semnul întrebării modul în care vor fi primiți, respectiv dacă vor fi văzuți ca un potențial avantaj pentru economie, sau ca o amenințare la adresa identității naționale sau a securității statului, statul fiind preocupat în primul rând de protejarea teritoriului și populației sale.

Constructiviști, printre care și Alexander Wendt, susțineau faptul că identitățile sociale ale indivizilor și statelor, sunt mai importante decât structura materială a sistemului internațional, astfel încât, consider relevantă analiza structurilor civilizaționale din această zonă, dat fiind că sunt și cazuri în care identități naționale contradictorii sunt prezente în interiorul unui singur stat. Dat fiind că sunt importante de analizat și influențele etniilor asupra motivațiilor conflictelor, este important de punctat și distincția pe care Anthony Smith o face între etnie și națiune, etnia fiind o „comunitate de mituri de origine, memorie și unul sau mai multe elemente culturale (inclusiv teritoriu) comune, pe când o națiune e

¹³ Buzan 2000: 103.

¹⁴ Buzan 2000: 103.

definită ca o comunitate numită, posedând un teritoriu istoric, împărțind aceleași mituri și memorie, aceeași cultură publică comună și același sistem legislativ¹⁵. Astfel, se încearcă formarea noilor identități prin recuperarea trecutului ca proiect de viitor¹⁶.

Și pentru că în rândurile ce urmează voi face referire la importanța geopolitică și geostrategică a Mării Negre, consider că este necesar să aduc în discuție și o serie de teorii ce au implicat spațiile mărilor, chiar dacă nu toate mai au aplicabilitate în prezent. Voi începe prin *Teoria lui Spykman*, care pune accentul pe importanța mărilor. Astfel, interpretările sale în legătură cu Heartland și zonele limitrofe din acest areal, diferă de interpretările lui Mackinder. Spykman acordă o importanță deosebită mărilor, considerând că marea ar reprezenta chiar cheia strategiei mondiale. „Mackinder se referise la aceste zone cu denumirea de Semilună interioară și Semiluna exterioară, la Spykman această fâșie marginală poartă numele de Rimland și este înconjurată de ape¹⁷. Spre deosebire de teoriile anterioare care acordau o putere superioară statului care deține controlul pe teritorii întinse din Eurasia (de uscat), prin această teorie, el susține că, de fapt, posibilitatea deplasării pe mare și a dezvoltării comerțului maritim ar reprezenta un avantaj care poate conduce la formarea unei puteri superioare, ilustrând astfel o nouă structură geopolitică.

Importanța pe care o acordă Rusia controlului acestei zone (a Mării Negre), nu este nejustificată nici dacă ne vom ghida după teoriile ce țin de distribuția resurselor. Astfel, încă din 1963, cercetătorul Ohlsson avea convingerea că zona de centură putea reprezenta o oportunitate pentru Rusia, fiind poate una din cele mai valoroase regiuni. În motivația sa, lua în calcul o serie de factori, între care amintim nivelul de civilizație, distribuția resurselor sau producția industrială și agricolă și delimita în acest cadru zona care se întindea de la Moscova la Marea Neagră, respectiv de la Volga la lacul Baikal¹⁸. Și Alfred Mahan a tratat importanța puterii maritime, iar în lucrările sale a susținut ideea că, pentru formarea unei puteri mondiale, una din principalele condiții o constituie controlul asupra mărilor, iar în eventualitatea unui conflict între puteri, statele care dețin și o poziție maritimă vor avea un avantaj în posibilitatea luării unei inițiative.

Anechitoea prezintă *teoria lui Mackinder* referitoare la rolul geopolitic al mărilor prin ideea că, dominând mările, o putere poate interveni unde dorește, însă, din cauza noilor căi de transport terestre, o va face cu întârziere¹⁹. Și Nicolae Mocanu vede în Caucaz poate cea mai „strategică regiune din cadrul arealului ponto-caspic”, dat fiind că în

---

¹⁵ Smith în Petre 2006: 162

¹⁶ Petre 2006: 162.

¹⁷ Ezzati 2009: 23.

¹⁸ Ezzati 2009: 25.

¹⁹ Anechitoea 2008: 102.

această zonă interesele NATO și Rusia se suprapun, făcând referire la evenimentele din Irak, dar și la terorismul cu rădăcini în Caucaz, „Rusia promovând ideea creării unui brâu strategic între Marea Neagră și Marea Caspică”²⁰.

Delimitarea Zonei Extinse a Mării Negre

În ultimul deceniu, conceptul de *Zonă extinsă a Mării Negre* a fost unul dezbătut frecvent în probleme ce țin de securitatea NATO și UE. Astfel, acest concept relativ nou, a fost reconturat în urma atentatelor de la 11 septembrie 2001, „devenind și mai vizibil după dubla lărgire a NATO și UE. Zona reunește trei state membre ale NATO - România, Bulgaria, Turcia-, primele două fiind și membre ale UE, republicile ex-sovietice Moldova și Ucraina, o mare putere în căutarea identității postimperiale, Rusia, și trei republici din Caucazul de Sud - Armenia, Azerbaidjan și Georgia”²¹ sau, pentru a rezuma, putem spune că este zona cuprinsă între Balcani și Marea Caspică. Ucraina este situată la intersecția dintre regiunea islamică, euro-atlantică și euro-asiatică, pendulând între Est și Vest, Turcia are ca (un) obiectiv securizarea strâmtorilor Bosfor și Dardanele pentru accesul la Mediterană și Marmara, iar „Rivalitățile actuale ruso-ucrainene privind viitorul flotei Mării Negre și a bazelor ei militare nu au altă miză decât autoritatea asupra acestei mări. Ucraina dorește să obțină dominația asupra resurselor maritime, în timp ce Rusia nu vrea să piardă singurul său mod de acces spre mările calde”²².

Dat fiind că zona Mării Negre reprezintă spațiul de întâlnire a trei zone geopolitice – Orientul Mijlociu, Europa de Est și Europa de Sud, după anii '90, conflictele dintre riverani s-au suprapus din ce în ce mai des cu interesele în zonă ale altor state. Faptul că principalii actori interesați de acest spațiu sunt întâmplător, sau nu și marii lideri mondiali, printre care se regăsesc SUA, Rusia, China, Japonia, India, și țări membre UE, fac din această zonă, o zonă geostrategică, iar cât timp va fi instabilă, nici securitatea europeană nu va fi deplină și odată cu ea, securitatea națională a fiecărui stat din regiune. Iar, din cauza acestor complicații, prezentul interes pe care îl exercită această regiune asupra NATO și Uniunii Europene va decide și viitorul geostrategic al României. Această poziționare este una de interes și pentru Statele Unite ale Americii în încercarea lor de extindere a influenței spre Eurasia, începând cu Caucaz. Anechitoae menționa și faptul că, dat fiind că Marea Neagră reprezintă o regiune în care se intersectează interesele unor mari puteri, iar SUA își dorește să-și plaseze baze militare în România sau Bulgaria, e evident „că jocul de șah pentru

---

²⁰ Mocanu 2005: 199.

²¹ Dumistrăcel 2010: 35.

²² Anechitoae 2008: 189.

stăpânirea Rimlandului este în desfășurare, iar România este o piesă importantă a acesteia”²³.

Vizând punctele strategice ale Mării Negre, printre care Caucazul, strâmtorile, gurile Dunării și Pensinsula Crimeea- despre care Brătianu spunea că cine o deține stăpânește și Marea Neagră²⁴- o serie de conflicte diplomatice și-au făcut simțită prezența în această perioadă, însă, promovarea stabilității în acest areal reprezintă o necesitate, iar conflictele înghețate precum cele din Transnistria și enclava Nagorno- Karabah, care reprezintă conflictul înghețat din Azerbaidjan, trebuie rezolvate. Pe lângă soluționarea acestor conflicte, trebuie ținute sub control și celelalte riscuri, printre care voi enumera aici doar interferențele civilizaționale, traficul de arme, de droguri și de ființe umane, precum și instabilitățile politice, culturale, etnice, probleme ce ar putea fi ținute sub control numai prin dezvoltarea cooperării, diplomația eficientă putând juca și ea un rol important.

Poziția Mării Negre în apropierea Heartlandului și intenția de extindere a NATO ridică interesul alianței asupra Mării Negre. Însă, în același timp, Rusia, Ucraina și Turcia vor să domine această regiune, lucru ce poate genera și alte conflicte pe lângă conflictele înghețate deja existente aici, mai ales că, Rusia, consideră prezența NATO în bazin și desfășurarea operațiunilor militare, o amenințare la adresa securității sale.

Atunci când vorbim despre poziția geostrategică a României, aceasta suferă modificări în timp, însă, în această perioadă, putem spune că se află pe de o parte la intersecția dintre axa mărilor (Marea Caspică- Marea Neagră- Marea Mediterană) și a fluviilor și canalelor, iar aici ne referim la axa Rhin-Main-Dunăre, iar această poziție, pe lângă beneficiile cu care vine, aduce și o serie de riscuri și amenințări. Pentru a evita dezvoltarea unui nivel ridicat de instabilitate și insecuritate în zona Mării Negre, este nevoie de dezvoltarea sistemelor de avertizare timpurie și de cooperarea regională. Pe lângă urmărirea conflictelor și vulnerabilităților deja existente, este nevoie să fim capabili să anticipăm și amenințările globale cu care ne putem confrunta poate chiar în viitorul apropiat, iar atunci când facem aceste analize, trebuie să realizăm planuri de acțiune adaptate condițiilor cu care ne confruntăm și nu metode preluate din alte regiuni, aspecte pentru care este importantă existența cooperării între participanți și stabilirea intereselor comune mai presus decât prioritățile de pe agenda de securitate a fiecărui stat din această regiune și abordarea conflictelor etnice existente și potențiale.

De-a lungul anilor, tot mai multe organizații pentru cooperare în zonă și-au făcut apariția, în încercarea lor de a consolida relațiile, de a rezolva conflictele existente, respectiv pentru a încerca formarea unei identități comune și dezvoltarea regiunii prin proiecte comune. Cooperarea

---

²³ Anechitoe 2008: 90.

²⁴ Brătianu 1999.

în zonă poate duce la facilitarea transportului gazelor naturale spre consumatorii europeni. Astfel, prin Marea Caspică, și-ar putea asigura necesarul de energie și Uniunea Europeană, aspect nerealizabil în situația inexistenței unui parteneriat între statele riverane Mării Negre sau într-un climat ostil. Pe lângă aspectul legat de drumul energiei, Federația Rusă, pentru a-și menține influența în vecinătate, îngreunează integrarea lor în NATO, respectiv UE, iar instabilitatea din zonă, controlată și de Rusia, descurajează intențiile Occidentului de a dezvolta legături puternice cu Republica Moldova, Georgia, Azerbaidjan, respectiv Armenia, evenimentele din ultima perioadă punând în discuție și situația Ucrainei, prin prisma evenimentelor violente, respectiv opririlor furnizărilor de gaze.

Scurtă incursiune în evoluțiile din Zona Extinsă a Mării Negre

Considerată răscruce a civilizațiilor, dar și a invaziilor, „în acest ansamblu de împrejurări, pe care o întreagă școală construisese știința nouă și ambițioasă a geopoliticii, Marea Neagră, se află prin forța lucrurilor pe primul plan al interesului și al cercetărilor”²⁵.

Dat fiind că în decursul istoriei, teritoriile azero-turcilor au fost frecvent împărțite între Rusia, Imperiul Otoman și Imperiul Persan, conflictele formate în jurul relațiilor dintre Rusia-Armenia-Azerbaidjan-Turcia, ce derivă în planul cultural-etnic, au rădăcini adânci. Relocarea armenilor de către ruși pe teritoriul azerilor, a reprezentat o modificare de structură demografică ce a tulburat populația azeră. Dacă aproape în fiecare conflict otomano-rus, armenii erau de partea rușilor, azerii nu s-au alăturat otomanilor, dar între 1905 și 1906, s-a declanșat o serie de ostilități între armeni și azeri, Scott Taylor menționând ca un factor declanșator în această direcție, intenția Rusiei țariste de a opri dezvoltarea unei revoluții musulmane în Caucaz²⁶. Deși Georgia, Armenia și Azerbaidjan erau părți ale Uniunii Sovietice, conflictele etnice au continuat, acest lucru devenind și mai nuanțat în perioada de declin a Uniunii Sovietice. Astfel, la sfârșitul anilor '80, armenii din Nagorno-Karabah, cereau unirea cu Armenia, motivând cu faptul că majoritatea erau etnici armeni. În ciuda acestui aspect și a rezultatelor alegerilor din 20 februarie 1988, când cei din Karabah au votat pentru unirea cu Armenia, pentru faptul că regiunea era izolată în teritoriul Azerbaidjanului, sovieticii au susținut includerea acesteia în Republica Socialistă Azerbaidjan. Această decizie a rezultat cu conflicte etnice puternice, care au fost parțial suprimate doar de intervenția soldaților sovietici din martie 1988²⁷. Armenii, pentru a-și forma o „zonă tampon”, au continuat cu formarea a 7 provincii în jurul Nagorno-Karabah,

---

²⁵ Brătianu 1999: 69.

²⁶ Taylor 2012: 146.

²⁷ Taylor 2012: 151.

provincii în care „populațiile azere locale au fost epurate etnic, fără milă, din casele lor”²⁸.

Deși forțele militare din Azerbaidjan s-au dezvoltat în ultimii ani, influența Rusiei în zonă îi ține în șah. În acest sens, amintind de influența Moscovei din august 2008, ca rezultat al încercării Georgiei de a „captura regiunea autonoma Osetia de Sud”²⁹, Scott Taylor, avertizează că, „încă având unități militare în Armenia, de-a lungul granițelor cu Turcia, Rusia ar fi și mai rapid pregătită să trimită forțe în Nagorno-Karabah, pentru a susține armenii”³⁰.

Revenind la istoricul dominațiilor Mării Negre, prin intervenția Angliei, în urma Războiului din Crimeea și a Tratatului de la Paris din 1856, pentru o scurtă perioadă de timp, Rusia a pierdut accesul la strâmtori, respectiv a fost înlăturată de la Marea Neagră, ce a trecut de la „de la lac turcesc, la condominiu ruso-turc și apoi la neutralitate”³¹, Anglia devenind cea mai mare putere navală.

Datorită Convenției de la Berlin, prin care pentru prevenirea unui război între ruși și turci și pentru prevenirea dezvoltării puterii ruse, României i s-a „recunoscut independența, condiționată de cedarea către Rusia a Basarabiei în schimbul Dobrogei și Deltei Dunării, ceea ce a dus la ieșirea României la Marea Neagră”³², revenind astfel la vechiul teritoriu românesc și din 1878, la stăpânirea celei mai mari părți din Dobrogea.

Tendințe principale. Analize și interpretări

În această parte voi analiza pe de o parte datele preluate din profilurile de țară realizate pe *The World Factbook* realizate pentru CIA, pe care le-am atașat și în anexele acestei cercetări, urmând ca în partea a doua să realizez o scurtă analiză a principalelor prognoze cu privire la principalele modificări ale structurilor de populație din Zona Extinsă a Mării Negre.

Armenia, cu o populație de 3.060.631 de locuitori (anexa 3), situată în Caucazul de Sud, este angrenată în conflictul interstatal armeano-azer (armeni creștini în Azerbaidjan), care este considerat ca fiind greu de soluționat din cauza diferențelor ireconciliabile. Astfel, acesta s-a manifestat începând cu mișcările unor separatiști din anul 1987, urmând ca în 1991, Nagorno-Karabah să se proclame republică, iar prin autodeclararea independenței s-a declanșat actualul conflict înghețat a cărui soluționare în prezent ocupă loc în strategiile de securitate ale țărilor riverane, implicit și ale României, precum și NATO și UE, dat fiind că prezența acestui conflict, ca și al celorlalte din regiunea Caucazului, constituie o amenințare la adresa

---

²⁸ Taylor 2012: 156.

²⁹ Taylor 2012: 162.

³⁰ Taylor 2012: 162.

³¹ Mocanu 2005:147.

³² Mocanu 2005: 147.

securității naționale, dar și euroatlantice și europene. Exceptând republica Nagorno-Karabah, procentele majoritare ale elementelor identitare ale armenilor, tind spre o poziție clară, cu 98% dintre armeni care se declară aparținând etniei armenice, 92,6% practicanți apostoloci de tip armean, iar 97,9% din cei ce-au declarat limba, reprezintă populația vorbitoare de limbă armeană, celelalte procente fiind ne semnificative. Toate entitățile separatiste formate în această regiune nu pot supraviețui fără sprijin economic din partea Rusiei, iar în cazul conflictului Nagorno-Karabah fără suportul Armeniei, care, în fapt beneficiază de sprijin tot din partea Rusiei³³. Acest conflict, inițial conflict etnic intern al Azerbaidjanului, „a evoluat către o rivalitate acută între două state, Armenia și Azerbaidjan, față de primul Rusia jucând un rol de susținător, iar în relația cu ambele, simultan, de mediator”³⁴.

Azerbaidjan, republică din Caucazul de Sud, prezintă interes și în asocierea sa cu prezența pe propriul teritoriu al conflictului Nagorno-Karabah. Cu o populație de 9 686 210 locuitori, din care peste 91% de etnie azerbaidjană, se confruntă cu o prezență de aproape 2% etnici armeni, din care majoritatea este situată în regiunea Nagorno-Karabah. Estimările *The World Factbook* relatează o cifră de 93,4% de musulmani, urmată de procente apropiate de creștini ruși și armeni. În aceleași proporții întâlnim și distribuția vorbitorilor de limbă cu 92,5% afiliați cu limba azeră, o limbă apropiată de limba turcă și 1,4% vorbitori de limbă rusă, respectiv încă 1,4% de limba armeană (vorbită majoritar în regiunea Nagorno-Karabah).

Bulgaria, țară membră NATO și UE, are o populație de 6.924.716 de locuitori și și-a axat direcțiile din domeniul securității naționale în direcția integrării în aceste două alianțe, aspect văzut ca un factor de stabilitate atât în zona Mării Negre, cât și în Balcani. Deși încearcă să-și asigure un viitor democratic, încă se mai păstrează elemente care o situează între Est și Vest, chiar dacă încercările Rusiei de a o izola de alianța euroatlantică au dat greș. Datele prezentate de *The World Factbook*, indică o cifră de 76,9% de bulgari, completați de 8% de etnie turcă și până la 4,4% etnie romă, procente comparabile cu cele ce indică și limba folosită în Bulgaria (76,8% lb. bulgară, 8,2% turcă, respectiv 3,8% romă). Printre cei care practică religia, 59,4% sunt ortodocși și 7,8% musulmani.

Repartiția structurilor de populație a fost studiată și de Berna Türkdoğan Uysal, iar într-un articol publicat în „Journal of Black Sea Studies” evidențiază și următoarea împărțire:

---

³³ Cioculescu 2010: 154.

³⁴ Cioculescu 2010: 155.

NATIONALITY	MEN	WOMEN	TOTAL
BULGAR	3.236.760	3.269.781	6.506.541
TURK	334.844	321.844	656.688
GYPSY	99.611	98.254	197.865
MACEDON	94.994	92.795	187.789
ARMENIAN	10.627	11.327	21.954
RUSSIAN	6.246	4.305	10.551
GREEK	3.976	3.461	7.437
JEWS	2.954	3.073	6.027
TATAR	3.033	2.960	5.993
ROMA	1.644	2.105	3.749
KARAKAÇAN	1.064	1.021	2.085
CZECH	426	773	1.199
ALBAN	643	462	1.105
GERMAN	232	515	747
HUNGAR	261	410	671
VLACH	228	259	487
SERBS	257	227	484
OTHER	1.556	1.444	3.000
TOTAL	3.799.356	3.815.016	7.614.372

Fig. 1 - Repartiția structurilor de populație
Sursa: Türkdoğan Uysal 2013: 1-22.

În Federația Rusă, care are o populație estimată la 142.470.272 locuitori, în funcție de criteriul etnicității, regăsim 77,7% ruși, 3,7% tătari declarați și un procent de aproximativ 1,4% de ucrainieni. Limba folosită într-o proporție majoritară este cea națională și ocupă un procent de 96,3%. Rusia reprezintă țara (din zona studiată) cu cea mai mare împărțire între ortodocși (15-20%) și musulmani(10-15%), aceste procente reprezentându-i pe cei care se declară practicanți.

Sentimentul de neliniște în privința siguranței identității al Rusiei derivat și din prezența ridicată a efectivelor militare ale SUA în Caucaz și Asia Centrală, a determinat încercarea de a-și consolida influența în regiune, în principal prin întreținerea conflictelor înghețate din regiune.

Georgia, o populație care se confruntă cu tensiunile din cadrul conflictului dintre puterea centrală și republicile separatiste Osetia de Sud și Abhazia, e direct preocupată de stabilitatea din această regiune. Cu o populație de 4 935 880 locuitori, și întrepătrunderi etnice, reprezintă o zonă de risc. Astfel, georgienii declarați sunt într-un procent de 83%, următoarele etnii fiind în procent de 6,5% azeră și 5,7% armeană. Limba oficială este georgiană, vorbită de un procent de 71% urmată de rusă(9%), armeană (7%) și azeră (6%), în republica Abhazia, fiind vorbită abhaza. În privința religiei, 83,9% sunt ortodocși și aproximativ 10% musulmani.

Moldova avea o populație estimată la 3.583.288 locuitori, din care, 75,8% moldoveni, 8,4% ucrainieni și până la 6% ruși, majoritar ortodoxă (93,3%). Limba oficială se suprapune cu limba româna, deși e notată în procente diferite și e urmată de limba rusă, vorbită(ce puțin în statistici) de 16% din populație, respectiv ucraineană și găgăuză. Prezentă pe scena conflictelor înghețate din regiune cu conflictul transnistrean, aceasta este

încetinită din procesul de integrare în NATO și UE, din cauza acestui regim separatist ce are la origine și un conflict lingvistic, de influență rusă.

Conform datelor *The World Factbook*, România are o populație în declin, estimată la 21.729.871 de locuitori, din care 83,4% români, 6,1% unguri și 3,1% romi cu limba oficială română (85,4%), urmată de 6,1% vorbitori de maghiară. Religia ortodoxă ocupă un procent de 81,9%, fiind urmată de 6,4% protestanți și 4,3% catolici. Principala problemă în plan etnic a românilor o constituie acțiunile maghiare, care, pentru moment nu au avut repercusiuni puternice asupra securității naționale. În exterior, problemele de pe agenda de securitate sunt cele legate de statutul românilor din Ucraina, respectiv de găsirea unor soluții pentru rezolvarea conflictului Transnistrean.

Turcia, cu o populație totală estimată la 81.619.392, din care 99% musulmani, vine în asigurarea diversității identitare în zonă. Dintre aceștia, aproximativ 75% s-au declarat de etnie turcă și 18% de etnie kurdă, procentul folosirii limbilor de circulație fiind distribuite în funcție de acest criteriu. Importanța Turciei pentru regiune derivă din controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele pe care îl dețin și din capacitatea de contrabalansare a supremației Rusiei în regiune, deși în planul opunerii dechiderii Mării Negre către comunitatea euroatlantică, aceasta îi este aliat. Deși pe acest front tind să ajungă la o înțelegere, acestea sunt în conflict în privința „războaielor din Cecenia, a drepturilor musulmanilor din Federația Rusă și a atitudinii Moscovei în problema kurda”³⁵. Acestea sunt în contradicție și cu statutul statelor nou formate din spațiul CSI, pe care Turcia le susține în consolidarea independenței, sprijinind economic Georgia și Azerbaidjanul.

Tot conform *The World Factbook*, populația Ucrainei din 2014, era estimată la 44.291.413 locuitori, din care 77,8% ucrainieni și 17,3% ruși. Limba oficială vorbită în procent de 67% este limba ucraineană, urmată de aproximativ 24% vorbitori de rusă, iar religia majoritară este cea ortodoxă, urmată de aproximativ 10% catolici. Deși s-a apropiat de Occident, Ucraina rămâne instabilă din cauza tensiunilor politice și etno-culturale din interior, precum și din cauza dependenței de livrările rusești, care reprezintă o vulnerabilitate puternică. Puternicile tensiuni dintre populația majoritară și minoritarii ruși, precum și cele dintre greco-catolici și ortodocși se adaugă în seria problemelor interne ale Ucrainei care, pe lângă rivalitățile dintre interesele economice ale diferitelor grupări se mai confruntă și cu acest factor. În continuare voi prezenta principalele prognoze realizate cu privire la populația din Zona Extinsă a Mării Negre, punând accent pe datele Rusiei și Turciei, încercând să fac o legătură între acestea și modul în care ar putea influența securitatea în zona extinsă a Mării Negre. În privința evoluției structurii populațiilor din republica Nagorno-Karabah, Scott Taylor evidențiază faptul că armenii recurg în mod constant la întărirea controlului

---

³⁵ Dumistrăcel 2010: 63.

în regiune chiar și prin încurajarea natalității, deși „acest program de reșezare, alături de alterarea deliberată a structurii demografice sfidează în mod vădit rezoluțiile ONU, care solicită retragerea imediată a trupelor armenice și revenirea refugiaților azeri”³⁶.

Turcia continuă negocierile pentru repatrierea azerilor expulzați, considerând că un pas în acest sens îl poate reprezenta un studiu comun al evenimentelor istorice, însă Armenia refuză orice negocieri, insistând ca turcii să recunoască genocidul din 1915, comis asupra armenilor. În acest „joc” intră și Georgia, prin faptul că este singura posibilitate a armenilor de a ieși la mare, graniță ce este în pericol din cauza conflictelor rușilor cu georgienii (prin intervențiile trupelor rusești în momentul încercării Georgiei de a câștiga Osetia de Sud), datorită sprijinului primit de Armenia din partea Federației Ruse (care finanțează și armenii, dar și Abkhazia și Osetia de Sud).

O altă zonă de risc în privința evoluțiilor demografice, o constituie și Bulgaria, Bruxellesul punctând în acest sens necesitatea ca Bulgaria să stopeze reducerea populației active, ce se preconizează că se va diminua cu un milion de persoane în următorii ani³⁷. Postevka și Zodian, în studiul lor, atrag atenția și asupra faptului că și în România se preconizează o tendință de reducere și de îmbătrânire a forței de muncă.

Evoluțiile demografice din zonă, respectiv prognozele care menționează că și în Federația Rusă va crește orientarea spre religia musulmană, aduc o serie de noi preocupări pe agenda organizațiilor promoatoare ale cooperării în zonă. Dat fiind că în areal acționează grupări precum Hamas sau Hezbolah, grupări fundamentalist islamice care realizează sponsorizări și consultări prin intermediul organizațiilor formate pe aceste teritorii, care de multe ori sunt formate în spatele asociațiilor de studenți musulmani, o amenințare o pot constitui o parte din studenții veniți la studii, sau curente de valuri masive de migranți. Evoluțiile fenomenului demografic trebuie monitorizate constant, așa cum se menționează și într-o lucrare din 2006, realizată de Ciuchita Lucian, Toma Daniel, Tihan Eusebiu, că „prezența în România a circa 10.000 de kurzi, majoritatea membri activi sau simpatizanți ai P.K.K, reprezintă un factor de amenințare majoră, întrucât această organizație folosește în mod tradițional teritoriile țărilor gazdă din Europa ca teatru de operațiuni contra intereselor Turciei”³⁸, lucru care poate duce și la slăbirea cooperării în zona extinsă a Mării Negre.

De-a lungul timpului, importanța strategică a Mării Negre a oscilat, conform lui George Cristian Maior, între rolul de „punte de legătură și frontieră, zonă-tampon și zonă de tranzit între Europa și Asia, la intersecția dintre fostele puteri și imperii. În plus, Marea Neagră, a reprezentat un

---

³⁶ Taylor 2012: 168.

³⁷ Postevka & Zodian 2008: 13

³⁸ Ciuchita *et alii* 2006: 23.

punct de joncțiune pentru rutele comerciale și regiunile bogate în resurse energetice”³⁹, iar regiunea se confruntă cu riscuri și amenințări datorate terorismului din Caucaz, proliferării armelor, traficului transfrontalier, fluxuri de migrație, neîncredere între statele riverane, tendințe naționaliste ori antioccidentale, presiuni islamice, tendințe separatiste și antioccidentale, conflicte regionale și internaționale⁴⁰. Zona este predispusă la asemenea riscuri prin faptul că reprezintă o zonă tampon între diferite culturi, civilizații și religii, ce aduc și o serie de strategii care de multe ori sunt contradictorii. Pentru a încerca evitarea acestora, în această zonă ce poate reprezenta o punte de legătură sau o frontieră, persistă o nevoie stringentă de dezvoltare a sistemelor de avertizare timpurie și de cooperarea regională. O atenție deosebită trebuie acordată migrației ilegale, dar și prezenței pe teritoriul României a unor străini pentru o perioadă îndelungată. Dat fiind că Turcia, în contextul războiului civil din Siria, se confruntă, la granița de est cu valuri de refugiați sirieni, trebuie urmărit și modul în care se pot reorienta aceștia. Această tendință, „poate contribui semnificativ la scăderea nivelului de stabilitate din regiune, unul dintre motive fiind și tensionarea considerabilă a relațiilor dintre Ankara și Damasc, în cursul anului 2012, existând chiar și confruntări pe linia de frontieră; mai mult, un număr mare de refugiați sirieni, din care mulți sunt etnici kurzi, poate amplifica problema internă pe care Turcia o are cu minoritatea kurdă”⁴¹ care se poate extinde și asupra statelor din imediata apropiere. Principalele dispute dintre Rusia și Turcia, vin în planul drepturilor musulmanilor din Rusia, problema kurdă, respectiv conflictul cecen.

Raportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, „Russia facing demographic challenges”, se estimează o criză demografică, ce ar conduce, în 2025, la o diminuare a populației de până la 11.000.000 de persoane, scădere care ar îngreuna creșterea economică. Pe de altă parte, s-au făcut și studii care să contracareze această prognoză, însă, un lucru cert este îmbătrânirea populației influențează micșorarea productivității. Același studiu însă, precizează că sporul ridicat al populației musulmane din regiunile învecinate vor declanșa noi fluxuri migratoare ce ar putea amplifica disputele etnice și religioase din interiorul Federației Ruse. Pe termen lung, în condițiile menținerii acestor tendințe, se poate amplifica extremismul, precum și migrația ilegală a locuitorilor din republicile caucaziene.

Turcia este singura din zonă în care se înregistrează o creștere a populației, explicată și din prisma tradiției islamice. Astfel, în acest caz, e nevoie de investiții în dezvoltarea infrastructurii, deoarece se va ajunge și la o suprapopulare a zonelor urbane. În același timp, în condițiile în care

---

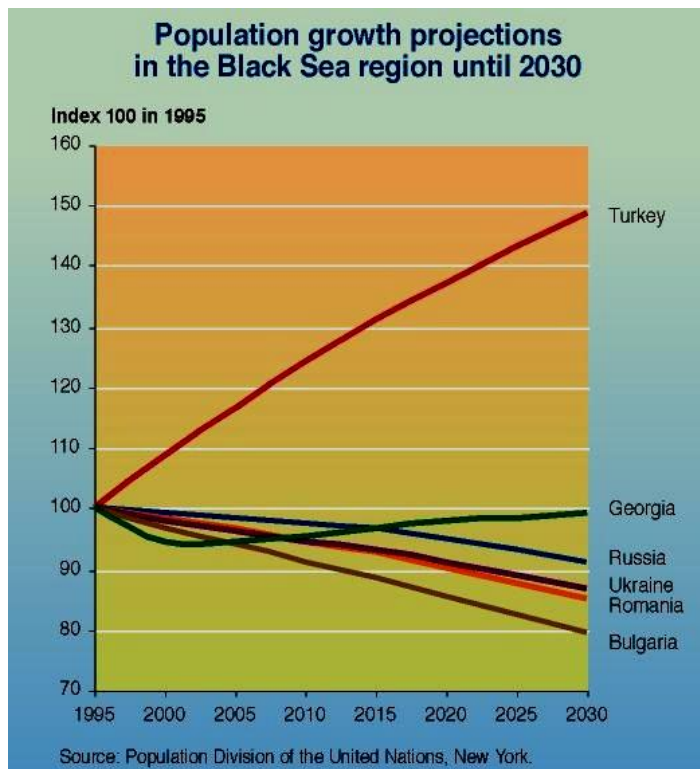
³⁹ Maior 2012: 179.

⁴⁰ Pop 2008: 17.

⁴¹ Bogzeanu 2012: 55.

proгноzele se vor respecta, vor avea loc și o serie de dispute etnice prin prisma faptului ca musulmanii vor migra și în țările vecine.

O analiză în acest sens a fost realizată și de *United Nations of Population*, care ne oferă și următorul grafic prin care să analizăm următoarele modificări ale diagramei demografice:

Fig. 2 - Modificări ale diagramei demografice în regiunea Mării Negre - 2030
Sursa: <http://www.un.org/en/development/desa/population/>
[accesat pe 03.11.2015]

Trebuie urmărit în acest sens ce se va întâmpla cu suprapopularea Turciei, populație musulmană, ce va migra, probabil în țările cu demografie în declin. În acest sens, imigranții se vor lovi de probleme care țin de ocuparea unui loc de muncă. Dat fiind că acest trend este prognozat, consider că va trebui acordată o atenție deosebită proiectelor de dezvoltare economică, pentru ca viitorul val de migrație să aducă beneficii de ambele părți, prin formarea unor locuri de muncă fiind posibil diminuat și fenomenul infrațional ce s-ar putea dezvolta în condițiile în care populația imigrantă va ocupa numai lucrile slabe de muncă.

Modul în care vor evolua lucrurile va depinde și de intervențiile ce vin din exterior, respectiv din alianțe. Astfel, se va analiza și dacă teoria păcii formulată de Kenneth Waltz, conform căreia statele democratice sunt

mai puțin predispuse să intre în conflict cu alte state democratice este încă valabilă.

Concluzii

Spațiu de întâlnire al civilizațiilor ortodoxe, islamice și occidentale, considerată drept o zonă tampon, aceasta prezintă instabilitate și din cauza terorismului sau a migrației ilegale, dar și a folosirii ca platformă pentru operațiuni militare de luptă împotriva terorismului și reprezintă „zonă de tranzit a petrolului și gazului natural în Asia Centrală și Orientul Mijlociu către Europa. Regiunea Mării Negre reprezintă totodată verigă de legătură a unei axe geopolitice și geoeconomice emergente - Marea Mediterană-Marea Neagră- Marea Caspică”⁴².

Consider că prin prezentarea datelor menționate, am reușit să surprind o parte din implicațiile care vin în situațiile în care, pe un teritoriu se regăsesc atât de condensat civilizații atât de diferite și să prezint o parte din caracteristicile acestei regiuni și a conflictelor cu care se confruntă.

În primul rând, putem considera ca o principală tendință înregistrată, declinul demografic cu care se confruntă statele din fosta Uniune Sovietică, în comparație cu sporul înregistrat de Turcia, trend care, conform datelor analizate, se preconizează că va continua în următorii 20 de ani, producând mari schimbări și în repartitia religiei din acest areal. Această tendință va avea drept consecință o redistribuție a populațiilor și se poate accentua prin amplificarea unei lupte pentru afiliere etnică și religioasă.

O altă consecință a acestei situații poate conduce și la o serie de noi conflicte în renegocierea teritoriilor venite din nevoia de consolidare a granițelor, fiind important de urmărit și unde vor conduce aceste modificări demografice atunci când ne referim la naționalism. Un alt aspect care nu trebuie neglijat, este o analiză serioasă asupra minoritarilor etnici din acest areal, deoarece aceștia riscă să declanșeze noi acțiuni separatiste. Trebuie formulate în acest sens, scenariile axate pe fiecare dintre aceste țări, necesitatea aceasta putând fi explicată și-n contextul actualelor conflicte.

Un alt palier asupra căruia consider că trebuia insistat, însă limitele de timp și spațiu de care m-am lovit în redactarea acestei lucrări nu mi-au permis, îl reprezintă un studiu amănunțit al rețelelor de migrație din ultimii aproximativ 20 de ani, pentru remarcarea tiparelor ce se constituie sau nu în acest sens, precum și un demers serios în analiza efectelor pe care acest fenomen le are asupra economiei țărilor implicate.

Consider că, deși în prezent se pune accent pe alternative pentru asigurarea securității energetice, demografia și structurile de populație ar trebui analizate mai mult atunci când discutăm despre securitatea națională și nu numai, analiza pe termen mediu a indicatorilor demografici în context geopolitic putând avertiza și asupra evoluției agendelor de securitate ale

---

⁴² Pop 2008: 16.

actorilor din scena relațiilor internaționale, precum și orienta activitățile diplomatice din următoarea perioadă incluzând strategiile de politică externă de construire a alterității, de definire a celuilalt.

BIBLIOGRAFIE

Anechitoae, Constantin. (2008). *Geopolitica sistemelor maritime: note de curs*, Ed. Militară, București.

Bădălan, Eugen. (2001). *Securitatea României: Actualitate și perspectivă*, Editura Militară, București.

Bădescu, Ilie, Dungaciu, Dan, Cristea, Darie, Dungaciu, Sandra, Degeratu, Claudiu și Baltasiu, Radu. (1995). *Sociologia și geopolitica frontierei, vol. 1*. București: Floarea Albastră.

Bogzeanu, Cristina. (2012). *Evoluția mediului de securitate în zona extinsă a Mării Negre și influența acesteia asupra configurării forțelor navale ale României pe termen mediu și lung*, Ed. Universității Naționale de Apărare, "Carol I", București

Brătianu, Gheorghe. (1999). *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, Ed. Polirom, Iași.

Brzezinski, Zbigniew. (2000). *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, Ed. Univers Enciclopedic, București

Buzan, Barry. (2000). *Popoarele, statele și teama*, Ed. Cartier, Chișinău

Buzan, Barry; Waever, Ole; de Wilde, Jaap; Jilau, George (Trad.). (2011). *Securitatea: un nou cadru de analiză*, Ed. CA Publishing, Cluj-Napoca.

Cioculescu, Șerban Filip. (2010). *Terra incognita? : repere pentru cartografierea haosului din relațiile internaționale contemporane*, Ed. Militară, București.

Ciuchita Lucian, Toma Daniel, Tihan Eusebiu. (2006). *Scurtă analiză asupra teoriei contemporane. Orientări. Strategii de combatere*, Editura Institutului de Ecologie Socială și Protecție Umană-Focul, București.

Cristea, Darie; Dungaciu Dan (coord). (2012). *Doctrină, strategii, politici: de la discursul geopolitic la operaționalizarea securității internaționale*, Ed. Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale, București.

Dumistrăcel, Cătălin-Silviu. (2010). *Marea Neagră de la politica vecinătății europene la securitatea euroatlantică*, Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București.

Ezzati, Ezzatollah; Civarnache, Cristina(trad.); Spănu, Luminița(trad.). (2009). *Geopolitica în secolul XXI*, Ed. Top Form, București.

Grotzky Daniel, Isic Mirela, *The Black Sea Region: Clashing identities and risks to European Stability*, Research Group on European Affairs, Octombrie 2008, CAP Policy Analysis, accesat la data de 28.08.2015.

Karadeniz Araştırmaları, *Journal of Black Sea Studies*, issue: 36 / 2013

Maior, George Cristian. (2012). *Noul aliat: Regândirea politicii de apărare a României în secolul XXI*, Ed. Rao, București.

Maior, George Cristian(coord); Konoplyov, Sergei(coord).(2011). *Cunoașterea strategică în Zona Extinsă a Mării Negre*, Ed. Rao, București.

Mocanu, Nicolae.(2005). *Interferențe geopolitice și geoculturale în bazinul Mării Negre*, Ed. Universității din București, București.

Petre, Dan. (2007), *Geopolitica identităților și geostrategia intereselor nationale. Statutul geostrategic al Mării Negre*, Ivan, Ruxandra(coord).(2007). *Direcții principale în studiul relațiilor internaționale în România*, Ed. Institutul European, Iași.

Pop, Adrian(coord), Dan Manoleli (2008). *Spre o strategie Europeană în Bazinul Mării Negre. Cooperarea teritorială*, Institutul European din România, Studii de strategie și politici

Postevka, Maria; Zodian, Vladimir.(2008). *Ucraina: trasee energetice alternative și relațiile cu statele din Europa Centrală și Zona Lărgită a Mării Negre*, Ed. Top Form, București.

Rotariu, Traian. (2003). *Demografia și sociologia populației. Fenomene demografice*, Ed. Polirom, Iași.

Taylor, Scott. (2012). *Diferențe ireconciliabile: Turcia, Armenia și Azerbaidjan*, Ed. Paideia, București.

Türkdoğan Uysal, Berna (2003). „Bulgaria and European Union: Minorities’s situation in Bulgaria during the integration process for the European Union”. *Journal of Black Sea Studies*, 36/2013, pp. 1-22.

Resurse online:

Chapter Five: Russia and Eurasia, The Military Balance, publicat la data de 5.02.2014, Taylor si Francis

<http://wilsoncenter.org/> [accesat pe 05.11.2015]

<http://www.un.org/en/development/desa/population/index.shtml>

- United Nations Population [accesat pe 05.11.2015]

<http://www.isn.ethz.ch/> [accesat pe 05.11.2015]

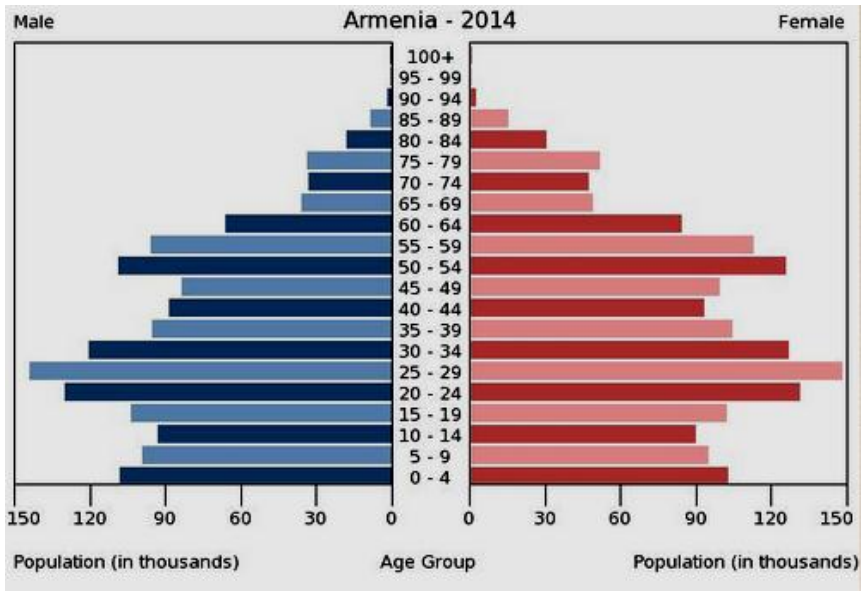
<http://www.unfpa.org/public/> - United Nations Population Fund

<http://frontex.europa.eu/> [accesat pe 05.11.2015]

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

[accesat pe 05.11.2015]

ANEXE

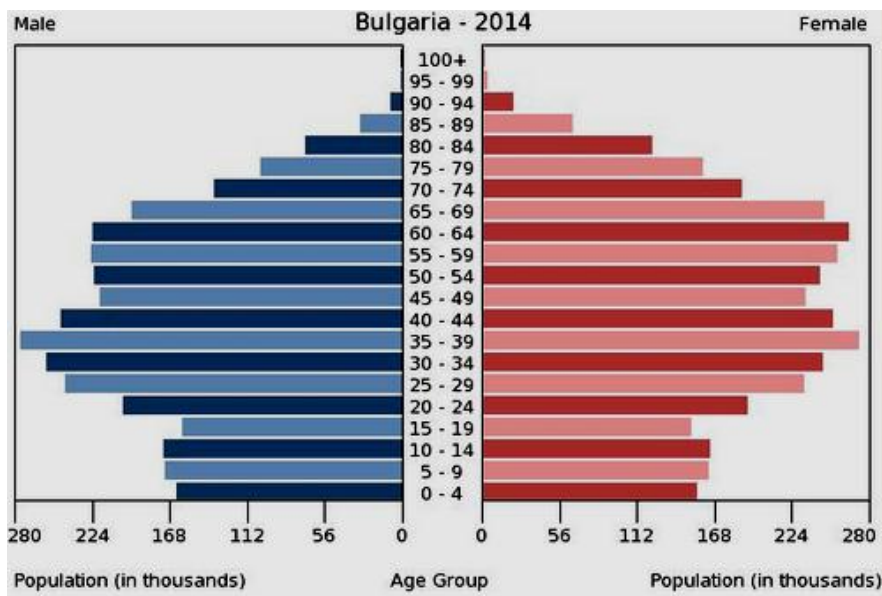
Fig 3 – Piramida distribuției pe vârste în Armenia (2014)

Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

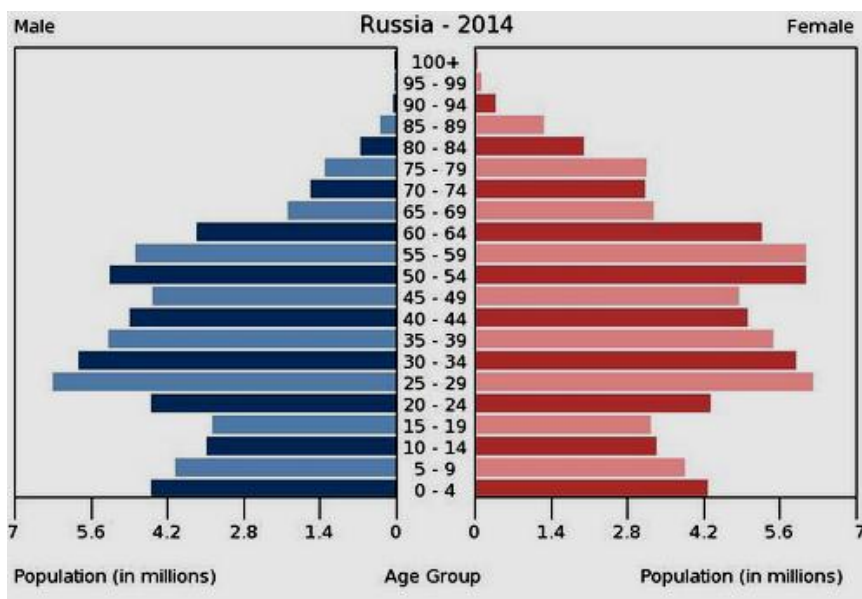

Fig 2 – Piramida distribuției pe vârste în Azerbaidjan (2014)

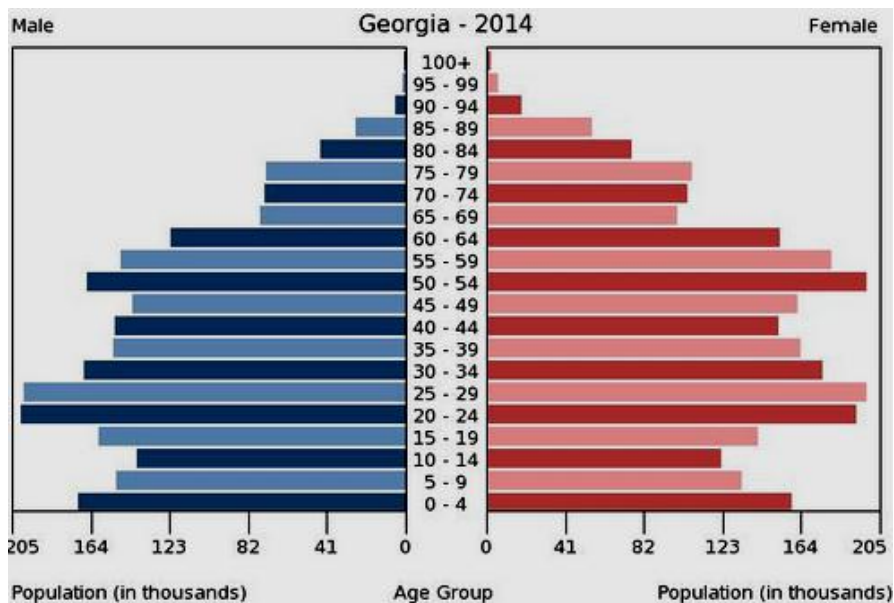
Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

Fig 3 –Piramida distribuției pe vârste în Bulgaria (2014)
 Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

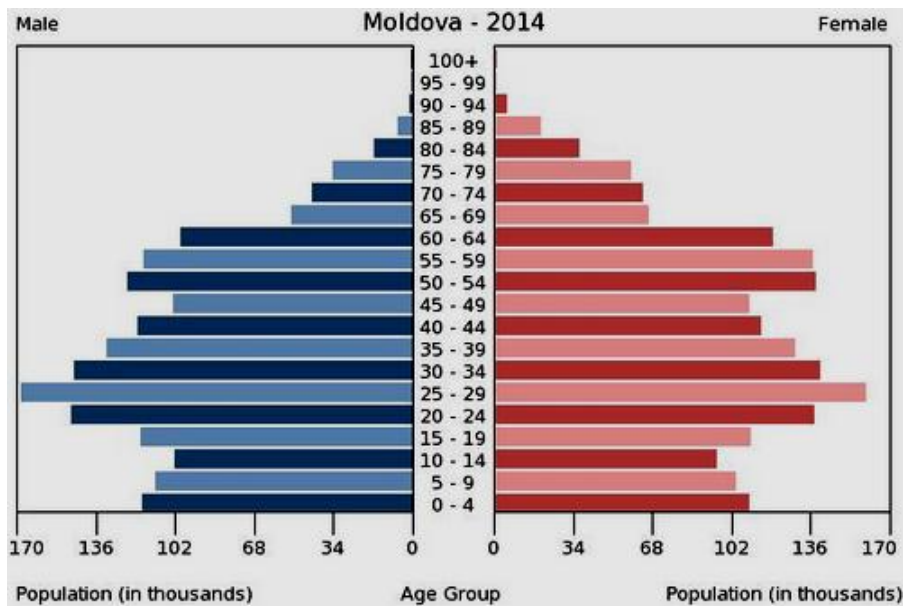

Fig 4 –Piramida distribuției pe vârste în Rusia (2014)
 Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

Fig 5 –Piramida distribuției pe vârste în Georgia (2014)

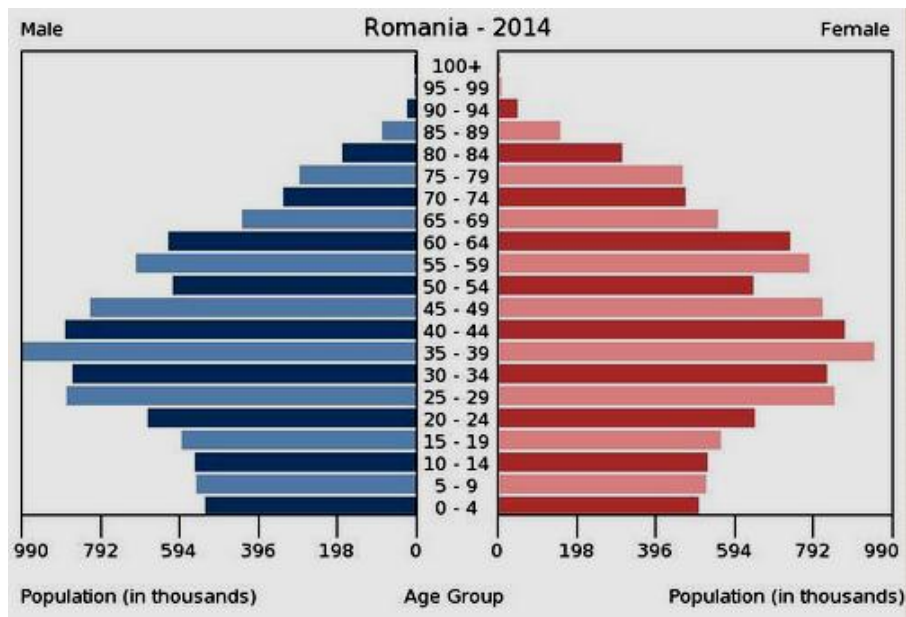
Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

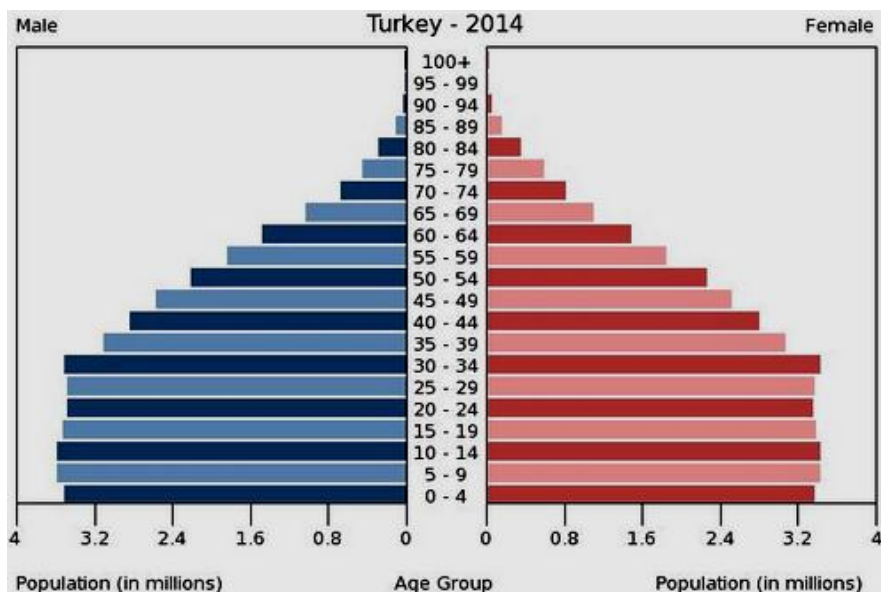
Fig 6 –Piramida distribuției pe vârste în Moldova (2014)

Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

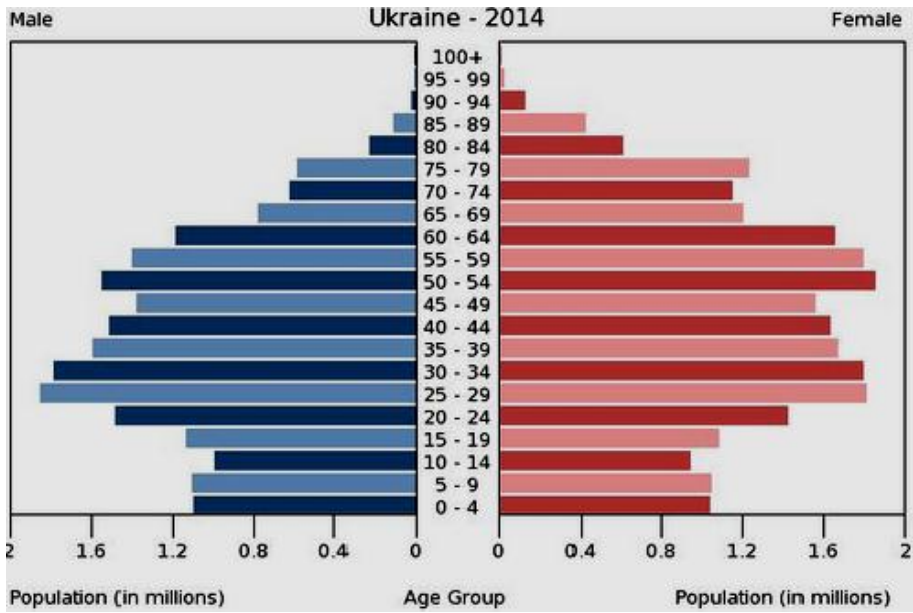

Fig 7 – Piramida distribuției pe vârste în România (2014)
 Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

Fig 8 – Piramida distribuției pe vârste în Turcia (2014)
 Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

Fig 9 – Piramida distribuției pe vârste în Ucraina (2014)

Sursa: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

STUDIUM is an online academic journal edited by the Faculty of History, Philosophy and Theology – “The Lower Danube” University of Galati. STUDIUM publishes studies, articles, notes, debates, book reviews and bibliographical notes relative to different aspects of world, national and local history. Without limiting its scope to a particular geographical area or historical period, the Journal covers a wide range of interdisciplinary approaches and analyses on topics related to Archaeology, Social History, Economic History, Military History, Political History and Cultural History, etc.

The authors who intend to publish in our Journal will send their papers, in electronic form, to the editors, respecting the Guidelines. The quality control criteria for published papers is based on a peer-review procedure, similar to those used by prestigious international and Romanian journals. The evaluation is done by experts in history, members of the Scientific Board or collaborators of our Journal.

Submission

STUDIUM accepts submissions of original articles for inclusion in the journal.

Please send a brief email about your proposal, along with a few lines about your career / academic background, to the e-mail: **studium.ugal@gmail.com**

Call for papers 2016

STUDIUM invites young scholars (students, PhD candidates, researchers, etc.) to submit papers for its forthcoming issues. STUDIUM welcomes articles and book reviews from a broad range of disciplines, including international history, diplomacy, theory of international relations, European studies, world economy, among others.

Deadline: 15 April 2016

Contact: studium.ugal@gmail.com

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume VIII / 2015 Supplement 1

*The Economic and Social Development of South-Eastern Europe
and the Black Sea Area (from the Antiquity to the Present Day)*

CONTENTS

Konstantin KOLEV <i>The Danube as a cultural and mystical cross-border.....</i>	5
Constantin ZAMFIR <i>Peire Cardenal, occitan poet and patriot.....</i>	23
Ștefan STAREȚU <i>Orthodoxy and the holy dynasty in the Balkans (14th – 15th centuries).....</i>	33
Cristian CONSTANTIN <i>Danubian grain and the european deposit ports. Quantitative aspects (1829–1853).....</i>	49
Cristian-Tudor ȘERBAN <i>Contributions regarding the role of Romania's economy for Germany's military efforts during the two world wars.....</i>	59
Radu CUPCEA <i>Education in Romania – Between accelerating economic growth and increasing gaps with the West.....</i>	75
Roxana MIRON <i>Electoral manipulation through negative campaigns in postcommunist Romania.....</i>	87
Zoltán EPERJESI <i>Geostrategic shifts in the Eastern Mediterranean and certain echoes of the cold war in the Black Sea area.....</i>	93
Lucian DUMITRESCU <i>Romania's Economic Development as an EU Member. What is the European Union? .....</i>	123
Cristina-Georgiana IVAN <i>Possibilities for the development of cooperation in the Black Sea Area. Demographic prospects.....</i>	137

ISSN 2248 – 2164